

89.
SZÁM

SZENT ISTVÁN KÖNYVEK

89.
SZÁM

HITTUDO-
MAN
LELKÉLET

NEVELÉS
IRODALOM

BÖLCSELET
JOG

FÖLDRAJZ
TERMÉSZETI
TUDOMÁNY

TÖRTÉNE-
LEM,
SOCIOLÓGIA

ÉLETRAJZ
UTIRAJZ

DR. TRIKÁL JÓZSEF

A LÉLEK REJTETT ÉLETE

BUDAPEST
SZENT ISTVÁN
TÁRSULAT
KIADÁSA

A LÉLEK REJTETT ÉLETE

IRTA

Dr. TRIKÁL JÓZSEF

EGYETEMI TANÁR

SZENT ISTVÁN-TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZÉNTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1931.

Nihil obstat.

Dr. Michaël Marczell
censor dioeceseanus.

Nr. 1794.

Imprimatur.

Strigonii, die 7. Junii, 1930.

Dr. Stephanus Breyer
eppus, vic. gen. ad int.

Kiadja a Szent István-Társulat.
Stephaneum nyomda és könyvkiadó r. t. Budapest.
Nyomdaigazgató : Kohl Ferenc.

BEVEZETŐ.

INDEN ELEVEN MŰ az idők méhéből és az író világot élő lelkéből fakad. — Az idők méhéből, mert az idő folyton mozog, változik és egyre újabb és újabb kérdéseket vet fel.

Az író lelkéből, mert az író lelke az idők arculatának tükre. Ő benne látja meg az élet a maga képét, sejtéseit, vágyait és törekvéseit.

Könyvem kacspolatban van az élet eleven lelkével.

Tagadhatatlan, hogy az élet tele van titokzatossal, rejtéllyessel. A nagy világégés nemcsak a népek életét forgatta fel, hanem az egyén lelki világának is a fenekére hatolt és onnan mélységes fenékhullámokat kavart fel. A szellem kapuja mintegy feltárult és borzadályos erők és képességek robbantak ki onnan. Amiről azelőtt csak a népregék vagy a babonás kedélyű és beteges lelkületű egyének beszéltek, azok nagy arányokban léptek elő. A háborúban a megrendült emberi lélek a végtelenség fátyola mögé akart tekinteni és látni, mi vár rá a nagy világfelfordulás után? Létezik-e halál mögött az életnek új formája? Segítségünkre vagy legalább vigaszunkra vannak-e a szellemi világ lakói?

Ebből a nagy lelki megrendülésből táplálkozik az irodalom, a művészet, a vallásos kedély és a tudomány.

Az irodalom a szellem rejtett erőit ünnepli. Drámában, regényben és költészetben a szellem titokzatos hatalma, a szellemek mint sorsdöntő tényezők lépnek színre.

A művészet átlelkededik és alakjaiban s azok lelki meg-

nyilatkozásaiban, a rejtélyes hangulatokat, sejtelmes és földöntúli átéléseket fejezi ki.

A vallásos kedély ebben a rendkívüli időkben rendkívüli és szertelen fellobbanásaiban a szellemekkel óhajt kapcsolatba jutni. Azoktól kíván elhált szeretteinek sorsáról értesülni. Az ő sorsukban óhajtja saját jövőendő életét megsejteni.

És ez a láz nemcsak a gyenge idegzetűeket ragadja magával, hanem a száraz tudósokat, a nagyon nehezen hívó természetbúvárokat, orvosokat és mindenféle szakembereket is.

Ezeknek kezében a misztikus, a rejtélyes már tudomány-ná fejlődik. És amint valamikor az asztrológiából lett az asztronómia, a csillagokból való jóslásból a csillagászat, az alkimiából a vegytan, épűgy ma az okkultizmusból is egy új tudományág lép elő.

Az író, a bölcselő mindezeket a jelenségeket gondosan figyelí és lelkében átéli.

Az én lelkem hűrjait is rezgésbe hozták a jelen idő-knek misztikus áramlatai és kezdettől fogva éber érdeklődéssel figyeltem az idők sejtéseit, reményeit és törekvéseit. Ha akartam volna, sem tudtam ezeknek a rejtélyes hullámoknak ellenállani. Reám kényszerítették magukat és szakadatlanul rezgésben tartják egész belső világomat.

Csodálkozva láttam, hogy a tudomány miként lágyul el és miként hódol ezeknek a rejtelmes csodáknak. Minden tudomány szinte észrevétlenül kénytelen volt régi elvei fölé új elveket és új elméleteket emelni. Ezek az új, mondjuk, gondolatmezők még nem tudnak a régibe beilleszkedni; nem képesek velük szerves egységbe forrni és azért a régi és az új gondolatvilág csak egymás fölött lebeg, de egymással egybe nem olvad. A lélektan fölött a rendkívüli lélektan, a fizika fölött a rendkívüli fizika, az élettan fölött a rendkívüli élettan helyezkedett el, de mint mindmegannyi külön rétegek, alsó és felső

képletek. A parapszichológia, a parafizika, a parabiológia és mondjuk, még a paraasztronómia oly új tudományok, amelyek a régi lélektan, fizika és élettan tudományos megállapításait szinte szétrombolják és csak úgy tudjuk mind a kettőt megmentesíteni, ha azokat, mint egymással párhuzamos tanokat tekintjük és nem engedjük meg, hogy egymás területére betörjenek. A paraasztronómia pedig, amely az ember sorsát ismét a csillagok összeállásából igyekszik megállapítani, teljesen széttöri a tudományos csillagászat alapgondolatait.

A bölcslő tehát csodálattal látja a tudományos szellemnek ezt az átalakulását és a miszticismusba való elmerülését.

A bölcslő lelkét nagyon megrendíti az irodalomnak és a művészetnek is a rejtélyes felé való irányulása. A hétköznapi spiritizmus az irodalomban mint sorsokat és életeket irányító erő jelenik meg és az egész földi élet úgy tűnik föl, mintha az a szellemvilággal volna át- és áthatva.

Am ezekben a rejtelmes időkben úgy a vallásokon kívül, mint azokon belül is meglepő dolgokról olvasunk.

Él egy csodálatos képességű egyén, Carl Welkisch, aki *Vergeistigung*, átszellemülés cím alatt megírja az ő életét, mint egy «látónak és gyógyítónak élményeit és ismereteit». (*Erlebnisse und Erkenntnisse eines Sehers und Heilers.*) Megvallom, megdöbbenéssel olvastam a művet és nem szívesen hinnék, ha a jeles német bölcslő, Graf von Keyserling, egyik művében nem biztosítana az író kiválóságáról.

A kor hangulatára jellemzők az ilyen könyvek: *Mystische Geisterseher*; *Christliche Theosophen*, Schopenhauer, über Geistersehen stb. Mindezek a művek utalnak korunk fogékonyságára a rendkívüli jelenségek iránt. Maga az élet és az élet levegője telve van a rejtelmek szeretetével.

Ámde a vallásos életen belül is csodálatos eseményeknek vagyunk tanui.

A kis Terézke iránt való nagy szeretet és a kedves szentnek sokféle csodás művei bámulatosan megihletik és megszentelik korunk lelkületét.

Míg azonban a kis Terézke minden kétely fölött lebeg és az emberi ész és szívet mintegy befejezett tények elé állítja, addig egészen szabad teret enged az okoskodásnak, a tudományos és nemtudományos vitáknak. Neuman Teréz élete és csodás életnyilvánulásai. Ennek az egyszerű parasztleánynak természetessége, együgyűsége és a lényének mélyéből szinte önkénytelenül kisugárzó vallásos erőknak fizikailag is megtapasztható jelenségei és az a bájos kegyelmi élet, amely ezt a leányt áthatja, kell, hogy minden gondolkodót, minden elmélkedőt lelke mélyéig megindítson.

Ennek a leánynak szemléleténél és kivizsgálásánál mindenki csak az ügyet szolgálja. Az is, aki kételkedik, mert a kételkedés a tudást mélyíti és az eseményeket tisztázza. Az is, aki hisz, mert hitével a leány hitét és kegyelmeit éleszti és öregbíti.

A bölcselő mindezeket látja, elgondolja, elemezi.

Mint bölcselő magam is korunk rejtélyes szellemi áramlatainak hatása alatt állok. És ezek a tények, szellemi küzdelmek, tudományos, művészeti és vallásos mozgalmak nagy belső megrendüléseket idéztek föl bennem. Egész életemben mindig a lélek rejtélyeivel és az ember titokzatos lényiségével foglalkoztam. Folyton azt tapasztaltam, hogy az embernek legnehezebb kérdése önmaga mivolta és leginkább kifürkészhetetlen a saját lelki világa. Ha az ember önmaga kettős természetével, testiségével és lelkiségével átlátszó volna és nem áthatolhatatlan, akkor nem volna róla annyi ellentétes nézet és tudomány.

Az ember azonban sokszínű, és valóban sokféle arcu-

latú lény. Az egyik nézi és azt mondja : anyag. A másik szemléli és vallja : Isten. Az egyik behatol a természetébe és azt hiszi : az ember a világ. A másik ugyanígy nézi és azt tanítja : az ember démon.

Figyelem korunk legkiválóbbjait, akik az ember rejtélyes szellemi erőivel foglalkoznak és kérдем : mit tanítanak ők ezen jelenségek hordozójáról ? A legkiválóbb Charles Richet, anyagelvű. Mások panteista izűek. Mások a világ erőit látják belőle kisugározni. Vannak, akik spiritualisták és ismét vannak, akik már arra gondolnak : mint lehetne Istenné válni és uralkodni a földön ?

Bölcselő lelkem minden ízét és porcikáját áthatják ezek a gondolatok. És amint elmélkedem a lélek rejtélyei fölött, mindaz, amit csak az emberről, a lélekről és a jó Istenről tudok, bennem élni, mozogni és szervezkedni kezd. Érzem, hogy rég szunnyadó gondolatelemek álmaikból felébrednek, az előtérbe tolulnak és belépnek gondolataimnak csatasoraiba. Érzem, hogy egész szellemi világom talpra áll és segítségemre siet, hogy valamiképp megértsem és magamnak megmagyarázzam a rejtélyeket.

Ismét fülembe harsan a követelés, kezd elülről ! Vizsgálj át mindent újból ! Keresd, mi vagy? Anyag vagy? Isten vagy? Világ vagy? Démon vagy? Azután kutasd át emberi természetedet ! Testedet és lelkedet.

És ha felfedezted magadat, mint két elvnek, az anyagnak és a szellemnek belső egységét és mégis annak a két elvnek egyúttal az önállóságát is, akkor nézz szemébe mind a kettőnek egyszerre és külön-külön.

És mikor így gondolkodtam, akkor valami távoli szózat törte meg lelkem süket csendjét. Eszembe jutottak szent Ágostonnak e kérdésbe foglalt szavai : Quid valet anima in corpore, in se separata et coram Deo?

Éreztem, hogy ezeknek a három körben mozgó kérdéseknek sugalmazó és lelket felvilágosító értelmük van.

Ha valaki e kérdésekre maradék nélkül tudna felelni,

mindenféle rejtély szekrényét felnyitná. Eltűnnének az okkult tudományok nehézségei. Megoldódnának a szellemekkel való közlekedés nehézségei. És végül megértenők a csodát, mire képes a lélek a jó Istennel?

Ezt a könyvet azzal a meggyőződéssel írtam, hogy az olvasónak sok-sok kérdésére valamiféle választ ad. Valamifélét csak, mert e mű tökéletlen, tehát tökéletes feleletet mindenre nem ad. E mű csak kísérlet arra, hogy a lélek rejtett életébe sz. Ágoston szellemében és mintegy három körben bepillantson.

Kérem is az olvasóimat, tekintsék e művet egy jóindulatú, de tökéletlen kezdetnek. Kérem továbbá az írókat, hogy foglalkozzanak e kérdéssel és tökéletesebb műveket írjanak.

I. FEJEZET.

MI VAGY?

Anyag vagy?

ANYAG VAGYOK, mondja az anyagelvű gondolkodó. Minden érték az anyagból fakad, még a lélek értékei és rejtélyei is.

Csodálkozzunk-e ezen a beszéden? Inkább magyarázzuk meg lélektani eredetét.

Sokféle erő mozgatja az ember értelmét és sokféle célba tereli akaratlanul is.

Minden tudós született erő; minden igazi bölcselő természeti ajándék. A szorgalom is kifejleszthet bennünk bizonyos képességeket és célkitűzéseket, de az igazi tudós és bölcselő égi adomány gyanánt nyeri és magával hozza a természet és a szellemi világ iránt való finom érzékenységeit, amelyek, mint belülről felszökő termékeny erők, működnek, és az észet és a szívet egyaránt a nekik megfelelő valóságokkal eleven kapcsolatba hozzák.

Amint az állatok és a növények különböző ösztöneinek a térben és az időben mindig megfelel valami tárgyi valóság, amelyből ezek az ösztönök élnek és amelyeken ezek az ösztönök a maguk képességeit kibontják; épúgy az ihletett tudós és bölcselő is ösztönös hajlamokkal és benső rátermettségekkel születik, amelyek azután a tér és az idő bizonyos tárgyaihoz és formáihoz akaratlanul is hozzá simulnak.

Ne csodálkozzunk ezen! Hiszen: az ember a mindenség

kis vetülete és ebben a kis vetületben mindenből van valami. De vannak olyan lelki alkotások is, amelyekben a mindenből és mindenség bizonyos értékeiből valami érték nagyobb rímbe csendül ki és ezek a mindenség amaz értékeit tisztábban látják meg és fejezik ki. Ez az értelme a régi mondásnak: *simile simili cognoscitur*. A tudós és a bölcselő zsenialitásának az a forrása, hogy lelke hasonló ahhoz, amivel szeret foglalkozni.

Már most a mindenség két részre oszlik: anyagi és szellemi értékekre. Ha valaki az anyagvilág iránt nyert különös érzékenységet, akkor az mindenben az anyagot fogja elevenebben látni. Ellenben, aki a szellemi világ csodálatos titkai iránt hajlamos, az mindenben a szellemet fogja felfedezni.

Mert az anyag és a szellem a világban mindenütt együtt lelhetők. Legalább is ami emberi megismerésünk és emberi lelkünk csak oly világot ismer, amelyben az anyag és a szellem, a materia és a forma úgy vannak egybeforrva, mint magában a testből és lélekből álló emberben.

Ezzel nem akarom tagadni, hogy létezik még egy más-világ is, amelyben a kettő teljesen elkülönül. De az ember érzékeinek és szellemének csatornáin keresztül e földi élet keretében és természetes úton-módon — Istent kivéve — csak ily világot észlel és tapasztal.

Ha már most valakiben az anyag szeretete van túlsúlyban, főleg a lét anyagi burka iránt fog érdeklődni. Sőt szemei előtt a helyfinom szellemi világ szinte rejtve is maradhat.

Viszont, ha valaki a lélek világa iránt fogékony, annak szemében meg az anyagi világ foszlik szét, mint a délibáb. Mert a földi életben ki-ki azt látja, amit szeret. Sőt, és ez a legszomorúbb, egyik is, másik is, ha valami magasabb szellemi kilátóról tekinthetne körül, meglepődve észlelné, hogy az anyag sem olyan anyag, amit ő ész-

lelte és gondolta és a lélek is más, mint ahogyan azt szavakban eddig kifejezte.

Az igazi bölcsező a túlzó anyagelvűnek azt mondja : anyag úgy, amint te gondolod, nem létezik és az anyagon kívül a szellem is létezik. Viszont a túlzó lélekelvűnek meg azt mondja : szellem úgy, amint te képzeled, nem létezik, az anyagi világ is épolý valóság, mint a szellemi.

Másszóval : a szellem nem anyag és nem pusztán különféle vegyi elemek halmaza. Viszont a lélek sem Istennek kiáramlása.

Az első álláspont anyagelvűség, a másik pedig túlzó lélekelvűség.

Az anyagelvű mindenben csak anyagi jelenséget lát. A világ az ő számára csak mechanikai és fizikai, a lélek pedig csak vegytani probléma.

Az anyagelvűvel szemben rögtön ama magasabb kilátóra szállunk fel, ahonnan nézve az anyag, mint a buborék, széteszik.

A legfőbb kérdés ugyanis magának az anyagnak kérdése : van-e anyag?

Amíg a szellemit nem tagadod, elfogadom. De ha tagadod, megsemmisítem magát az anyagot.

Hát lehet az anyag létét tagadni? kérdi az anyagelvű. És ráválaszol a bölcsező : hát lehet az anyag létét állítani?

«Anyag»-ot önmagában még senki nem látott, nem ízelt, nem szagolt, nem tapintott. Az «anyag» nem esik érzékeink alá. Az «anyag» az értelem malmából ered ; észbeli leszűrés és elvonás útján születik. Az «anyag» nem valóságos lény, hanem csak ész alkotta lény. Az «anyag» tehát metafizikai, vagyis a fizika keretein túleső valóság. Az «anyag» fogalma a bölcselethez és nem a szaktudományhoz tartozik és a bölcselet állapítja meg azt is, mi ennek az észből eredő fogalomnak az értéke a valóságos világban.

A természettudományok nem anyaggal, hanem testekkel foglalkoznak. Pl. levegő, gázok, só, vas, réz, fű, ibolya, nárcis, kutya, ló, végül az ember. Ezek a testek lehetnek légneműek, folyékonyak és szilárdak. Lehetnek elemek és vegyületek. Savak és aljak. stb. Ezek azonban mind külön-külön egyes dolgok. Mindegyiküknek van nevük, jellegük, belső alkatuk stb. Ezek mind egymással szemben mások, azaz térben és időben egymástól elkülönülő valóságok. Sem az érzéki megismerés, sem a gondolkodás számára nem azonosak, hanem mások. Sőt, ha ezeknek igazán a legmélyébe tekintünk, azt kell vallanunk, hogy egyik a másikból nem is származhatik. Az egyik később sem válhat más, mert a dolgok benső lényegei szükségszerűek, változhatatlanok és örökök. Amint a golyóból nem lesz kocka, épúgy semmi szükségszerű lényeg nem válhat lényegében mássá. Ezt az azonosság törvénye így követeli.

Az «anyag» tehát nem természeti lény. Ha az «anyag» természeti valóság lenne, akkor ismernünk is kellene azt. De ki ismeri? És milyennek kellene lennie ennek az anyagnak?

Olyannak, ami még ugyan semminő, de amiből mégis minden áll. És valóban most nemcsak a bölcselek, hanem a fizikusok is kezdik keresni ezt a tiszta, formanélküli, ősi alomot, amelyből mégis az egész természet fel egészen az ember testéig kialakul. Mert amit mi a természetből ismerünk, az mind a szellemmel, formával van megpecsételve. Mindent, léttelent vagy élő, szerkezetében, felépülésében és működésében számokkal, törvényekkel tudunk kifejezni. Mindent súly, mérték és szám útján tudunk elgondolni. Szóval: minden dolog mélyén olyan tulajdonságok vannak, amelyek a mi szellemünkével egyeznek. Az anyagi jelenségeket mindenkor és mindenütt a mi értelmünkhöz hasonló erők jellemzik, mozgatják és alkotják.

Azért igyekeztek az anyagelvűek az anyagot felbontani és az anyagban megtalálni a tiszta anyagot, vagyis azt az utolsó anyagi valóságot, amely, bár minden észszerűsége törekvő tendenciát eredetileg kizár, mégis képes arra, hogy mindazokat az észszerű működéseket, amelyeket mi a szellemnek tulajdonítunk, mintegy önmagából kitermelje.

Ámde ez a törekvés nem sikerült. Hiába bontották fel az anyagot. Az atomban az elektronokra, az elektronok révén a subelektronokra bukkantak. Majd az elektronokat erőkre részelték, de hiába. Amit mi csak megismerünk, az mind a mi eszünkhöz hasonló és a mi eszünkkel felfogható, tehát önmagában véve is észszerű és több, mint pusztá anyag.

Ez az észszerűség pedig nem az anyag okozata. Az okozat ugyanis mindig arányos az okkal. Csak annyi lehet az okozatban, amennyi az okban. Ami pedig nincs meg az okban, az nem lehet az okozatban sem. Honnan ered tehát az észszerűség az anyagban? Erre a kérdésre két választ adhatunk!

Vagy maga az anyag ősi mivoltában már ésszel és lélekkel van teli, vagy pedig ezt az észszerűséget az anyagba az anyagot nemző erő később oltja bele. Akármelyik esetet fogadjuk el, az anyagelvűség túlhaladott állásponttá zsugorodik össze; az anyag nem elég önmagának; a világ több mint tiszta anyagi valami. A világ értelemmel, értelmes célokkal van beoltva.

Semmiféle természettudomány sem képes az értelmes jellegeket sem a természetből, sem a tudományból kiküszöbölni. Semmiféle anyagelvű erőlködés nem képes a tudományban élénk tárolt mechanikai, fizikai, kémiai vagy biológiai jelenségeket tisztán a magában való anyagra visszavezetni.

Mihelyt a tudomány tudomány, máris értelmi alkotás. És pedig értelmi visszfényre annak az értelmes jelen-

ségeknek, amelyeket a természetből elles és tudományba illeszt. Valami csodálatos vakság, valami minden értelmi iránt való értelmetlenség szülhette és szülheti időről-időre az anyanyelvűséget. Csak ha a szellem teljesen a külsőnek lesz a rabja, csak ha annyira süllyed, hogy önmagát az állattal azonosítja, csak akkor butulhat el annyira, hogy sem saját természetét, sem az anyag természetét nem ismeri. Ismerd meg önmagadat, ime ez az első és legfőbb kötelességünk, és akkor belátod, hogy az anyag is a világban értelemmel van megpecsételve.

Nyilvánvaló tehát, hogy a tiszta anyag önmagától semmit sem hoz létre, hanem az értelemmel megpecsételt anyag minden természeti és mesterséges alkotásnak az oka.

Azt mondta egy igen jeles orvos ismerősöm : Mikor fiatal voltam, vallottam, hogy minden anyag és minden életjelenség az anyag működésének jelensége. Most, hogy megöregedtem, azt tanítom, hogy a májnak is van lelke. Valóban minden atomban és minden sejtben valami lelkes elv működik. Akár úgy, hogy azt a lélek alkotta ; akár úgy, hogy a lélek benne mint benső elv tevékeny. Amint a hegedű a hegedűs kezében, az óra az órás hatása alatt működnek, úgy van ez mindenütt az egész világban.

Mi a hegedű, mi az óra önmagában? Semmi. Jobban mondva, eszközök, amelyek a szellem érintésére dolgoznak. Minden a szellem hatása alatt él az atomtól az egész világig. Minden önmagában csak szimbolum, amely valósággá csak a szellem ihletésére emelkedik. Az anyag fátyola mögött a szellem rejlik. És most újból kérdelem : mi vagy tehát ember? Anyag? Az anyag egyedül nem hozhatja létre szellemi természetű műveidet. Honnan erednek rejtélyeid? Az anyagból? Az anyagnak nincsenek szellemi eredetű rejtélyei. Honnan származnak végtelenbe törő vágyaid? Az anyagból? Az anyag tehetetlen és rest.

Mi vagy tehát, aki az eget ostromlod? Anyag? Az anyag alul marad!

Világ vagyok, ugrik elő az idealista és merészségével megdöbbszent.

Világ vagy?

Igen, én vagyok a világ — mondja Protagorasz, Berkeley és a hamis idealisták.

Minden dolog mértéke az ember. Azoké is, amelyek már vannak és azoké is, amelyek csak jönnek. Így beszél Protagorasz.

Minden csak azért van, mert gondolom — folytatja Berkeley.

Nem azért gondolom a világot, mert van, hanem azért van a világ, mert gondolom. Így vitatják a túlzó idealisták.

Ti mindannyian az Én császárai vagytok — feleli nekik Ibsen.

Világ vagyok — vitatják mégis az antropozófusok.

Bennem van a világ, mert a világfejlődés én értem dolgozott. Hogyan? — kérjük őket.

Kezdetben volt a gondolat. Ez a gondolat szülte a világerőket. A világerők hozták létre az égitesteket. Az égitestek erői szülték a kisebb égitesteket. Ezek hozták létre az élettelen és az élő világot. Végül pedig az embert.

Az egész mindenség kezdet óta azon dolgozott, hogy létrehozza az ember életfeltételeit; a földet, a levegőt, a vizet, a növények és állatok fejlődésén keresztül az idegrendszert, az agyrendszert, az érzékszerveket, a testet és végül a testbe a lelket. Az egész világmindenség minden ereje az emberben székel és az ember a mindenség összefoglalója. A világ a makrokozmosz, az ember a mikrokozmosz. A világ a nagyság, az ember a mérték. Az ember valódi kozmométer.

Az embernek ezt a csodálatos tényt tudnia kell és akarnia kell, hogy a világban necsak rest elem legyen, hanem annak cselekvő és világot felfogó tagja.

Az embernek a világhoz való helyzete lehet ugyanis merő tétlen állapot, de lehet világot mozgató és fejlesztő munka is.

A világ én vagyok ! Akard és valóban a világ leszesz. Akard és hatolj be a világerőkbe és ezek az erők éltetni fognak hatásaikkal.

Ime Protagorasz és Berkeley túlzó szemlélete Rudolf Steiner antropológiájában világot hódító öntudattá és akarattá válik.

Az antropológus a világ fejlődésének elgondolása alapján tanítja, hogy az ember a világerők összefoglalója, felfogója és átadója. Ők meggyőződéssel hirdetik, hogy az ember lelke az a gyűjtőlencse és egyúttal energiatartály, amely a világtörténet minden rezdülését felfoghatja és önmagában megőrizheti. Mennél mélyebben hatol az ember saját lényiségének örvényeibe, annál jobb felfogókészülék és annál több titok ömlik bele és annál több rejtély oldódik meg benne.

Az embernek azonban akarnia kell, hogy tényleg a világ felmérője legyen. Akarnia kell elmélyülni, kibővíteni és világhordozóvá kifejlődni. Akarat nélkül erői soha ki nem nyílnak, szemei mindig zárva maradnak. De ha akar, akkor erői egyrészt fejlődésnek indulnak, másrészt a világerők is titokzatos erősítő hatásaikkal ébresztik és éltetik őt. Az akarat- és világerők közreműködése folytán nemcsak az ember mélyed a tárgyak világába, hanem viszont ezek is mintegy megélednek őbenne. Magasabb fokon pedig nemcsak a szellem előtt tárulnak fel a lények belső világa és a világ hajtóerői és rugói, hanem ezek a tárgyak és az egész világ mintegy a lélekbe sugározzák igéiket, erőiket, titkaikat. Az ilyen felvillanásokban pedig a lélek nemcsak azt éli át, hogy ő gondolkodni akar és

tényleg gondolkodik is; hanem azt is csodálattal észleli, hogy ő egyúttal egy olyan szintér, amelyben a világ, mint igével teli valóság, a maga belső igazságait és rejtelseit feltárja.

Ezek azok a megihlető pillanatok, amidőn a minden-ség minden ízében élő, működő és alkotó isteni igék és a szellemnek igéje kölcsönösen megértik egymást.

Minden értelmi megvilágosodásnak és hirtelen megértésnek az a titka, hogy a világigék az értelemben ismeretekbe gyúlnak ki, az értelem pedig az igék legmélyében önmaga megismerésére gyúl ki.

A világ én vagyok — mondják végre korunk asztrológusai is. Mert a csillagokból való jóslás újból feléledt és Rudolf Steiner gondolatai alapján új tudományos köntösbe öltözött. És mennyi követője van! Ki hinné, hogy még Graf v. Keyserling is hittel adózik nekik és ő is magyaráztatja e tan tudományos alapjait.

A világ — mondják — mindig más-más erőcsoportosulást mutat. Amint ma az égbolt napsugaras, máskor meg felhős; épúgy a világ erői ma ilyen, holnap meg olyan módon csoportosulnak. Aki tehát ma születik, az más erőrendszerben jön a világra, mint aki holnap születik. Amilyen pedig a ma vagy a holnap, olyan a gyermek is.

Minden gyermek voltaképp a világerők mélységeiből születik és bizonyos világerőkkel születik. Aki tehát ihletett szemekkel a mindenség arculatáról le tudja olvasni a világerők vonalait és azok szerkezetét, az meg tudja egyúttal mondani, milyen erőket hoz a gyermek a világra. Ezekből az erőkből pedig kimagyarázhatja a gyermek tehetségeit, értelmi és akaratvilágát és egész jövő sorsát.

Az ember tehát a világerők függvénye. Amilyenek az erők, olyanok a függvények. Ha az erők még misztikusok is, akkor születik meg az az ember, akiben a világ és a lélek rejtélyei feltáru-
l-
nak. Akkor jön világra a nagy

megérző, a szívekbe és a vesékbe látó, a távolba tekintő és egyéb csodás egyéniségek.

Amilyen nagyszerű ez az elgondolás, époly kápráz-tató. Sőt szemfényvesztő. A képzelet és nem a tudomá-nyos tapasztalás eredménye.

Testileg ugyanis a világhoz tartozom. Testem a föld-ből van. De lelkemet más erők és más életforrások él-tetik.

A világ tehát nemcsak én vagyok. Van kívülem más Én és más test is. Más szellem és más akarat is. Voltak előttem már milliárd Ének és jönnek utánam még más milliárdok.

A világ nem én vagyok. Én vagyok a világban és nem a világ bennem. Én csak a világból vagyok, de nem a világ belőlem.

A lélek rejtett élete is más végül, mint a világ élete. E könyv ép ezt szándékozik tárgyalni.

Isten vagy?

Miért gondolod? Mert a világ Isten, én pedig a világ vagyok, tehát én Isten vagyok.

A pantheista így okoskodik.

Ezt a gondolatot az okkultista továbbszövi. Ha Isten vagyok, mindenható vagyok. Tehát rajta, légy minden-ható! Tárd fel csak lelked rejtett erőit és működjél velük. Meglátod mihamar, hogy Isten vagy!

Mi meg azt mondjuk: próbáld ki erőidet és győződjél meg, milyen gyenge vagy. Valóban könnyebb bölcsel-kedni, mint cselekedni. Könnyebb nagyot gondolni, mint nagyot alkotni. Nem szavaidból, hanem alkotá-saidból tűnik ki, mi vagy?

Mi vagy tehát?

Ha nagyot gondolsz magadról, azt felelem: semmi. Ha lenézed önmagadat, azt felelem: minden.

Semmi sem vagy a végtelennel szemben, ami te nem vagy. De minden vagy a végesekkel szemben, amelyeknek csúcsa vagy.

Semmi sem vagy a végtelennel szemben, mert mindig csak véges vagy. De minden vagy a végesekkel szemben, mert a végtelenig képes vagy tökéletesedni, de azért Isten soha sem lesz.

Az Isten örök és végtelen tudás. Te mindig mindent töredékesen ismersz.

Isten végtelen akarat. Te mindig csak akarsz lépésről-lépésre haladsz.

Isten végtelen jóság folt nélkül. Te csupa folt vagy és gyarlóság.

Isten végtelen szeretet. Te mindig ingadozol szeretetben.

Mi végtelen hát benned, ó ember, hogy magadat Istennek képzeled? A góg és a tudatlanság. A góg ostobává, az ostobaság pedig gögössé tesz. Az alázatosság ellenben bölccsé, a bölcsesség pedig alázatossá tesz.

Mindenkinek van oka alázatosságra, mert mindenki véges. És mert mindenki véges, mindenki gyarló. És mert mindenki gyarló, mindenki érzi kicsinysége és nyomorúsága sok-sok jelét.

Azt mondom, érzi. Érzem t. i. mi vagyok? Érzem, mily gyenge, együgyű teremtmény vagyok.

Az érzés minden élőnek biztos tapintó szerve. Az ész tévedhet, de az érzés biztos a dolgában.

Az ész mondhatja : anyag vagy. De érzésem azt vallja : úr vagy az anyag fölött.

Az ész mondhatja : világ vagy. De az érzésem azt mondja : több is meg kevesebb is vagy a világnál, csak ép világ nem vagyok.

Az ész mondhatja : Isten vagy. De az érzésem azt mondja : gyenge teremtmény vagyok.

Érzésem oktatja ki még az eszemet is, hogy a Végtelen

nem oldódhat fel véges lényekben. A szükségszerű lény, az önmagától való lény nem lehet olyan jövő-menő, keletkező és elmuló lény, mint én. S végül csak a legtökéletesebb végtelen lény büntelen, míg minden, ami bűnös és tökéletlen, az véges.

Isten tehát nem olyan, mint én. És én nem vagyok olyan, mint Isten.

És ha mégis féktelenkedel és Isten akarsz lenni, megszólal az Úr és rád olvassa azt, amit Jóbnak mondott.

Kicsoda az, aki tudatlan beszédekkel bebonyolítja a végzést?

Övezd fel, mint férfiú ágyékaidat; kérdeni foglak, felelj nekem.

Hol voltál, mikor a föld alapjait letettem? Mondd meg nekem, ha van értelméd?

Ki rendelte el annak mértékeit, ha tudod? Vagy ki vont azon mérőzsinórt?

Ki rekesztette be a tengert ajtókkal, mikor kitört, mint a méhből jövő?

Vajjon születésed után parancsoltál-e a reggelnek és megmutattad-e a hajnalnak az ő helyét?

Lementél-e a tenger fenekére és a mélység legalsó részén jártál-e?

Megnyiltak-e neked a halál kapui és a sötét ajtókat láttad-e?

Ki helyezte az ember szívébe a bölcseséget? vagy ki adta a kapusnak az értelmet?

Igy beszél az Úr Jóbbhoz és még sok-sok kérdést tesz fel neki. És mindezekre Jób nem tud semmit felelni és így szól:

Én, ki gondtalanul szólottam, mit felelhetek? Számra teszem kezemet.

Tegye valóban minden oktan a szájára a kezét és ne beszéljen esztelen dolgokat. Tanulja meg, mi az Isten és gondolja meg, mi az ember. Hullj tehát a porba és imádd

Istenedet, ó ember. Mert Isten egyedül Isten, az ember pedig csak ember.

Az ember azonban sohasem nyugszik. Bár érzi önmagában a gyengeséget és látja az úrt, mely közte és Isten között van, mégis Isten ereje után vágyódik, a világ titkai után törekszik, mint már a pardicsomban is.

És megszólal a démon: Kövess engemet és olyan leszel, mint az Isten. Tudni fogsz mindent, És az ember rá feleli: Ha nem lehetek Isten, legalább a titkaiba akarok bepillantani és olyan akarok lenni, mint Ő.

«Olyanok lesztek, mint az Isten.»

Az ember csúcsról-csúcsra, örületről-örületre emelkedik. A szellem nem tud addig megnyugodni, míg eszméinek végére nem ért és be nem látja tévedését és álmovilága szét nem foszlik.

A világ én vagyok és csak egyedül én létezem, ime ez a szellem legszelenebb lázadása a valóság ellen, az akarat küzdelme más akaratok ellen, a fejnek merész nekivágása a fal ellen. Az ész gondolatcsatákat vívhat az ész ellen, de a valóság nevet az ürességek fölött. Aki azt mondja, hogy egyedül ő minden, az egy lélekzetre azt is vallja, hogy nem létezik semmi. Még ő maga sem! Mert hogyan létezhetnék ép ő, ha sem előtte, sem utána nincs más.

A történelemben mindig vannak olyan korszakok, amidőn az ész ebbe a semmibe zuhan és mindenben kételkedik. A görög világ szofistái, a középkor Occamja, az újkor Barkeley és egyéb túlzó idealistái mind egy-egy oly bölceleti korszak végén jelennek meg, amikor a szellem már kiélte magát és szinte összeomlott. Ez az időszak kedvez mindenféle miszticizmusnak, helyes és helytelen okkultizmusnak. Az ember ezen állapotában

rejtett erők hatalmába kerül és maga is rejtélyek felé törekszik. Mert az észember mögött ott settenkedik az esztelenkedő (irrationalis) ember és ez az ember oly régi, mint az észember.

Mikor tehát korunk a túlzó idealizmusból és az Énnek mámorából kijózanodott, csodálatoskép az okkultizmusba esett. Oka volt ennek az, hogy sem a bölcselet, sem a tudomány nem váltották be ígértüket. A bölcselet nem tette hatalmasabbá, bár azt akarta vele elhitetni, hogy ő az egész világ. A tudomány pedig minden testi és lelki boldogságot ígért, és még sem tett boldogabbá. Az Én császárai époly esztelenekké váltak, mint a tudomány császárai. Az Én császárai egyszerűen papiros-császárok maradtak, a tudomány császárai pedig minden technikai haladás dacára is az ember nemes érzéseit, vágyait és mindent megismerni törekvő értelmét ki nem elégítették. A boldogtalan ember nem tűnt el a földről, sőt még jobban elszaporodott. A nyakunkba szakadt világháború csak még jobban elkeserítette a lelkeket, akik, mint a mesebeli indiai király, csak egyet akarnak most már tudni úgy a bölcsektől, mint a tudósoktól: Nos és egyáltalán, miért van valami a világon? Erre azonban sem a király bölcsei, sem korunk bölcsei nem tudnak választ adni.

Az ember azonban nem tágít. Ha a tudomány és a bölcselet e kérdésre nem adnak választ, akkor a természet rejtett erőihez menekülnek. És támadnak gondolkodók, akik ki akarnak lépni a végeérhetetlen szemlélődésekből és a dolgok bűvös belsejébe és a lelkekbe magukba igyekeznek behatolni. Ezt azonban csak úgy érhetik el, ha a saját lelki erők képességeit kitágítják és új megfigyelésekre és új művekre izmosítják. Az embernek több embernek, emberfeletti embernek kell lennie új hajlamokkal, új erőkkel, sőt démoni tehetségekkel. A primitív emberek tanulmányozása is azt a hitet ébresztette föl,

hogy az ember természetes állapotában ezek az erők gazdagabban buzogtak fel és hogy ezeket az erőket a polgárosodás és a művelődés irtották ki. De nem végleg. Mert ezen erők csökevény alakjában ma is az emberi természet mélyén szunnyadnak és várnak a feltámadásra. És ime ezért nagy buzgalommal kutatják fel mindenütt a médiumokat, hogy azok titokzatos erőit kinyomozzák. Bölcselők és természettudósok laboratoriumaikban foglalkoznak a szellem rejtett életével. És a cél? «Legyünk olyanok, mint az Isten.»

A gondolkodás történetében semmi sem történik hiába. Az emberi szellemnek a rejtett erők iránt való érdeklődése magát az emberi szellemet új világításba helyezte. A sovány, kiaszott papiros lélektan helyett előtérbe szökkent maga a lélek közvetlenül, pazar gazdagságával, ismeretes és még nem ismert erőivel. Maga a tudomány rájött arra, hogy nem elegendő a lelket csak kívülről ismerni az okoskodó értelem formáin és a szavak szótári jelentésén keresztül. Hanem beléje kell igazán hatolni és gazdag tartalmának mintegy részévé és lángjának szikrájává kell válni. Az ő eleven valóságában mint eleven valóságot kell átélnünk annak minden ízét és porcikáját.

Ez a lélekkutatás, amely egyrészt tapasztalás, másrészt pedig beleélés, arra törekszik, hogy amit a médium egyéneken megízlelünk, azt magunkban is kinyomozzuk, az ő erőiket és képességeiket magunkból is kirobantsuk. Látóknak, gondolatolvasóknak, távolba pillantóknak, jósoknak kell lennünk. Kell, hogy a tárgyak engedelmeskedjenek nekünk. Kell, hogy a világ felett uralkodjunk, mert van rá erőnk és ez a szellem. A szellem is, mondják, természeti erő, még pedig a legnemesebb, legtökéletesebb és legkifinomultabb. És talán a leghatalmasabb is. Valóban, csak érteni kell a módját, hogyan legyen tényleg az. Csak el kell érniünk, hogy amit a varázslók, a médiumok,

sőt a szentek is mintegy ösztönösen, akaratlanul művelnek, azt mi tudatosan, tudományosan és jól kiszámítva végezhesük. Mert ha akaratom ereje ráhathat a karomra, miért ne hathatna azon túl is? És miért ne terjeszthetnők mi ki úgy a térben, mint az időben szellemünk működésének sugarát? Hiszen mennél jelesebb az erő, annál messzebbre ér el tevékenységének hordozó ereje. Ámde mi jelesebb a szellemnél? És nincs-e meg ép ezért minden reményünk arra, hogy a szellem működési képessége felülmulja még a fény elterjedésének sebességét és távolságát is. Tehát, mondják, minden erővel azon kell lennünk, hogy akaratunk képes legyen hatalmi körét tulajdon testünkről azokra a dolgokra is kiterjeszteni, amelyek őt körülveszik. Sőt a dolgokon túl még az egész világegyetemre. Azon kell lennünk, hogy mi magunkat mintegy a világ központjába fúrjuk be és a világot onnan belülről tetszésünk szerint mozgassuk. Így lesz a világ a mi testünk és lelkünk meg a világ mozgató ereje. És ha ez sikerül, akkor mi diadalt arattunk az anyag, sőt a lelkek felett. Az egész világ a miénk lesz és akaratunkkal alakítható és idomítható anyaggá válik. És mieink lesznek a nálunk gyengébb lelkek is, mert akaratunkkal azokat is lenyűgözzük és beteljesednek a kígyó szavai: Olyanok lesztek, mint az Isten.

Az ember jelszava tehát a mindentudás és mindenhatóság. Ime újból az Én császára és a világ Én vagyok bölcselője bukkant elő. De most már nem fogalmakból hüvelykezi ki méltóságát, hanem erőivel akarja azt elérni. A nagy tett útja pedig az új tulajdonságokkal és tehetségekkel tökéletesített és óriássá megnövelt lélek.

Valljuk be, hogy ez a nagy és új szellemi áramlat egyre jobban hatalmába keríti a tudósokat és a bölcselőket. Korunk parapszichológiája és parafizikája, az antropológia, a theozófia és a spiritizmus egyre jobban hódítanak és a világ minden részében és annak mindenféle

tudósai és bölcselei között a legjelesebbeket maguknak meghódítják. Ezek mellett a hatalmas szellemi áramlatok mellett nem lehet fölényesen elhaladni, mert az okkultizmus többé már nem babona, hanem tudomány, még pedig a szellem rejtett életének legsajátosabb tudománya. A szellem pedig többé már nem valami elvont fogalom, mint ahogyan eddig a természettudósok és a lélektudósok azt gondolták, hanem az erők között is a leghatalmasabb, leggazdagabb és legfejlődésképesebb erő és valóság, amelyért egyedül érdemes élni, dolgozni és szenvedni.

Mit tegyünk tehát? Hódítsuk meg a szellemet mi is. Nem úgy, mint a démon, hanem úgy, amint Isten akarja. Legyünk valóban Isten fiai és akkor olyanok leszünk, mint Isten. Legyünk a kegyelem révén az isteni természet részesei és olyanok leszünk, mint Isten. Szeressük embertársainkat és Istent és bennünk lesz Isten. Mert ha mi mindezt megtesszük, akkor nem húsból és vérből születünk, hanem ex Deo nati sumus, Istentől születünk.

Mik legyünk tehát? Anyag? világ? Isten? vagy démon? Legyünk igazi Istentől származott emberek.

II. FEJEZET.

EMBER VAGYOK.

EM ANYAG, nem világ, nem Isten, nem démon, hanem ember vagyok. Ember vagyok úgy, amint Isten gondolta.

Milyen alkotás az ember? A Szentírás megmondja :
— Teremté Isten az embert az ő képére.

Isten lelke alkotott engem és a Mindenható lehelete elevenített meg engem.

Isten az embert igazzá teremtette és ő végtelen kérdésekbe bonyolította magát.

Isten halhatatlanná teremté az embert és hasonlóságának képére alkotta őt.

Lelki tudományt teremte nekik és az élet törvényét adta nekik örökségül.

Bölcsésgeddel rendelted az embert, hogy uralkodjék a teremtményeken, melyeket te alkottál.

Én mondtam : istenek vagytok és mindannyian a magasságbeli Istennek fiai.

Ime az ószövetség ilyen hitlevelet állít ki az ember részére.

Az újszövetségben pedig az ember Istentől született.

Az Úr Jézus megerősíti, hogy istenek vagyunk.

Isteni természet részesei vagyunk.

Isteni mag vagyunk. Az Úr Jézus végül megígéri, hogy az ő tanítványai isteni tetteket művelhetnek, ha valóban méltók hozzá.

Mi vagy tehát, ember? Föld és szellem. Agyag és Isten

lehelete. Test és isteni mag. Fizika, kémia és mechanika, de egyúttal isteni természet. A földi erők összesége és a szellemi erők kezdete. Csúcs és küszöb. Csúcsa a földnek és küszöbe a szellemvilágnak. Két világ között vagy és mind a kettőnek természetét magadban hordod.

Óriási erőtartály vagy ! Ki tudná felmérni, mi is vagy? A természet erőit sem ismerjük még mind, hát hogy ismernők a szellemi világ erőit.

Ismeretlen vagy ! Rejtett jövőket és sorsokat hordunk keblünkben. Csak sejtjük, milyen a nagyságunk és milyen az erőnk. Sejtjük és nem tudjuk. Azért nem elmélünk a bennünk szunnyadó lehetőségekre.

Ember vagyok ! Szeretném feltárni, mi az ember ! Ámde nem tudom. Amit tudok, az mind közhely. Ha ismerném a természetet, ismerném testem titkait is. Ha ismerném a szellemeket, ismerném a lelkem titkait is. Mind a két ismeretem azonban véges és szegényes, véges tehát egész tudásom is. Még képzeletem erejével sem tudok magasabbra szárnyalni.

Mi tehát az ember?

Az ember testbe öltözött szellem, vagy szellemmel eltöltött test. Az ember nem pusztán test, de nem is tiszta szellem. Az ember emberi tettei, gondolatai és érzései épügy nem merő anyagi folyamatok, amint nem is a tiszta szellem jelenségei. Az anyag képességeit felülmulják, de nem merítik ki a tiszta szellem tehetségeit.

Téved tehát az, aki azt mondja, az ember test.

De téved az is, aki vallja, hogy az ember csak szellem.

De mi a test. A kémia felboncolja a testet és felméri annak minden anyagi részecskéjét. Kimutatja, mennyi benne a hidrogén, az oxigén, a foszfor, a nitrogén és más elemek. Van, aki azt is megállapítja, hogy ebből a testből csak egy vasszeget, hét darab kis szappant, kétezer gyufát, ezt lehetne mindössze készíteni. Egy angol tudós szerint mindezek az anyagok csak egy dollárt érnek.

Ime ez a test a kémikus szempontjából.

Ámde ezeket az alkatrészeket még jobban felbonthatjuk, el egészen az atomokig, sőt azokon túl is, az elektronokig és akkor azt mondják, az ember teste végeredményben elektromos rendszer.

És ismerjük-e az elektromosságot? Legalább tudjuk-e azt, hogy mi *nem* az elektromosság, ha talán azt nem is mondhatjuk meg, hogy micsoda az önmagában?

Mindenesetre ismerjük az elektromosság mechanikai, kémiai hatásait. Ismerjük eléggé azt is, hogy mikép pusztítja az életet. De az is nyilvánvaló, hogy az élet és a lélek jelenségei mások, mint az elektromos jelenségek. Az elektromos jelenségek nem életjelenségek. Az érzés, a képzelet, az eszme és az ezekből felépülő szellemi élet pedig szintén sajátos és egészen külön természetű jelenségek.

Az elektromosság maga nem élet. Az élet csak előből ered. Az elektromosság tulajdonságait és törvényeit Coulomb és Ohm állapították meg. Ámde ezek a tulajdonságok és törvények egészen mások, mint az élet és a lélek tulajdonságai és törvényei. Az élőben tehát az anyagi erőkön kívül még más erők is vannak, amelyek nem anyagiak, hanem lelki erők. Ezek az erők csak az élők világához tartoznak és az élők egész szervezetét ezek bontják ki.

Nem tudom ugyan, hogy mi az elektromosság, de annyit tudok, hogy mi nem? Tudom, hogy nem életbontó erő. Tudom, hogy az elektromos áram nem érez, érzelmeket nem táplál, nincs tudata, nincs képzelete és nincs akarata sem.

Ez a nemtudás is nagy bölcsesség.

De tudok még valamit az elektromosságról. Tudom, hogy testem elektromos rendszer. Ez a tudás óriási távlatot nyit meg előttem.

Minden élő és holt lény az elektromos tengerbe van

beágyazva. Minden testet elektromos áramok alkotnak és ezek az áramok hatnak át. Ezek nyaldossák körül, ezek éltetik. Minden test valamikép működik és minden testnek működése nyomot hagy az elektromos tengerben. Testemről elektromos sugarak verődnek a tükörbe és ott van az én tükörképem. Szemembe elektromos sugarak érkeznek és látom a dolgokat. Fülemet elektromos hullámok érik és én hallok hangokat. Kinyitom a számat és nyelvemmel mozgásba hozom a levegőt és a levegővel az elektromos tengert és beszédet hallunk. Gondolkodom, agyam rezgésbe jön és e rezgést átveszi az elektromos tenger és annak rezgéséből egy érzékeny idegzetű egyén talán gondolataimat olvashatja ki.

Amint testünket titokzatos elektromos sugarak járvák át, épúgy ezek a sugarak eseményeket, beszédeket, tárgyakat, gondolatokat és akaratelhatározásokat hordoznak magukban.

Gondoljuk el továbbá, hogy mi nemcsak elektromosság vagyunk, hanem egy csomó gépet is alkotunk, egy csomó ideget is hordozunk és ezek az idegek és gépek arra valók, hogy az elektromos tengerből tapasztalatokat gyűjtsenek és azokat lelkünkkel közvetítsék.

Sajnos, csak öt érzékszervünk van és ezek is végesek. Mi volna, ha érzékszerveinket szinte végtelen finommá tudnók kifejleszteni vagy bizonyos műszerekkel óriási mértékben képesek volnánk megnagyobbítani? Mi volna, ha lelkünk érzékszervek nélkül, mint szellem venné át az elektromos hullámokba göngyölt titkokat és történeteket? Mi volna, ha véletlenül új érzékszerveink bontakoznának ki?

Úgy érzem, mintha a titkok kapuit döngetném. Úgy érzem, mintha a rejtett események okait immár kezdeném megismerni.

Testem egyaránt felfogó és leadó készülék. De csak

készülék. EGYMAGÁBAN ÉPÚGY NEM ELÉGSÉGES, AMINT A FÜL, A SZEM SEM ELÉGSÉGESEK ÖNMAGUKNAK. MERT NEM A FÜL HALL ÉS NEM A SZEM LÁT, HANEM A FÜLLEL HALLUNK ÉS A SZEMMEL LÁTUNK.

Mi vagy tehát, ember? Test, elektromos áram, elektromos érzékszervek összesége vagy. De ennél még több vagy! Mindezek működése mechanikai, fizikai és kémiai működések. De te érzed, hogy több vagy, mint ezek a gépies folyamatok. Te élet vagy! Alkotó lélek vagy.

A lélek más elv és több minden elektromosságnál. Az élők világában ugyanez a két elv együtt működik, mégis azok egymástól lényegükben különböznek. Az anyag, illetőleg az elektromos rendszer az az alap és az az anyag, amellyel a lélek önönmagát kifejezi. A magában véve testetlen lelki világ az elektromos folyamatokból bontja ki külső, érzékeink alá eső testét és e test segítségével lelki, illetőleg szellemi erőit. De az elektromosság azért még nem maga lélek, sem nem szellem. A lélek alapképessége, hogy megtestesülhet. Az anyagé, az elektromosságé pedig, hogy formákat ölthet és folyamatokat fogadhat magába. A lélek vágyik a megtestesülés után, az anyag pedig vágyódik a formák után. A lélek a művész, a test a hangszer. Amilyen a lélek, olyan hangszert bont ki az anyagból. Ámde, amint nem az ecset fest, hanem a festő fest az ecsettel, és nem a hegedű játszik, hanem a hegedűs játszik a hegedűn, épúgy nem az elektromos áram érez, képzel, akar és gondolkodik, hanem a testet és annak elektromos jelenségeit a lélek építi fel hangszerré és a lélek lényege és belső világa csendül ki ezeken a szerszámokon.

Az ember ily értelemben megtestesült szellem. A test a hangszer, a szellem pedig a művész.

És most kérdem, mi az ember rejtélye? Kettőség; két külön világnak, az anyagnak és a szellemnek az

összhangja. Két ellentétes erőnek egybecsendülése. Két harcos félnek a békéje.

Ámde, ha már ismerjük testünk mivoltát, hatoljunk be a lélek szentélyébe is.

A lélek is valóság. Olyan valóság, mint az erő, az élet, a gondolat, az öröm, az erkölcs, a jog és a szépség. Mindez csak ott van, ahol a lélek van és ahol lélek nincs, ott ezeket az értékeket hiába keresed.

Ne kívánd, hogy a lelket tenyeredre tegyem, hogy úgy lásd. A lélek testetlen, mint a gondolat, amely belőle fakad. Testetlen, mint a világ törvényei, mint a mindenséget irányító célszerűségek és célok, mint a matematikának és a geometriának örök törvényei.

A testi ember mindent testben szeretne látni, pedig egész lelki élete testetlen, tehát lelke is csak olyan lehet. Műveiből ismered meg az alkotót. Az anyag művei anyagiasak, a lélek művei lelkiek, azaz anyagtalanok.

Nem az a rejtély, hogy a lélek testetlen lény. Rejtély ennek a léleknek a testre és a testnek a lélekre való hatása.

Ezt fontoljuk meg egy kissé.

Rejtély, hogy a lélek elevenné teszi az elektromosságot. Hússá, izommá, csonttá fejleszti azt ki. Fejet, törzset és végtagokat alakít ki belőle.

Rejtély az idegek, az érzékszervek, az agy, mint a lélek műszerei, amelyekkel a világhoz hozzáfér.

Rejtély, hogy a gondolat az agyban rezgéssé és az idegek révén mozgássá, a nyelv révén beszéddé, a kezek révén iparrá, földműveléssé, művészetté testesül.

Rejtély a lélekből eredő és a földön művelődéssé, műveltséggé, hitté, vallássá, erkölcsöské lombosodó eszmék világa.

Rejtély maga a lélek. A történelem elmondja, mit alkotott a múltban a lélek. A mindennapi élet tanúsítja,

mit alkot ma a lélek. De ki tudja, mit fog ez a lélek még — mondjuk — a legközelebbi ezer év alatt teremteni? Pedig ami csak kiteljesedik az időben és a térben az mind a lélekben van.

Azután vannak rendes emberek, de vannak rendkívüliek. Vannak gyenge tehetségűek, de vannak lángeszűek is. Vannak, akiknek lelki élete közönséges, de vannak titokzatos lelki alkatok is.

Mi vagy tehát, ember?

Test és lélek csodálatos kapcsolata.

Az anyag rejtett erőinek a szellem rejtett erőivel való egyesülése.

Mi vagy tehát, ember?

Mindenkép titok vagy. Akár parasztian egyszerű életet élj, akár bámulatbaejtő jelenségeket mutass, titok vagy. Ki tudja, mi is rejlik a lélekben és mit fejezhet ki a testtel. Ki tudja, mi van a testben és mit hoz a lélek tudtára.

A lélek rejtett élete tehát azért rejtély, mert titok a nagy világ, mint elektromos rendszer és mint az egész történelemnek a hordozója. De titok a lélek is mint szellem és szellemiségének minden kincse, amelyek talán soha nem jutnak be földi tudatunkba.

Ezt a titokzatosságot még szemléletesebbé teszik a rejtett képességek hordozói.

A rejtélyes ember.

Nem vagyunk mi mindannyian egyformák. Bár természetünk alapja ugyanaz, mégis ahány egyén, annyi különféleség. Közös természetünk tág kereteit számtalan képesség, sokféle új szín, mindenféle új csira és termékeny lehetőség tarkítja. A tömegekből, amelyek közös alaptermészetünket tükrözik, emelkednek ki a tudósok, az erkölcsök rajongói és a művészek. A tömegek mélyé-

ből bontakoznak ki az elméleti és a gyakorlati igazságok képviselői és a nagy felfedezők.

Minden egyes lehet valami kimondhatatlan rejtély, mert minden egyes kincses szekrényében oly értékek szunnyadhatnak, amelyeknek eredetét kinyomozni lehetetlen.

A képességek végső forrását mély titok fedi.

A képességek hordozóit általában kívülről semmi sem jellemzi. Érzéki szemeink az egyéniség mélységeibe be nem pillantanak. A lények titkait csak megnyilvánulásaikból ismerjük meg. És ha titok a nagy bölcselő, az éles elméjű tudós, a nagy nyelvész, az erkölcsi értékek hirdetője, az író, a művész ; és ha mindezeket a lángelméket kívülről semmi különös alkat nem jellemzi, akkor még inkább titok és pedig minden feltűnés nélküli titkok azok az egyének, akik ébren vagy teljesen öntudatlan állapotban oly csodálatos jelenségek forrásai, amelyekről beszélni fogunk.

A rejtett képességek hordozói nem boszorkányok, nem varázslatos szemű, démoniakus nők vagy férfiak, hanem egészen közönséges külsejű emberek. Szavaik, kifejező mozgásaik, taglejtéseik nyugodtak. Nem rajongók, semmit különösen nem hangsúlyozók. Mint minden nagyság, úgy ez a nagyság is csendes, mesterkéletlen és nemesen egyszerű.

Ezeket a titokzatos egyéneket régebben csak médiumoknak, ma finoman érzékeny (szenzitív) lényeknek is nevezik.

A médiumok, magyarul, közvetítők. Közvetítők látszólag két világ között, amelyek egymással ezen kivételes egyének segítségével érintkezhetnek. A «túlvilág» a «mi» világunkkal, mondják, a médiumok útján közlekedik.

De mi az a «túlvilág?» A tudomány számára «túlvilág» mindaz, ami látszólag nem tartozik ehhez a megszokott, törvényeiben már megismert és érzékeink alá eső anyagi

világhoz. A túlvilágnak más a természete, más a törvényszerűsége, mások a jelenségei, mások a lényegei. Az a világ pl., ahol a testetlen lények élnek, túlesik az anyag és a fizika törvényein, túlesik mindazon, amit a mechanika, a fizika és a kémia útján csak érzékelünk, megfogunk és tudunk. Ennek a világnak élethordozói — mondjuk — intelligenciái is mások, mert anyagfölköttek, azaz anyaghoz, húshoz, agyhoz, idegekhez nem kötöttek.

A médiumok állítólag olyan rendkívüli képességekkel felruházott lények, akik közvetítenek a «túlvilág» és a «mi» világunk között.

Charles Richet főleg a *Le sixieme sens c. legújabb* munkájában azt ajánlja, hogy a médiumokat szenzitíveknek, túlérzékeny egyéneknek nevezzük. E jeles tudós meggyőződése, hogy ezek a túlérzékeny lények valami különös hatodik érzékkel a «túlvilág» jelenségeit is észlelik és megértik. És tényleg a tudomány egyre inkább átveszi a szenzitív elnevezést, úgy hogy a médium szó ma már inkább csak a hipnotikus jelenségek hordozói számára marad meg. A szenzitívek pedig olyan rejtett képességek hordozói, amelyekről majd mi is beszélünk. A hipnotikus jelenségeket tehát mi is kikapcsoljuk a rejtett jelenségek köréből.

Nos és milyenek ezek a rejtett jelenségek?

Vannak Richet szerint olyanok, amelyek ugyan a mi képességeinket felülmulják, de a szenzitívek idegéletét nem.

Vannak továbbá olyanok, amelyek a szenzitív lélekből magából fejthetők meg, ha ezt a lelket mintegy önmagában (in se ipsa) gondoljuk a testen kívül.

Vannak végül olyanok, amelyeket a tudomány mai álláspontja mellett is csak szellemek segítségével tudunk némileg megfejteni.

A szenzitívek azonban nem mindig munkaképesek.

Nem mindig vannak ilyen tettekre felhangolva és előkészülve. A művészek életében is vannak termékeny és terméketlen időszakok. Ugyanezt észleljük a rendkívüli képességű szenzitíveknél is.

A környezet is hat rájuk. A hívók hittel és erővel töltik el őket is és munkára lelkesítik őket is. A kételkedők kételkedőkké és tehetetlenekké teszik őket is.

Vannak továbbá szenzitívek, akik csak önkívületi állapotban, elrívülés (trance) közben működnek. De vannak olyanok is, akik éber állapotban is tevékenyek.

Ez az önkívületi állapot hasonlít a hipnotikus álomhoz, de attól mégis lényegesen különbözik. A hipnozis-hoz szuggesztíó, másnak a sugalmazása is szükséges. A transz azonban önsugalmazás. A hipnotikus teljesen a sugalmazó befolyása alatt áll. A transz állapotában ellenben nincs ily lelki rabszolgaság.

Aki transzba akar jutni, úgy révül el, hogy valakinek pl. a kezét megfogja. Vagy előbb néhány sort olvas, teszem a bibliából. És amint önmagától elrívül, épúgy önmagától fel is ébred. Például a híres szenzitív Piperné is kezdetben még megfogta Lodge fizikus kezét, később azonban már önmagától is a legmélyebb öntudatlanság és érzéketlenség állapotába süllyedt.

Piperné könnyen révült el, de viszont nagyon nehezen volt hipnotizálható. Transzállapotban Piperné izommozgékony-sága rendkívüli, hipnotikus állapotban ép az ellenkező. Ha hipnotikus állapotban azt kívánják tőle, hogy, majd ha felébred, emlékezzék vissza bizonyos szavakra vagy tettekre, akkor ő tényleg emlékezni is fog azokra. Arra azonban sohasem emlékszik vissza, ami vele transzban történik. Más szóval: a szenzitíveknél a transz és a hipnotikus álomállapot nem egy és ugyanaz. A kettő két teljesen különböző lelki állapot.

A transzállapot, bár sokszor föltétele a rejtett képességek működésének, de nem elengedhetlen föltétele.

Richet felemlíti, hogy Piperné, Brifautné, Leonardné rászorulnak a transzra. Viszont Richet jelenleg is legjobb szenzitívje, Ossovietzki mérnök, továbbá Vandam, Kahn Reere és P. Forthuny szenzitívek éber állapotban is teljesítőképeseek. A legsúlyosabb médiumi cselekedetekhez azonban, úgy látszik, a transz mégis szükséges. Az író is ihletett állapotban, vagyis az önkívületlenség bizonyos állapotában alkotja legszebb műveit, midőn mintegy lényegének legmélyebb alapjaihoz száll le és onnan merít.

A rendkívüli jelenségekhez továbbá rendkívüli környezet szükséges. Kell, hogy a kísérleti helyiség homályos vagy egészen sötét legyen. Világításul legjobb a vörös fény. A szenzitív szereti továbbá a lenge függönyökkel elválasztott fülkét. De a sötétség vagy a vörös félhomály alól is van kivétel. Sőt már világos nappal is történtek még anyagiasulási (materializációs) jelenségek is. Általában más a föltétel és más az ok. A föltétel ugyanis közreműködhetik az ok működéséhez; megkönnyítheti a szenzitív alkotásait, de ezen alkotások egyedüli forrása a szenzitívnek rendkívüli természete.

Ne minden szenzitív képes továbbá minden rejtett műveletet végrehajtani. Az egyik ebben, a másik abban tűnik ki.

Nem lehet továbbá azt mondani, hogy a szenzitívek mind neurozisben, idegbajban szenvednek, azaz betegek és a rejtett jelenségek is beteges jelenségek. Piperné gyengélkedése esetén mindig munkaképtelen és mint szenzitív, pihenésre szorul.

Mondhatom, hogy a túlfeszített idegmunka folytán a szenzitív is ideges lesz. De nem mondhatom, hogy azért művel oly rejtett dolgokat, mert ideges. A szenzitív rejtett képességeit sajátos testi és lelki berendezésének kell tulajdonítanunk. Vagy, amint Schrenk-Notzing egy helyen mondja: A kísérleti személyek (szenzitívek)

pszichodinamikus fenomenológiájának titka a médiumi organizmus biopszihikai erőinek ma még ismeretlen átalakulásában van.

Sajnos, a szenzitívek nemcsak hajdan, hanem még a legutóbbi időkben sem örvendettek nagy tiszteletnek, sőt csalóknak tartották őket, akiknek sorsuk végül is a leleplezés és a megvetés. Ma azonban kezdik őket másképp értékelni. Ma ugyanis tudjuk, hogy minden emberben legalább is szunnyadnak ily rendkívüli tehetségek. Sőt, sokan vannak, akik alkalmasak ily műveletekre. De az előkelő osztályok tagjai tartózkodnak attól, hogy ezeket a képességeiket kicsiszolják és a tudomány számára felajánlják. Ma még szégyen szenzitívnek lenni és ritka eset, hogy egy tanult ember a világ elé álljon, mint rendkívüli tünemény.

Azután a szenzitívek csalása sem mindig csalás. Az ő erejük is, mint minden képesség, hol nő, hol pedig elfogy. És ha végül kimerülnek, bizony van rá eset, hogy csálnak is, főleg, ha ez volt a kenyérkeresetük is. Viszont van rá eset, hogy sokszor maguk a kísérletezők nem értenek meg valamit és csalást keresnek ott, ahol későbbi belátás szerint nem volt csalás.

Ezek a szenzitívek mind a *természet* rendjéhez tartoznak. Erőik természeti erők, bár a rendes mértéket felülmulják. Vannak azonban más rendkívüli és *természetfölötti* képességekkel ragyogó lelkek, akik szintén az emberi természet fájáról valók, mégis természetfölötti fényben tündökölnek. Ezek a szentek!

A szentek is szenzitívek, de az ő finom érzékenységük Isten felé irányul. Onnan nyernek hatásokat, erőket, kegyelemteljes lelki működéseket.

A szenzitívek tehát rejtett jelenségei rávilágítanak az emberi lélekben szunnyadó titokzatos képességekre és lehetőségekre, mint az emberi természet ősi javaira. A velük végrehajtott kísérletek pedig megmutatják,

mikép lehet ezeket az alvó erőket az életben kicsiráztatni, felhasználni és esetleg velük visszaélni.

A szentek ellenben a maguk csodálatos és tökéletes életében azt tanúsítják, hogy ezek a rejtett erők magasabb célt szolgálnak és az ember hivatását a természet fölé emelik.

Kétféle szenzitív van tehát, a médium és a szent. Az egyikben csak a természetes erők működnek, a másokban Isten kegyelme tündököl. Az egyik arra világít, mily csodálatos is már a lélek maga; a másik pedig, mily hatalmas az Úr!

Mikor pedig most már a lélek rejtett életét kezdem vázolni, újból hangsúlyozom, hogy szemem előtt lebegnek szent Ágoston szavai: Mire képes a lélek a testben, mire képes önmagában a testen kívül és végül mire képes a jó Istennel.

A tudományos okkultizmust senki ne keresse e műben. Ezzel közvetlenül most nem foglalkozom. De megvallom, hogy midőn a könyvet írom és a lélek rejtélyeit eme hármas körben tárgyalom, lelki szemeim mindig a tudományos okkultizmusra is tekintenek és oly célból szövögetem gondolataimat, hogy mintegy bevezetőt írjak a tudományos okkultizmus bokros és útvesztő kérdésihez. Az az érzésem ugyanis, hogy a lélek életének hármas köre: a lélek a testben, a lélek a testen kívül testetlen önmagában és végül a lélek Istennel sok rejtélynek titokzatos fátyolát fedi föl.

Művem tárgyalása tehát voltaképp most kezdődik.

III. FEJEZET.

A LÉLEK ELSŐ KÖRE.

Mire képes a lélek a testben?

LÉLEK a test építőmestere.

Ha az embert kívülről nézem, a test fénye ragyog rám, a lélek pedig a homályba szürkül. De ha a testet és a lelket külön-külön szemlélem, a test elhalványul, a lélek fénye ellenben kigyullad.

Az anyagelvű a testen akad fönnt. A túlzó lélekelvű pedig a lelken.

Pedig nem ismeri az a testet, aki benne a lelket nem látja. És nem ismeri a lelket, aki azt a testben is nem szemléli.

A művész műveiben, az alkotó alkotásaiban ragyog.

A művek azok a mélységek, amelyekből a lélek szikrái felszállnak. A művek a lélek tükrői.

A test a lélek alkotása és hasonmása, amint a lélek Isten képemása.

Az ember testének minden ízéből a lélek szól hozzánk. A test több, mint hús; több, mint fej, törzs és végtagok. Több mint az egész és több, mint bármely része. A boncoló kés alatt a részek mind előkerülnek. Hány részből áll csak a fej! Hány finom gép alkotja azt. És hány gép alkotja a törzset. Mennyi hivatást teljesítenek ezek a gépszervek.

Tetőtől talpig a legfinomabb gépekből áll a testünk. És az agy, a szem, a fül, az orr, a száj és mind a többi

gépek ismét mily bonyolult szerkezetűek. Mindegyik végzi a kötelességét, de a többivel összhangban. A részek mind egy egészbe csendülnek ki. Viszont az egésznek az alapelve uralkodik nemcsak az egységen, hanem a részeken is. Az egésznek a tervrajza époly bámulatos, mint a részeké. A részek működése époly csodálatos, mint az azokból álló egésznek a tevékenysége. A szem, a fül, az orr stb. ; a tüdő, a szív, a vese stb. ; a kéz, a láb, a nyak stb. magukban még nem emberek. Ezek mind együttvéve alkotják azt az embert, aki azután lényiségében több, mint agy vagy szív, vagy izmok stb. mind külön-külön.

De szemléljünk csak egy gépet a sok közül ! Pl. a szemet. Mily bonyolult megint ennek a szerkezete ! Mennyi finom alkatrészből áll. És ezek az alkatrészek ismét mennyi alkatrészekből !

Szeretném az egész embert szétदारabolni ; szeretném minden ízére és minden porcikájára felaprózni ; szeretném sejtekre, minden élő utolsó elemére szétfoszlatni. Millió és millió sejt áll most előttem. Ám ez a sejtállam is részekből áll. Protoplazmából, sejtmagból, sejtmagvacskából és még ki tudja, miből. Ezekben a sejtekben élet pihen. Kívülről nem látod, mit rejtenek a sejtek magukban. A sejtnek az élők egész világában egyforma a berendezése. De azért az a kívülről látszólag egyforma sejt a minőségek más-más világát hordozhatja magában.

A rejtély nem a láthatóban, hanem a láthatatlanban ; nem a mennyiségben, hanem a minőségben ; nem az anyagban, hanem az alakító alakban van.

Vagy talán nincs a sejtben semmi más, csak anyag ? De akkor mi alakítja, mi módolja a sejteket növénné, állattá vagy emberré ? Mi szövi össze azokat indává, levéllé, virággá ? Vagy csörré, orrá vagy orrszarvúvá ? Fejjé, törzsszé vagy végtagokká ?

Az anyagelvű azt mondja : a mechanikai erők, az

életvegytani folyamatok. Ámde ezek az erők magukban vakok, célnélküliek és életnélküliek. Adhat-e magának az szemet, akinek nincs szeme? Adhat-e célt az, aminek nincs célja? Adhat-e életet, aminek nincs élete? Adhat-e végül magának az észet, akinek nincs esze?

És én a sejt alkatrészeit is tovább részelem és akkor eljutok bizonyos szervetlen elemekhez, milyenek az oxigén, hidrogén, nitrogén, foszfor stb. Én ezeket is felbontom és akkor végül az atomokhoz érek. Az atomokat is felbontom és akkor az elektronokhoz és végül olyan léterőhöz jutok, aminek már nincsenek olyan tulajdonságai, mint a fizikai anyagnak, ami már túl esik a fizikai világ keretein. Képzletben most már ahhoz az ősi elemi világhoz értem, amelyen túl már nincsen semmi anyagi és amelyből csak az anyag bontakozhat ki. Mert semmiből nem lesz semmi. Mindaz, amit mi anyagnak nevezünk, valamiutolsóba torkollik, ami már nem anyag, de amiből az anyag eredhet és amivé az anyag valaha ismét feloldódhat.

Mi ez az utolsó? Mágnesség? Elektromosság? Vagy még valami, ami ezeken is túl esik?

Ime ilyen finom valóságból áll az emberi test is. Mert ez is anyag!

Végeredményben tehát elektromos folyam a testem is. De hogy lesz ebből test? Mert ne felejtjük el, hogy mikor a testet ennyire szétszedtük, akkor már túljutottunk a tudományos fizikán, kémián és az élettanon is. Odaértünk, ahol még nincs fizika, nincs kémia és nincs élettan. Csak van valami, amit a metafizika úgy nevez, hogy subiectum determinabile, magyarul: valami, amiről még nem tudjuk, hogy mi, mert még semmiféle jellege és határozománya nincs. Ami tehát várja a meghatározást, az elnevezést, a minőséget, a jelleget.

És most az a kérdés, elég-e ez a teljesen meghatározatlan alany vagy — mondjuk — ősi elemi világ önmagának?

Képes lesz-e ez önmagától és önmagából kilendülni? Képes lesz-e ez fejlődésnek indulni és szakadatlanul önmaga fölé kerekedni? Képes lesz-e az önmagának célt adni, amiben nincs semmi cél? Törvényt adni, amiben még nincs semmi oly benső alkat, hogy mindig egyféle-kép és egy célból cselekedjék?

Óriási kérdések ezek, amelyekre az idők folyamán mindig más-más választ adtak.

Azt mindenki látja, hogy ez az ősi alany vagy alom magától közömbös mindenre. Ámde akkor hogyan alakul ki világgá?

A válasz kétféle.

Vagy azt mondom, hogy véletlenül, esetleg; ámde a véletlen az okság elvének a tagadása. Már pedig a természetben mindennek van elégséges oka és a véletlen sem más, mint ismeretlen ok.

Vagy azt kell mondanom, hogy az ősalom ép azért határozatlan, hogy mindenféle meghatározást egyformán képes legyen befogadni. A határozatlant tehát majd a meghatározó, a subiectum determinans határozza meg.

Ezeket a meghatározókat pedig idő folytán különféle-kép nevezték és nevezik el. Anaxagorasz észnek, Plató alaknak, Arisztotelesz entelecheiának, Reinke napjainkban dominansnak, Driesch életelvnek és végül Jellinek konstruktornak nevezi. Ezek a meghatározók is olyanok, hogy önmagukban nem léteznek, hanem egyrészt az ősi alomból nyernek testet és kifejezést, másrészt az ősi almot alakba öntik.

Ámde, hogy kapcsoljuk össze ezen gondolatokat alapeszméinkkel, hogy a lélek a test építőmestere? Hogyan jön létre a sejt?

A sejt fejlődéstörténete nem egyszerű.

A sejt megszületése előtt még más erőknél és tényeknek is kellett létbeszökniök.

A mechanikai törvények, a Kepler- és Newton-féle

törvények szétosztották az ősi elemi világot és égi testeket szögeztek az ürbe és kiszabták azok járását. Minden élő előtt működtek tehát a mechanikai, fizikai és kémiai törvények.

Ámde mik ezek a törvények? Ha megkérdezzük a tudósokat, mik és hogyan keletkeztek ezek a törvények, választ nem adnak. A szaktudás előtt örök rejtély: hogy mi mozgatja a mozgást? Mi ad a mozgásnak matematikai képletet? Hogyan keletkezik az atom? Mindezek a létbontó folyamatok szerintük észszerűek, tehát eredetüknek is észszerűnek kell lennie. Ezt mondjuk mi! De a szaktudósok tagadják.

A míg nincs élő, úgy látszik, hogy azok a folyamatok csak az anyagból születnek. Ámde ezek a fizikai, kémiai és mechanikai jelenségek bennünk is megvannak. Hogyan függnek tehát ezek össze velünk? Az anyagelvű tudós azt mondja, hogy az élet csak a kémiának meghosszabbítása. Ámde az élet több, mint minden mechanika, fizika és kémia. Az élet oly világrend kezdete, amelynek előbb semmi nyoma sem volt sem a mechanikai, sem a kémiai folyamatokban.

A mai tudós végül is kénytelen megvallani, hogy az élet önálló valóság. Oly valóság, amely minden mechanika, fizika és kémia fölött áll. Nem ezek szülik az életet, hanem az élet maga oly úr, aki ezeket az erőket a saját kocsijába fogja. Amint mi a természet erőt hatalmunkba igyekező keríteni és uralkodunk felettük, azok pedig céljainkat engedelmesen szolgálják; épúgy nyugózi le az élet is a *szervetlen* erőket, azokat saját maga természetével megdelejezi és magasabb célokra képesíti. Mert az élet, amint Driesch kifejezi, gazdag képességekkel felruházott anyagtalán, cél felé haladó, bár öntudatlanul működő tényező. Az élő lénynek alakító, kémiai és fizikai energiákat céljukhoz vezető, belülről kifelé ható lelke. Az egyéniségnek állandó alapja, sőt minden tudás-

nak és minden akaratnak a csirája. (Naturbegriffe und Natururtheile, 1904. 112—119.)

Ez az életelv már lélek és amilyen a lélek, olyan életet fakaszt. És mennyiféle élet van a világon! Mennyiféle élet, elv működik tehát a világon! Mennyi növény, állat és ember. Mily gazdag tehát a lelkek világa! És mily bámulatos az emberi lélek. Lessük csak meg az embert minden ízében. Mi is tehát ezek után az ember? A lélek megtestesülése. Vizsgálj az ember agyát vagy szívét, vagy tüdejét stb. Vizsgálj érzékszerveit. Vizsgálj a haját, a körmét, a fogát, az mind a lélek testi kifejezése. És a léleknek mind-ezekre a részekre szüksége van.

A lélek ugyanis rejtélyes valóság. Van célja, életfeladata. Vannak képességei, születésre váró művei. Ezeket kell neki a tér és idő kereteiben megvalósítani. Mit csinál tehát? Anyagba öltözik, materializálódik. Anyagokkal dolgozik, tehát az anyagból először önmaga testét, mint az összes szerszámok legkiválóbbját építi ki. Amint az ember a földi életben a fejlődés kapcsán a vésőtől, a tűtől kezdve oly sok szerszámot készített; épügy a saját teste sem más, mint egy csomó eleven szerszám kötege és az ember összes többi találmányai is ezeknek a testi szerszámoknak kibővítései és elfinomulásai. A technika bölcselete már rájött arra, hogy az ember összes fölfedezései is voltaképp az ember testének és az ember egyes szerveinek a továbbfejlesztése, kibővítése és elfinomítása. A nagyítólencsék, a telefon, a gramofon, a vasút, a repülőgép stb. mind csak önmagunk testének határtalan megnagyobbításai. Kezdetben az ember öntudatlanul toldotta így meg testét. Újabban a technika már tudatosan másolgatja úgy az ember, mint esetleg a növény testének egyes részeit és azok alapján tesz újabb felfedezéseket, hogy erőit tovább fejlessze.

A testben megvan mindaz, amire a léleknek a földi

élet keretében szüksége van. A test közvetítő a lélek és a külvilág között. A test felfogó és leadó készülék. Érzékszerveink és idegeink a felfogó szerszámok. Az agy a gyűjtő és megőrző szekrény. A lélek az igazi átvevő és öntudatra hozó szerv. Másrészt ugyancsak a lélek is az idegekkel, aggyal és megfelelő szervekkel, a nyelvvel, a kézzel stb. fejezi ki magát.

Mi azt véljük, hogy mindezt úgyis tudjuk. Pedig nem tudjuk. Mindezt értjük. Pedig nem értjük. Ismerjük lelkünket. Pedig nem ismerjük.

Ki gondol arra, miként teremti a lélek minden percben a testet újra, meg újra? Hogyan működik szakadatlanul úgy, mint a testi erőknél folytonos táplálója, felfrissítője és a betegségekkel való megóvója?

Ki gondol minderre? Megnyugszunk abban, hogy a lélek mindezt tudtunkon kívül intézi. De ép ez a hiba! Gondolj tehát arra, de elevenen, hogy mindezt te, a te lelked intézi. Egy lélek van csak benned és az te vagy. Te magad vagy tehát tested szervezője, fenntartója. Az ember úgy él a testben, mintha rajta kívül volna még a lélek. A lélek a testtel együtt *te* vagy ember!

A lélek ezen élete azonban mégis rejtély és rejtett is marad. Bár ugyanaz a lélek végzi tenyészlétünk minden mozzanatát, amely egyúttal ír, olvas, tanul; vagy ép ipart vagy kereskedelmet űz; mi mégis gondolkodásunk, vagy testi munkáink közben el sem tudjuk képzelni, hogy megy végbe lelkünk mélyén ez a sokféle életműködés? Sőt ha egészen magunkba mélyednénk is és azt akarnók meglesni, miképp végzi a lélek a test gépezetének szakadatlan fenntartását és irányítását, azt mi mint élményt átélni és így magunk elé állítani nem tudnók. A tudomány is csak életjelenségeket lát és ezen jelenségekből következtet a belülről mozgatóra, de magát a mozgatót utól nem éri. Mindaz, amit mi a lélekről állítunk és a tudományban összefoglalunk, csak csupa jel-

rendszer, csupa jelképes beszéd, amely ugyan mond nekünk valamit, de épen, hogy csak valamit.

Ez a test azonban nemcsak tenyészetet hordoz, hanem az egész szellemi életnek is a talapzata, sőt ékszerszekrénye. A tudomány, az erkölcs, a művészet az emberi lét legdrágább ékszerei. Ezekből sugárizik ki minden hatalom, minden jószág és minden szépség. Ezeken épül fel a földön az ember országa. Az emberi lélek képességeiből létbeszökő emberi művelődés és polgáriasodás.

Ámde ki olvassa ki mindezt a testből?

Ha volna még egy más csillag is, ahol valami másfajta emberlények élnének, mint mi és ha ezek maguk között egy szép napon egy alvó embert fedeznének föl, leolvashatnák-e azok az ő testéről, miféle értékek jelszekrénye ez a test? Vagy ha meghal ez a test, hová lesznek eszméi, gondolatai, készülők tervei? A test valóban csak szekrény, amelyben kincsek rejlenek, mert alkalmas arra, hogy a kincseket megőrizze. Ámde tudja-e a szekrény, milyen kincsek vannak benne? És ha véletlenül ez a szekrény a kincseknek a ruhája is, képes-e ez a szekrény, ez a ruha a benne lévő kincseknek minden igazságát, jószágát és szépségét magáévá tenni?

Nagy kérdések ezek! Az ember teste valóban frigy-szekrény. A lélek alkotta. A lélekkel lépett frigyre. A lélek székel benne. A lélek beszél belőle.

A test azonban durvább a léleknél. A lélek talán ismeri önmagát, de ezen a testen át nem tud teljesen érvényesülni. Sem a test nem tudja őt hiány nélkül átsugározni. És amíg mi mint emberek ebben a testben élünk, addig sem agyunk nem képes szellemünket a maga mélységében és gazdag sokféleségében kifejezni, sem maga az emberi lélek nem tudja önmagát maradék nélkül megtestesíteni és testi szervekbe öltöztetni.

Íme ez az oka, hogy az ember valamikép mindig kevesebb, mint szellemi természetű lelke, mert ez a lélek nem

tud az emberben tökéletesen kibontakozni. Ezért van, hogy a részekből álló test is csak részenként ismeri meg a lelket és nem egy, az egész szellemet átvilágító és leleplező pillantással. Végül ez az értelme annak, miért rejtély az ember önönmaga előtt! Mily gazdag szegények vagyunk mi! Milyen szellemek és mégis milyen lomha testek! Ámde ez ne keserítsen el. Tudnunk kell, hogy ezt a testet lehet még ápolnunk, nemesítenünk és szellemi erőkkkel átizzítanunk. Ez a mi feladatunk.

A lélek a testét elkészítette magának. Ennek a testnek megnemesítése, elfinomítása és megszentesülése már a mi érdemünk és a mi hivatásunk.

Íme ez az ember földi életének is a célja. A megszentesülés testileg és lelkileg.

A lélek kettős élete.

Az ember Isten képmása, a test pedig a léleké.

Amint Isten képmása nem Isten, épúgy a lélek képmása sem maga az egész emberi szellem.

Az ember kisebb Istennél; a test pedig az emberi szellemtől.

Ne csodálkozzunk ezen! A képmás sohasem éri utól az eredetét. Mindig kevesebbet ér az eredeténél. Tehát az ember is, aki csak a tér és az idő bizonyos helyén és időpontjában létezik, nem vetíti vissza az egész szellemet.

Hányszor mondjuk a földi életben: mily tehetséges ember és íme semmi sem lett belőle. Mit jelent e mondás? Több van a lelkében, mint amennyit mint ember felszínre hozott és lelkéből kibányászott. Az ember — mint mondtam — sokféle kincsek szépséges szekrénye. Haj, de hányszor maradnak ezek a kincsek csak rejtett kincsek! Sőt hányszor veszítik el szépségüket, értéküket! Hányszor maradnak holt kincsek!

Nem minden válik valósággá, ami az emberben képesség alakjában szunnyad. Nem minden rügy fakad ki és nem minden bimbó váltja be ígérését. A lélek képességei a lélekben pihennek, de — sajnos — nem mind válnak valósággá és eleven erővé. A lélek egész arca tehát nem fejeződik ki teljesen az emberen. A lélek gazdag életét az ember nem használja ki és hozza felszínre.

Más okból sem hű képmása a test a léleknek.

A lélek oly lény, amelynek két élete van: földi és mennyei élete. A földön földi képességeivel mutatkozik be. A mennyben pedig mennyei szépségében virágozik ki. A földön rejtve maradnak mennyei erői. A mennyben pedig földi erői szunnyadnak. A földön anyagi ruhában tündököl. Az égben megdicsőült testben ragyog. Most fogalmunk sincs arról, micsoda csodás szellemi erők pihennek lelkünk mélyén. Amint a szellemek sem tudják elképzelni, mikép él a mi lelkünk testünkben és milyenek a tapasztalatai az anyagi világban.

A Gondviselés a természet számtalan példájával oktat bennünket e nagy igazságra. Tudja-e a pete, hogy őbelőle hernyó lesz? Avagy tudja-e a hernyó, hogy mily szép (vagy csúnya) lepke száll ki majd belőle? Avagy ismeri-e a lepke egyáltalán a hernyót? Pedig a pete, a hernyó és a lepke testének anyaga ősi elemi mivoltában ugyanaz! Hogyan lesz tehát ebből a közös testi alaphól pete, hernyó vagy lepke? Nyilvánvaló, hogy az anyag nem szüli ki magából sem a petét, sem a hernyót, sem a lepkét. Hanem van egy élő forma, amely három változatban és háromféle képességgel jelenik meg és háromféle életet hoz létre a háromféle testnek megfelelően.

Épen így a cserebogár petéjéből lesz a pajor, a pajorból a báb, a bábból a cserebogár. Ez a fokozatos kifejlődés 3—4 év alatt folyik le. Vagy hányféle alakban bonta-

kozik ki a béka? És mindenik alaknak megvan a külön testi berendezése. És minden testi szervezetnek a lelki megnyilvánulása. A béka 12 alakon is átmegy, míg békává nő.

Ámde mindezek az életformák a földhöz tapadnak.

Az ember azonban nem tapad végleg a földhöz. Szent Tamás gyönyörű mondása (amelyet később még elemezni fogunk), az ember két világ határmesgyéjén áll, az anyagi és a szellemi világén. *In confinio est mundi materialis et spiritualis.*

Amíg tehát a földön él, a földies természete gyúl ki. Amikor azonban a szellemvilágba jut át, tiszta szellemi erői akarnak érvényesülni.

Íme így van a léleknek két élete. Van benne sok, ami csak a földön jöhet napfényre, bár ezek a képességei is rejtve maradhatnak. De van benne sok, ami csak a testetlen szellemek honában fog kiteljesedni.

A léleknek így két arca van. Földi arca és szellemi arca. A testben a földi arcát mutatja. A szellemi létben majd mennyei arca ragyog elénk.

Aki a lélek rejtett életét kutatja, annak ismernie kell ezt a csodás rejtélyt, ezt a két arcot. Ismernie kell és nem tagadnia. Mert ha tagadja, sohasem is fogja megismerni azokat. Sohasem fogja még a lélek földi arcát sem igazán meglátni. A lélek kutatója sohase tagadjon, sohase kételkedjen, mert a lélek a tagadó és kételkedő előtt úgy visszavonja erőit, hogy még azt sem láthatja meg belőle, amit a hívő lát. Hinni kell és rokonszenvet kell érezni a lélekkel szemben, akkor a lélek megmutatja magát. Megmutatja pedig már a földi életben is nemcsak a földi arcát, hanem mennyei arcát is, bár csak fátýolon keresztül. De ez a lefátýolozott arc is gyönyörűség nekünk, nagy kincs nekünk. Mert ez a lefátýolozott arc sok-sok szellemi értéket sugároz a földi arcra is.

A lélek földi arca. (Homo faber.)

A test a lélek képmása. De ez a képmás földből, anyagból alakul ki. A lélek lelki arca tehát a földi elemekből összeszőtt testben válik szemléletessé.

A lélek megtestesülése a lélek szellemi természetének az anyagban való megjelenése. A test és a lélek így benső kapcsolatot alkotnak. A lélek csak ilyen módon ölthet földi arcot, így válhat emberré!

Hogyan keletkezik már most ez a földi arc? Mi a lélek megtestesülésének a folyamata?

Azt kell mondanom, hogy a lélek mintegy az anyagi elemek központjába helyezkedik és onnan belülről szervezi azokat a maga képére. A test a lélekre van szabva.

De miért alkot a lélek épily testet, épily érzékszerveket, épily fejet, törzset és végtagokat? A válasz csak ez lehet: az emberi léleknek benső természete szerint csak ez a test felel meg. Elképzelhetünk mi másfajta érzékszerveket is. Elképzelhetünk egy másfajta embert másféle felszereléssel és berendezéssel, de az ilyen emberi test nem a mi lelkünkre volna szabva.

Bizony főleg napjainkban, a nagy felfedezések idejében, mikor az ember egyrészt a természet belsejébe mélyebben kíván betekinteni, másrészt új erőkkkel és képességekkel óhajtja magát felnevelni, úgy látszik, szűk neki már és gyenge ez a test. És ép azért több szeretne lenni. Hiszen amilyen a test, olyan a földdel, a földi, sőt a világerőkkel való érintkezése. És amilyen viszonyba jut a lélek a földi és a világerőkkel, olyan ismereteket szerez a természet nagy titkairól.

Tegyük föl például, hogy volnának oly érzékszerveink, amelyek nemcsak fénnyelérinthetnek, hanem a villamos és a mágneses hullámokkal is, milyen más világ tárulna föl előttünk. Akkor mi az üveget és a kristályt sötétnek látnók. A fémeket többé-kevésbé átlátszóknak. A táviró-

sodrony a levegőben olyannak tünnék föl, mint egy hosszú, szűk lyuk egy áthatlan keménységű testben. A működésben lévő dinamógép pedig úgy hatna ránk, mint a tűzvész s a mágnessel pedig beteljesednék a középkori misztikusok álma az örökké égő lámpáról, amely soha ki nem alszik, mert semmi égő anyagra szüksége nincs.

Vagy mi lenne, ha a mi szemeink teleszkóp- vagy mikroszkópszerűen volnának berendezve?

De minek ábrándozunk? Elég a tény, hogy mi ilyen és nem olyan szervezettel bírunk. Ebből is belátjuk, hogy testünk alkata, érzékszervekkel való felszerelése célszerű ugyan, de csak bizonyos irányban bizonyos hivatásokra és bizonyos megismerésekre való tekintettel. És talán nem titok többé, hogy a lélek, mint a test szervező elve, miért épígy szervezte meg a testet? Miért ép ezen az öt érzékszerven, mint öt ablakon keresztül óhajt a világba tekinteni? Miért ép azokat a világerőket használja fel tapasztalásaira, amelyekkel jelenleg élünk és miért nem másokat is? Mert ilyen a lelkünk, ilyen tehát a testünk is.

De ebből meg az következik, hogy a testet szervező lélek már az érzékszervek kiválasztása alkalmával tudta, mily ismeretekre van neki a földön szüksége és mily felfogó készülékekkel szerezheti meg azokat. Sőt tudta azt is, hogyan és mily szervekkel közölheti tapasztalatait másokkal, avagy mikép férhet ő mások tapasztalataihoz is. És mindezen célok elérésére szervezte meg a testét.

Végso eredményben tehát testünk magának a szervező léleknek anyagba öltözött földi arca. Ámde a földi arcnak van földi tudata is. Amint pedig testünk a lélek alkotása, épúgy földi tudatunk a léleknek földről alkotott szemlélete. Föld és lélek a tudat két gyökérszála.

Földi tudat, földi arc, a lélek földi élete mindez együtt véve azt jelentik, hogy mi mint földi lények bizonyos irányban a földhöz vagyunk tapadva. De korántsem

jelentik azt, hogy mindannyiunk földi tudata ugyanaz. Még testi arcunk sem egyforma, tehát lelkileg is mások és mások vagyunk. Mindannyian egyéniségek vagyunk.

Sőt kinek-kinek a tudatvilága sem mindig szükségkép ugyanaz. Lehetne még más-más tudatunk is a körülmények szerint.

Mert bölcseelő vagyok, gondolatvilágom bölcseleti. Tudatom a bölcseelő tudata. De

ha pásztor volnék, pásztortudatom volna ;

ha földműves volnék, földművestudatom volna ;

ha kereskedő volnék, olyan volna a tudatom is ;

ha katona, ha bíró, ha gróf volnék, mindig más-más tudatom volna.

Mikor gyermek voltam, gyermeki volt a tudatom is.

Mikor ifjú voltam, ifjúi volt a tudatom is.

Mikor pap lettem, egész tudatvilágom természetfölötti irányt nyert.

A tudat tehát bennem nem állag, nem önmagában létező lényiség. A tudat nem ens in se. A tudat muló, változó, elhulló, újraszülető járuléka annak, aki a testet szervezi és a testtel együtt a tudat változó alakjait nyeri. A tudat nem maga a lélek, hanem a lélek változó gondolatvilága.

Ugyanezt mondhatják egyébként az öntudatról is. Az öntudat fokozott tudat, a tudatnak önmagára elmélése és önmagára ismerése. Nagy dolog tudni, ki és mi vagyok? Nagy dolog érezni, ki és mi vagyok? Ámde legnagyobb dolog akarni azt, aki és ami vagyok ! Az öntudatban a tudó saját tudatának fontosságára ébred és ezzel együtt egyéniségének jelentőségét is átérzi.

De azért ez az öntudat sem magában létező valóság. Az öntudat sem önmagában gyökeredző lény, hanem ez is járulék. Ép azért öntudatom is e földön más-más alakban jelentkezik.

Lennék angol és angol öntudatom volna.

Lennék francia és francia öntudatom volna.

Lennék német és német öntudatom volna.

A papnak papi öntudata van.

A bírónak bírói öntudata.

A katonának katonai öntudata.

A lélek alkotta a testet magának és vele földi arculatot nyert. De a test nem maga a lélek maradék nélkül.

A testtel bizonyos tudatot nyertem. De a tudat nem maga a lélek maradék nélkül.

A tudattal öntudatra emelkedtem. De az öntudat sem maga a lélek maradék nélkül. *Notitia non totaliter menti coequatur* — mondja szent Tamás.

Van földi arcom, de az is elváltozik.

Van földi tudatom, de ez is mennyire más és más az életem minden szakában.

Van földi öntudatom és az is ingadozó, mint az életben minden.

A földi arcom csak jelenség, még pedig minden ízében. Mint a futó hab. Van és nincsen. Földi arcom sok jelenséggel színes, de a színek elfakulnak és el is tűnnek. Van-e tehát valami nagy okom arra, hogy büszke legyek arcomra, tudatomra és öntudatomra? Ezek mind csak muló színek, hervadó lelki emlékek és pusztuló magatartások. Ezek mind csak jelenségek.

Ki kell lépni ezen jelenségekből és a lényeg után kell futni! Kívülről befelé a lélek lényegébe kell hatolni. A jelenségek mögött a megjelenőt kell fürkészni. A lélek lényegébe kell hatolni.

Mert van mögöttem valaki, akinek tetszett ily arcot öltenie. Valaki, akihez illett ilyen tudatot alakítani. Valaki, aki öntudatába foglalja az én földi öntudatomat is.

Nem véletlen sem az én földi arcom, sem az én földi tudatom, sem az én földi öntudatom. Nem véletlenül nyerte földi arcom ép ezt a kifejezést, ép ezt a tudatot,

ép ezt az öntudatot. Belülről kiinduló lelki erők jellemzik azt a modellt, amelyhez hozzátestesült földi arcom; amelyhez hozzá simultak a tudatomat alkotó számtalan gondolati, érzelmi és akarati elemek; amelynek megfelelően megkeményedett öntudatom is. Egész földi mi voltom nem mozaikszerűleg készült és állt össze, hanem az belülről kiinduló szerves alkotása és testbe öltözése annak a szellemi csirának, amely pont Én vagyok.

Ne nézd tehát testemet kívülről, hanem belülről.

Ne származtasd tudatomat és szellemi életemet kívülről, hanem belülről.

Ne szemléld öntudatomat sem kívülről, hanem belülről.

Ime egy egész világ választ el minket korunk lélektudósaitól. Hisz ők mindannyian arra törekeshnek, hogy kívülről, a térben és időben egymás mellett levő lelki elemekből úgy állítsák össze a lélek életét, mint valami mozaikképet. Miért? Mert nem a lélekből magából vezetik le a lelki életet, hanem külső elemekből szövik össze a lelket. Mert önálló lényeknek tekintik az elemeket és jelenségnek a lelket. Mert egyedül a lelki működéseket tartják valóknak és semminek a lelket.

Ez a léleknek és a lélek életének fejetetejére való állítása.

Hát van mechanika, fizika vagy kémia anyag nélkül? Épúgy, nincs lélektan sem lélek nélkül. Nem az anyag erőiből erednek-e az anyagi jelenségek? Épúgy a lélekből a lelki jelenségek. Amilyen az anyag, olyan a működése. Annál inkább, amilyen a lélek, olyan a működése. Az anyagi világban sokkal több az általánosság és az egyformaság, mint a lelki világban. Ott tehát inkább is van helyük az általános törvényeknek, mint a szellem birodalmában.

Az élő lelket nem lehet úgy kezelni, mint az élettelen anyagot.

Még a növény életének jelenségei is túlszárnyalják a fizikát. Annál inkább a szelleméi.

Amint pedig a különböző növények, bár ugyanazon földben élnek és ugyanazon napsugarat élvezik és ugyanazon harmattal üdülnek fel, mégis más-más életet ragyogtatnak, épúgy a különböző emberek is, bár ugyanazon talajból fakadnak, ugyanazon környezetben munkálkodnak, ugyanazon hivatást teljesítik is, mégis más-más egyéniségek. Nem a külső világ teremti az egyéniséget, az belülről fakad. A lélektudós tehát akkor szolgálja a szellemi világot, ha minden egyénre úgy tekint, mint egy-egy külön tudat-, öntudat- és jellemcsirára. A lélek misztériuma nem az elemekben van, hanem magában a lélekben, melyből az életek kiteljesednek és testbe öltöznek.

A lélek földi arca minden eszmei, érzelmi és akaratí szépségével a belülről kivillanó léleknek törvényeiből öltetnek alakot. E mögött a fizikai arc mögött tehát metafizikai lény lappang.

Ma divat az ember jellemével foglalkozni. A karakterológia, a jellemtudomány felkapott cikk. És minden tudós, természetesen, a maga lelke beállítása szerint tárgyalja ezt a fontos emberi tulajdonságot.

Az anyagelvű azt mondja : amilyen az anyag, olyan a jellem. Amilyenek sejtjeid, örökölt hajlamaid, beidegzett szokásaid, olyan jellem vagy. A jellem tehát a test, az anyag visszfénye.

Az idealista eszmei elemekből, tehát gondolatokból, elvekből, meggyőződésekből és bizonyos érzelemirányokból igyekszik a jellem szilárd magvát egybekovácsolni. Ámde ezek az eszmei elemek náluk a levegőben lógnak. Az az Én, amelyhez ezek az elemek tartoznak, náluk nem valami magában való és magában létező valóság, hanem ép ezen elemeknek az összetétele. Ez az Én — szerintük — az elemek nélkül nem létezik. Viszont

az elemek az Én nélkül is léteznek, csak ép azt nem mondják meg, hogyan?

Ha végül valaki Arisztotelesszel azt vallja, hogy az egyéniség alapja a hozzátartozó test, a *materia signata*, akkor az a jellemet is az anyaghoz köti.

Aki azonban azt vallja, hogy az ember lényege a testbe öltözött lélek, az a testnek is megadja a magáét, de a jellem lényegét mégis a lélekbe helyezi.

A lélek ugyanis szerintünk épolyság, mint például a kristály. A lélek szeme látja a lelket, a testi szem pedig a testet. A lélek nem gondolatlány. A lélek olyan valóság, mint az energia, amely már szintén túlesik a fizikai anyagon.

Szent Ágoston a lélek belső alkatrészeiről beszél: *viscera quaedam animae*, Bossuet a lélek alapját, *le fond de l'ame*, emlegeti. Más helyen pedig *tresor de données*-nek kincsszekrénynek nevezi a lelket. Ezek mind oly kifejezések, amelyek a lelket mintegy kézzelfoghatóvá igyekeznek tenni. És ez helyes is. Minden lénynak megvan a maga szerkezete, megvannak a tényleges erői és lappangó képességei. A léleknek is. Semmi sincs tehát a testben, ami nincs a lélekben. A test minden tulajdonsága a lélekből ered.

A jellem is. A jellem érzelmi, akarat és értelmi összetevői mind a lélek mélyéből fakadnak. A jellem tehát elsősorban a lelket jellemzi.

Nem tagadom azonban, hogy a testnek is van szerepe a jellem kifejlődésében. A test a szülők testének anyagából készül. Ez az anyag azonban nem mindig szűz talaj. A szülők erényei és bűnei testük anyagát is érintik. Valóban úgy a jó, mint a rossz tulajdonságok átörökölhethők. Mégis a jellem magja a lélek. Ez a mag a jellem belső fejlesztője. A test örökölt hajlamai inkább külső erők és kívülről működők, amelyek azonban ép úgy szépíthetők, mint eltorzíthatják a jellemet.

A lélek arca tehát a testben és a testen át tükröződik. A test maga, valamint a testből és a földből táplálkozó tudat ; továbbá a külső és a belső világon felépülő öntudat és végül az élet folyásában megkeményedő jellem mind együtt a lélek földi arca. Vagy most már mondjuk ki, a homo faber, a földet túró és művelő kézműves embernek az arca. Ez az ember mi vagyunk mindnyájan, akik csak a földön és a földből élünk. Tehát a földműves, az iparos, a kereskedő, a hivatalnok, a katona, a pap és mindannyian, akik a földet lakjuk, műveljük és a földet meghódítani, céljainkra kihasználni igyekszünk, a homo faber. Még a pap is homo faber, mert ő is a földről beszél, a föld értékét hirdeti, ha mindjárt az ember magasabb hivatásáról és végső céljával kapcsolatban. Mert a Földet is csak az szeretheti igazán, aki az Égről szemét el nem tereli.

Mikor a lélek földi arcát tehát úgy tekintem, mint a léleknek az anyagban való megtestesülését, akkor egyúttal jelzem, hogy az ember földi élete főleg ennek a léleknek a földi élete. És az ember minden földi lelki jelensége a léleknek a jelensége.

És most végül azt kérdezheti valaki, vajjon hozzátartozik-e mindez a lélek rejtett életéhez? Válaszom : a hétköznapi dolgok a leginkább rejtélyesek. Nem rejtély-e az, miként ölt a lélek testet? Nem rejtély-e, miként szerzi tudatát, öntudatát és jellemét e világból !

Viszont, ha megfordítom a dolgot és keresem, mi a jellem, az öntudat és a tudat végső forrása, nem tárul-e fel a rejtély, ha végül rájövök arra, amire nagyon sokan nem jönnek rá, hogy mindez a titokzatos lélek titokzatos erőiből ered? Tehát nem az anyagból, nem a hatodik érzékből, nem idegen lelki erőkből, hanem magából a lélekből.

A homo faber a földre tekintő lélek, akinek birodalma a föld.

A lélek mennyei arca. (Homo divinans.)

Ha rejtély a lélek földi arca, még inkább rejtélyes a lélek szellemi arca. Ha a lélek természetéből fakad a földi tudat, még inkább a lélekből ered a szellemi világ tudata. A földi tudat a földre szegzi szemét. A szellemi tudat az Ég felé tekint. Ez a véges világban marad. Amaz ellenben a végtelenbe tör.

Nincs csodálatosabb lény, mint az Ég felé néző ember. Nincs rejtélyesebb titok, mint a szellemek világába törő ember. Bár test az ember, mégis legelső érdeklődése az istenség. Bár anyagba oltva és az anyagi világba van állítva, lelkének szemei inkább az Égbe, mint a földre tekintenek.

A szellemi arc lényege tehát, hogy szemei nem a földre, hanem az Égre irányulnak. Ami az Égben van, azt keresi. És ez a keresés oly természetes, annyira a szellem mélyéből fakadó, mint a testnek a föld iránt való szeretete. Semmi túlzást nem szeretek, de állítom, hogy amint a postagalamb természetének benső látásából kifolyólag tájékozódik a levegőben, vagy amint a hal benső ösztönösséggel érzi a neki való mélységeket a tengerben, épúgy az ember szelleme benső megvilágításból önkénytelenül keresi az Eget, a szellemi lények honát és ezen otthonban az Istent.

Igen nagy bűne az anyagelvűségnek, hogy meghamisítja az ember természetét és ép ellenkezőjét vallja annak, amit a tapasztalati tudomány megállapít. Az anyagelvűség azt a téves meggyőződést oltotta be főleg a lelki műveltségre annyira rászoruló szegény munkásosztályba, hogy az ember természeténél fogva istentelen és csak később vált istenessé. A népek kezdetleges művelődésének kutatója, a primitív törzsek életének tanulmányozói és a vallásethnografusok ellenben mind rájöttek arra, hogy az ember őseredeti természeténél fogva igenis istenes és az

istenség keresésének vágya uralkodik teljesen rajtuk. Az ember homo divinans.

Az ember szemei létének gyermekkorától az Égre szegezvék. A homo divinans megelőzi a homo fabert is.

A homo divinans, az Istentől megdelejezett ember sokkal nagyszerűbb jelenség, mint a homo faber. A homo divinans és a homo faber ugyan együtt vannak, de egészen más eredményre jutnak és egészen más világot mutatnak.

A homo divinans kisugározza lelkéből a szellemi világba vetett hitet, a vallást, a vallás gyakorlásának, a kultusznak különböző módjait. Megtanul számolni, hogy kalendáriumot készíthessen. Kieszeli a geometriát, hogy templomokat építhessen.

A homo divinans szűzies lelkének egész ártatlanságából kifolyólag (és ezt nagyon hangsúlyozom), csak három dologban hisz: Istenben, a lélekben és a lélek halhatatlanságában. Tehát a legprimitívebb ember nem bálványozó, még mithológiája sincs; nem ismeri még a démonokat, a rossz szellemeket sem. Ő csak, mint említettem, természetének ösztönös kisugárzásából hisz Istenben, a lélekben és a lélek halhatatlanságában. Rosszul is mondom talán, hogy hisz. Mert ez a természetből eredő benső megvilágítás már nem is hit, hanem az értelemnek velejáró látása.

Ne csodálkozzunk ezen. Hanem inkább tekintsünk körül a nagy természetben és rájövünk, hogy minden élő lénynek van ilyen belülről sugárzó tiszta látása. Nem minden élőnek van okoskodó esze, de mindegyiknek van a természettől beléoltott benső világossága arra, hogy életének célját és feladatait megoldja. A növényeknél és az állatoknál ezt a tanulás nélküli tudást, ezt a belülről eredő tiszta látást ösztönnek nevezzük.

Az embernek is vannak ösztönei, de az embernek van esze is. Az ember lelke szellemi lélek és amit csak benne

találunk, az épügy ered a szellem természetéből, mint az okoskodó ész kitanításából. A primitív ember is ilyen. A primitív ember is homo divinus. Az isteni benne a belülről megvilágított emberi szellem. Az a szellem, amelyről mindig azt mondom, hogy nemcsak valami elvont lény, hanem szellemi lényiség, telve szellemi erővel, szellemi képességekkel és szellemi irányokkal. A homo divinansban is az emberi szellem ösztönösen tájékozódik a szellemvilág és az Isten felé. Ámde hogyan?

A homo divinus, mint mondtuk, kezdetben csak az Istenben, a lélekben és a lélek halhatatlanságában hisz. Mikor azonban ez a primitív lélek okoskodni kezd és felteszi magában a kérdést, honnan ered a világban a rossz? akkor megkezdődik a mithológiákat szövő *észnek* működése. A mithológia tehát már nem a szellem gyökeréből és önkénytelenül sarjadzik, hanem az okoskodó észből. A mithológiában a homo divinus erői fejlődésnek indulnak és létrehozzák a pazarszínű istenségeket. A mithológia azonban egyúttal gazdag szertartásokat és fényes ünnepségeket is teremt. És bármily szerteledek legyenek is ezek, de mindannyiukat áthatják az istenség felé vágyódó, a szellemvilágba feltörő léleknek küzdelmei.

Ebből a mithológiából születik meg sok minden. A bölcsélet, amely a lét nagy kérdéseivel foglalkozik. Az erkölcstan, amely megtisztulás után eped, hogy méltó legyen az istenséghez. A művészet, amely az istenségnek méltó hajlékot vagy szobrot stb. akar készíteni. Sőt még a tudományok is mind csecsemőkorukban valamiképp mithológikusak. A csillagászat még asztrológia, a világtan (kozmológia) a világnak az istenségből való kiválása (kozmogonia), a számtan a kalendáriumművészet eszköze, a kémia pedig alkimia.

Tagadhatatlan, hogy ezek a szellemi működések époló rejtélyesek, mint érdekesek. Nem mondhatjuk azonban,

hogy a közönséges észnek erőit felülmulják, hiszen ezen művek létrehozásában mindenki közreműködhet.

Ámde a köznép köréből mindig kiemelkednek olyan egyének, akikből már titokzatos erők törnek ki és az emberi természet rejtélyei hatalmas és rendkívüli rímekben csendülnek ki. Ilyenek például a csodás álomlátók, akik meglátják és megjövendölik a jövőt. Ilyenek az extázisba, elragadtatásba esők, akiktől az emberek minden bűnbajban tanácsot kértek, mert ezek állítólag rendkívüli módon a szellemvilágból nyerik értesítéseiket. Szóval mindig vannak olyan egyének, akik már itt a földön alkalmasak arra, hogy az anyagi világ korlátait áttörjék és a tiszta szellemi világba bepillantanak.

A primitív népek ma is ebben a lelki légkörben élnek. Sőt ők talán még jobban kapcsolatban vannak a szellemi világgal. Korunk okkultistái tanítják, hogy a primitívekben az ősi démoni erők még nem száradtak ki, hanem teljes eleveenségükben működnek. És valóban tudunk arról, hogy nemcsak felnőttek, hanem már gyermekek is képesek náluk arra, hogy extázisba jöjjenek. Mesterségesen úgy nevelik őket, hogy erőik ilyen rendkívüli állapotba jussanak. És ha a gyermekek így tényleg önmagukon kívül vannak, akkor állítólag a szellemek vagy más érzékfölötti hatalmak megmondják nekik előre, mily nagy dolgokat fognak majd a földi életben művelni.

Adolf Bastian írja, hogy ily önkívületben levők csodálatosan szépen beszélnek oly dolgokról, amelyeket soha nem hallottak. Oly igazságokat mondanak el, amelyeket soha nem tanultak.

Felemlítem itt a varázslók csodálatos gyógyításait is. Röviden érintem továbbá az úgynevezett sugalmazókat, akik szuggesztíó útján gyógyítanak.

Ime a homo divinus sokféle alakban való megjelenése. Ügyeljünk azonban arra, hogy figyelmünk ne tapadjon csak ezekhez a jelenségekhez, hanem a lényegbe hatoljon

és leásson a gyökérig, amelyből ezek a jelenségek erednek. Ez a gyökér pedig a lélek szellemi arca, illetőleg a lélek szellemi természetének kisugárzása a földi tudatba.

Ezt tanítom én, miután úgy a tudományos kutatásaim, mint a Szentírásba való elmerülésem erre a meggyőződésre vezettek.

Tudományos kutatásaim ugyanis felvilágosítottak, hogy az ember természeténél fogva Isten felé tájékozódik. Ezt bizonyítja a primitív népek ősi és jelenlegi állapota, egész gondolatvilága és életmódja. Nem az ember találta ki Istent, hanem Isten maga nyilatkoztatja ki magát az emberi szellemi természetének rendes és rendkívüli erőiben.

A Szentírás is erre tanít.

A zsoltáros a Krisztus Urunk előtti idők meggyőződését hirdeti, mikor énekli, hogy arcunk az Ur fényességével van megpecsételve. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. (4. zs. 7. v.) És a Te világosságodban látjuk a világosságot. In lumine tuo vidimus lumen. Nem csoda, hogy a Bölcsesség könyve oly csodálatos dolgokat mond el nekünk Isten megismeréséről. A szent író korholja a bálványimádást és az emberek rövidlátását és finom lélektani elemzéssel igyekszik az olvasók lelkét a bálványokból kiábrándítani.

Meggyőződése, hogy minden bálványimádás, tehát mithológia is, az ész helytelen következtetései alapján burjánzott fel. A lélek ősi természete, hogy az magát az Istent minden mithológia és bálványozás nélkül ismerje. Mert az a sok szépség és sok jószág, amelyet a világban oly pazar bőségben tapasztalunk, az Uristennek szakadatlan kisugárzásai és megjelenítői. Tehát vigyázz, hogy a szép *dolgok* és a jószágos *erők* ne bódítsanak el és ne ezeket imádd, hanem imádd azt, aki ezeket a szépségeket és jóságokat eléd varázsolja. Hadd tehát a dolgokat és nézd a szépségeket és jóságokat és ismerd meg Istenedet.

Mert ime könnyebb a Teremtőt a szépségek és a jóságok mögött meglátni, mint a teremtmények felett vizsgáldni.

A szent író — más szóval — az emberi szellem természete alapján hangsúlyozza, hogy a homo divinans előbb működik, mint a homo faber és előbb ismeri meg a Teremtőt, mint a teremtményeket. «Mert ha annyit tudhatlak, hogy ismeretet nyerhettek a világról, *mennyivel könnyebben megtalálhatták volna annak Urát.*» Ime ez a gondolat a Bölcsesség könyve 13. fejezetének a magja és lényege. És erre a fejezetre hivatkozik szent Pál apostol is, mikor a rómaiakhoz írt levelében leszögezi, hogy az istentelen ember menthetetlen, mert istentelenségét nem emberi természetének, hanem csak saját esztelenségének köszönheti.

A homo divinans tehát az a nagy kegyelem, amelyet mindenki szelleme fenekén hordoz. Azért vagyunk mi «Isten magjai» (szent János) és az «isteni természet részesei» (szent Péter).

Ez a mag, ez az isteni természet nem terméketlen erő, hanem az egész szellemi művelődésnek és polgáriasodásnak a csirája. Irodalom, művészet, erkölcs, társadalmi rend, jog és minden, ami az életet nemessé, széppé, jóvá teszi és az összes emberi intézmények, amelyek csak e célokat szolgálják, végső eredményben mind-mind a homo divinans alkotásai és kifejezői.

Minnél jobban belátjuk ezt, annál mélyebben ismerjük meg önmagunkat. Ezek után, ha tetszik, a lélektan-
nak különféle ágai is mind nyomon követhetik és a részletekig szemléltethetik, hogyan és mily módon bontakoztak ki a lélek szellemi erői és miképp működtek közre a homo divinans az Isten felé tájékozódó ember törekvéseiben. A végeredmény azonban mindig csak az, hogy a lélek földi arca a földre tekint és meghódítja a földet. A lélek mennyei arca ellenben az égre pillant és meg

akarja ostromolni az eget. Ő, aki a földhöz tartozik, megalapította a regnum hominis, az ember uralmát a földön. De ugyancsak ő, aki a szellemvilágnak is a legalsó lépcsője, ki akarja érdemelni a regnum Dei-t, az Isten országát is. Ime a homo divinus rejtélye.

A lélek rejtett kincsei.

A lélek önmagát per essentiam, vagyis lényegében, úgy, amint csak önmagában van, nem ismeri. Amint szemünk is csak a külvilágot látják, de önmagukat közvetlenül sohasem szemlélik; épúgy a lélek is önmagán kívül sok mindent színről-szinre ismer, csak ép önmagát nem. A lélek tehát saját kincseit sem szélességükre, sem mélységeikre nézve szemtől-szembe és egy mindent átvilágító tekintettel soha nem foghatja meg.

Testi szemeink továbbá csak bizonyos határok és méretek között tájékozódnak a külvilágban és csak azt látják egészen élesen, ami ép a nézővonalba esik. Lelkünk is a maga belvilágát csak bizonyos keretek között szemléli. A lélek belső szemlélete is csak bizonyos látóhatár mezőjében történik.

Mi tudjuk tehát, hogy sem önmagunkat, sem lelkünk gazdagságát egyszerre át nem tekintjük. Mi sohasem vagyunk teljesen és tökéletesen önmagunk birtokában. Egyedül az Uristen látja úgy a maga teljes végtelenségét, mint a mi végességünket egyszerre és maradék nélkül. Mi nemcsak azért vagyunk végesek, mert minden gazdagságunk mellett is még gazdagabbak lehetünk, hanem azért is, mert még arról sincs teljes és tökéletes áttekintésünk, amink van. Mi önmagunkat is csak részenként, darabonként ismerjük. Ex parte cognoscimus. És sokszor tulajdonítunk magunknak olyan erőket, amelyek nincsenek és nem látjuk azokat, amelyek vannak.

Az értelem szeme tehát, ha befelé néz, sok mindent

lát. De amit ép lát, az nem minden. Amit lát, az a tudatban van. Amit azonban nem lát, az is a lélekben van, csak nem a tudatban. A teljes tudat tehát sohasem áll előttünk.

Mindazokat a kincseinket, amelyeket mi nem látunk, tudatalattiaknak vagy a tudatmögöttieknek nevezzük. Ezek a lélek rejtett kincsei.

Ma igen nagy gondot fordítanak a lélektudósok a lélek rejtett kincseire. Azt hinnők, hogy a tudatalattiak ismerete korunk vívmánya. Ez tévedés. Már szent Ágoston, főleg az emlékezettel kapcsolatban, hihetetlenül éles megfigyelésekben leplezi le a mi lelkünk bányájának gazdagságát. «Ki ért valamikor feneket benne? Bizony magam sem tudom egészen átérteni azt, ami én magam vagyok. Miért? Szűk talán a lélek képessége még önmaga fel fogására is úgy, hogy van valamije, amit nem tud fel fogni? És hol is van voltakép ez a valami? Kívüle nem lehet, hanem csak benne. De akkor miért nem fogja fel? Egyik csodálkozásból a másikba esem és bámulat fog el.»

Szent Ágoston mindazt, ami csak a lélekben lappang, az emlékezetbe helyezi. Sőt szerinte az emlékezet maga a lélek. Valóban az emlékezet az a tehetség, ami sokat befogad és megőriz, bár öntudatunk mögött. Az emlékezetből jönnek fel ismereteink és ismét az emlékezet mögé süllyednek. Minden gazdagságunk az emlékezet kertjében él. Él a szó szoros értelmében. Mert hiszen, ami csak a miénk, az mind velünk együtt és bennünk él; és velünk együtt és bennünk virágzik, sőt velünk együtt hervad el.

Mi jól tudjuk azonban, hogy nemcsak az emlékezet tárgyai tartoznak a tudatalatti kincseink közé. Sőt szent Ágoston is tudja ezt. De tényleg az emlékezet szemlélteti a legjobban az összes tudat mögött levő képességeknek, gondolatcsiráknak a mozgását, a jövés-menését. A mélységekből a felszínre való törését. És

azután azoknak ismét visszahalványulását. A látóhatár küszöbe fölé való emelkedését és alsúlyyedését.

Nagyon nehéz a tudatmögöttiek megértése és szemléltetése. Mindenek előtt ugyanis maga a lélek, akinek nincs kiterjedése, valamikép a kiterjedés hálójába kerül. A lélek testetlen valóság, hogyan őriz meg tehát annyi sok mindent? A lélek nem szekrény és mégis mint a szekrényt érzéktetem meg. Szent Ágoston is látta ezt a nehézséget. De mit tegyünk? Mi a dolgot csak úgy tudjuk megérteni, ha egyrészt az emlékezetet a kiterjedés alakjában gondoljuk, másrészt pedig azt mégis megfosztjuk kiterjedésétől. Az emlékezet nem tárház. Az emlékezet maga csak jelkép, amellyel a lélek rejtett életét és ez élet elemeinek szakadatlan mozgását megérezkítjük.

Nézzük a dolgot közelebbről!

A lélek testetlen valóság, kiterjedés nélküli lény, tehát minden, ami csak őbenne van, szintén testetlen. A lények az emlékezésben csak gondolatlények, testetlen ábrák. Kiterjedéssé az agy révén szélesülnek és így nyernek érzéki megjelenést. A lélekben még minden csak testetlen lényiségek alakjában él, mert a lélek is testetlen lény. De ezek a lényiségek kifelé már teret foglalnak le és tériesülnek.

Ha viszont valami a lélekbe lép, az ott szintén lénné válik és bár testetlenül, részt vesz a lélek életében. Mert minden szó és gondolat, és minden lelki elem hozzátartozik a lélek alkatához, gazdagságához és közreműködik abban a csodálatos életben, amit mi lelki vagy szellemi életnek nevezünk.

Az emlékezet egyébként visszaemlékezést is jelent arra, ami a lélekbe valamikép már belépett és benne él. Ez a belépés azonban többféle lehet. Lehet tudatos és lehet tudatlan. Történhetik a figyelem közreműködése mellett és történhetik csak úgy röptében. Pl. akarhatok valamit látni, hallani vagy szagolni, ámde ezek az ingerek

akaratom nélkül is érinthetik érzékszerveimet. Mindegy! Ami csak egyszer a lélek finom vásznára kerül, az a lélekben benn is ragad és közreműködhetik a lelki élet szakadatlan munkájában és a lélek fejlődésében.

Ámde, elemezzük még jobban a dolgot!

Sok dolog van, amit gyermekkoromból tudok, de sokat végleg elfelejtettem. De csak látszólag.

Sokféle inger ér az utcán jártamban-keltemben, amire ügyet sem vetek. De csak látszólag.

Hallok idegen nyelven beszélni. Minden szó kimegy az eszemből. De csak látszólag.

Mert minden inger, ami csak egyszer a lelket érte és érzetté vált, a lélekben marad.

Vannak betegségek, amelyek a lelket fenékgig lázba hozzák és ime ilyen állapotban ezek a mélységek mélyeibe süllyedt érzetek és képzetek is a tudatba szöknek. Vannak hipnotikus állapotok, amelyekben mindenre, de mindenre visszaemlékezünk, ami csak lelkünk egén valaha átsurrant.

Ámde nemcsak külső ingerek, hanem belső ingerek, akaratelhatározások és elképzelések is, bármily alakban, bármily élénkséggel és bármily erősséggel jelentkeztek is azok, a lélek redői között csodálatosan fennakadnak. Ki tudná mindig megmondani, mi a mi változó hangulatainknak, jó vagy rossz kedvünknek végső oka és forrása. Talán ép ilyen elnyomott képzetek vagy visszszorított élmények. Talán meddő érzelmeink vagy be nem váltott akaratelhatározásaink, vagy ép csődöt mondott terveink küldik fel a bágyadság és a lehangolás zöngéit. Nem gondolok ám itt csak Freudra. A lelki élet tele van vággyal, akarással, elképzelésekkel. Ha semmi sem sikerül, nyomában jár a lehangolás. Talán nem is rögtön. Talán nem is csak egy ideig. Lehet, hogy egész életünket borussá teszik ezek az élmények és erkölcsi visszaverődéseik. Lehet, hogy sejtelmünk sincs

róla, mi a mi elégedetlenségünk gyökere. De lehet, hogy végre hosszú, hosszú idő után, bizonyos körülmények hatása alatt a lélek hirtelen magára eszmél és felismeri, mily rejtett erők elégedetlenkedtek benne.

Azt mondom továbbá: én gondolkodom, én akarok. Ez a gondolkodó, ez az akaró Én pedig vagy öntudatosan működik, vagy csak az öntudat alatt folytatja tevékenységét. Az első esetben valósággal működöm. A második esetben pedig azt mondjuk, valami *bennem* működik. Pl. Hume azt tanította, hogy a mi egyes képzeleteink vagy fogalmaink, mint lelki életünk atomjai, vonzzák, illetve taszítják egymást és pusztán ezen vonzásból vagy taszításból egészen gépiesen erednek a mi gondolataink és összes lelki műveink. Más szóval: mi gondolkodás nélkül gondolkodunk, mert hisz ilyenkor voltaképp nem *mi* gondolkodunk, hanem a gondolatparányok önkénytelenül és pusztán belső vonzódásaiknál fogva maguktól szöknek ítéletekbe, következtetésekbe stb. Mi is mondjuk, hogy bennünk gondolatműveletek mennek végbe, csak más-kép. Állítjuk, hogy a lélek egyszerre kétféleképp is tud működni. Avagy nem voltak-e lángeszű emberek, akik egy időben több levelet is tudtak tollba mondani vagy több egyénnel is tudtak sakkozni? A lélek képes valamivel közvetlenül foglalkozni, de ugyanakkor tud egyúttal még egy másik megkezdett kérdéssel is közvetve bíbelődni. Hányszor történik meg pl., hogy fáradt fejjel félbeszakítom eredménytelen munkámat és lelkem azt az alvás, vagy a szórakozás alatt továbbérleli. Bármily rejtélyes legyen is ez az öntudatlan tevékenység, de még sem lehetetlen. Hiszen számos példa van rá. Ki-ki a maga életéből tudhat egyet-mást felhozni, amikor valamely nehéz feladatot egy pillanat villanása alatt hirtelen megoldott. Hogyan lehetséges ez? Nyilvánvaló, hogy más az okoskodó ész és más a lélek működése. Az ész okoskodó tevékenysége a lélek működésének csak egyik alakja.

Ámde a lélek több, mint az ész. Az okoskodó ész csak a lélek egyik tehetsége. És amint a lélek pl. tudtunkon kívül gondozza testünket, épúgy tudtunkon kívül segíti eszünket még akkor is, ha az tudatosan már nem gondolkodik.

Ámde lehet-e ész nélkül gondolkodni? Képes-e a lélek ész nélkül eszeskedni? Valóban képes. Ha nem volna képes, akkor sok lelki jelenség nem fordulna elő. Lehetetlen volna úgy a hipnotikus sugalmazás, mint az önsugalmazás, a szomnambulizmus is.

Lehetetlen volna a hipnotikus sugalmazás. Ime a sugalmazó a kísérleti személynek megparancsolja, hogy pl. egy hét múlva menjen ebbe vagy abba a templomba és ott imádkozzék. És az egy hét múlva látszólag saját ötletéből és akaratából elmegy oda. Nem gondolkodik s nem tudja, miért megy, de elmegy. Pedig sokszor a kísérleti személynek nem is kell álomba merülnie. Az erős egyéniségű pusztá sugalmazó gondolattal is tud neki parancsolni, amikor az ébren van. És páciense engedelmeskedik. Vagy a sugalmazó a kísérleti személynek álomban megparancsolja, hogy pl. öt perc alatt oldjon meg egy aránylag elég nehéz feladatot és azután öt rögtön felébreszti. És íme, öt perc múlva egyszerre csak minden összefüggés nélkül kiböki a példa megfejtését, pl. egy számot, 74.000. A kísérleti személy nem is tudja, mi történt vele és mit mondott ki és íme lelke a tudat alatt az ész közreműködése nélkül dolgozott.

Ámde lehetetlen a szomnambulizmus, az önsugalmazás is. Ilyen állapotban pl. képes az ihletve látó még önmagát is jobban megvizsgálni, esetleges betegségét felismerni és önmagának orvosi tanácsot adni. Az önsugalmazás nagy szerepet játszik a tudományos okkultizmusban, főleg a gondolatolvasás és a távolbalátás jelenségeiben, amelyekről azonban bővebben e műben nem foglalkozunk. Most csak leszögezem, hogy a gondolkodás

valóban gondolkodni akarás. A gondolkodás tehát észbeli tudatos tevékenység. Ámde a hipnotikus és a szomnambulikus jelenségekben a kísérleti személy nem tudatosan és nem logikusan gondolkodik. A földi agy bénult és mégis a lélekben gondolatműveletek mennek végbe. Az ész számára ez úgy tűnik fel, hogy bár ő nem gondolkodik, mégis gondolatok jönnek, mennek a lélekben. A középponti Én körül történik valami és nem magában az Énben. Ezekről a jelenségekről is mondjuk, hogy az Én alatt, tehát a tudat alatt történnek.

Más kérdés azonban, mit tartsunk ismeretelméletileg a tudatalattiról? Tényleg van-e tudatalatti világ?

A keresztény bölcsélet a szó szoros értelmében vett tudatalatti világot nem ismerhet. Egy lelkünk van, és ez a mi Énünk is. Ámde ez a lélek a földi életben és az anyagvilágban lomha testtel és csak korlátozott érzékszervekkel működik. Vagy amint a Bölcsesség könyve említi, «a test, mely romlandó, elnehezíti a lelket és a földi lakás lenyomja a sokat gondolkodó elmét». Ép azért mondja szent Pál: «Kicsoda tudja az emberek közül azt, ami az emberben vagyon, hacsak nem az embernek a lelke, amely őbenne vagyon!»

Ugy van, amíg a lélek a testben él, addig mi a lelket szűzies meztelenségében, csodálatos tevékenységében és gazdagságában nem láthatjuk. Amíg a lélek szemmel lát, füllel hal stb., addig ezek a szervek és szerszámok minden hajlékonyságuk mellett is nehéz bilincset raknak a lélekre és csak fáradtan közvetítik a lélek tevékenységét.

A tiszta léleknek tisztább a látása, tágabb a szemhatára, átfogóbb az Énje. Az agy azonban megsűkíti a lélek működését, az érzékszervek pedig nem feltétlen jó lélekvezetők. A lélek mindenkori tudata tehát nem meríti ki a tiszta lélek tudatgazdagságát. Az agyon átszűrődő És nem meríti ki a lélek tiszta Énjét. Ami pedig

csak a lélekből az agy és az érzékszervek mögött marad, az mind az úgynevezett tudatalatti. Tudatalatti pedig nem feltétlenül, hanem csak a testi szervek miatt. Amely percben tehát a lélek önmagában és test nélkül láthatná önmagát és amely percben a lélek szervek nélkül közölhetné magát, abban a pillanatban a lélek látóhatára is teljesen kitágulna és kimélyülne. Tudata a maga egész szélességében megnyilatkoznék úgy, hogy nem maradna semmi tudatalatti.

Tudatos és tudatalatti Én, szerintem, csak jelképes beszédek. A hold is mindig az égen van, de nem mindig látjuk azt a maga teliségében. Nő és fogy és azért mondjuk, hogy luna mendax, hazug hold. Pedig nem a hold hazug, hanem mi tévedünk, mert nem mindig észleljük. Így vagyunk a tudatos és a tudatalatti lélekkel is. Mert időbe zárt tudatunk elől a lélek egész gazdagsága, mondjuk teljes tudata (connaissance pleine) többé-kevésbé a homályba borul, azt a homályba szürkülő tudatkört tudatalattinak nevezzük, mert az tényleg el-síklik eszünk látása elől.

Ha tehát érzékszerveinken és agyunkon keresztül nézzük a tudatalattit, akkor az agy és az érzékszervek szempontjából époly helyesen beszélünk tudatalattiról, mint mikor azt mondjuk, hogy a Nap fölkel vagy lenyugszik. Pedig nem a Nap kel föl, hanem a Föld mozog és nem a Nap nyugszik le, hanem a Föld forog el a Naptól. Tudatalatti és tudatfölötti csak annyit jelent, hogy a lélek működését és gazdag szellemi világát csak részben tekintem vagy tekinthetem át és amit látok belőle, az tudatos, amit pedig nem látok, az tudatalatti.

Győződjünk meg tehát arról, hogyha bőrünkben kibujhatnánk, akkor tudatos lenne bennünk sok minden. Akkor az Én gazdagsága egész terjedelmében előttünk állana. Akkor ennek a hatalmas Énnek testbe szűkülő

kis énje nem zavarna meg többé minket és világosan látnók, hogy amíg a lélek a testben és ebben a testben él, addig csak kis énje és a testbe beleférő és a testhez szabott énje lehet a mi percről percről változó tudatos énünk.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy én mint keresztény bölcselő sem a tudatost, sem a tudatalattit nem hiposztázálom, azokat nem tekintem önálló valóságoknak. Azok együttvéve az egy léleknek összetartozó egységes tudata, amelyeket azonban én földi szemeimmel kettősnek látok. Az a két tudat a léleknek, mint egységes benső fényforrásnak két részben való szemlélete. Mivel mi ezt a benső fényforrást csak két részletben és nem egyszerre szemléljük, azért az a gondolkodás közben is kétféle alakban és kétféle szerepben tűnik föl. Ezt a fényforrást majd úgy élem át, mint aki én magam vagyok, mint akivel, mint Énnel gondolkodom. Ime ez a tudatos állapot. Majd meg úgy élem át, mintha az rajtam kívül volna és az én Énembe lövelné a maga fénysugarait. A gondolkodó Én ilyen élmények folyamán azután egy *benne élő szellemi lényiség szellemi világának kibontakozását érzi és éli meg*. Sőt mennél inkább él ez az Én gondolatéletem, annál világosabban jut annak tudatára, hogy ez a belső tudatalatti szellemi fényforrás az élet egész során egyre erősebbé és egyre önállóbbá válik. és egyre gazdagabban működik. Sőt mint tiszta igazság domborodik ki előtte a csodálatos élmény, hogy teljes szellemi életünknek ez a tiszta forrása egyúttal a mi változó tudatunknak megtermékenyítője, sugalmazója, sőt alkotó elve.

Azért mondotta szent Ágoston: «Ne menj kifelé, nézz magadba, benned rejlik az igazság!» Ugy van! Minden szellemi érték, minden erkölcsi és esztétikai szépség a bennünk magát kinyilatkoztató szellem magzatja.

Nagy vigasztalás ez azoknak, akik a szellemi természetű lelket valamikép látni akarják, mert ezekben az egészen

rejtett és tiszta szellemi megnyilatkozásokban tükröződik a szellem eredeti, színes és egyéni képe.

«Mi vagyok hát én, Uram Istenem? Miféle természet? Bizony változatokban igen gazdag, sokmódú, mérhetetlen élet vagyok!» (Szent Ágoston.)

Valóban élet vagyok és mint testbe foglalt élet, ime jelkép is vagyok. Milyen jelkép? Talán szerény jelkép, talán fényes jelkép, ki tudja? Ki kell bontakoznom, és akkor már nem jelkép, hanem valóság leszek. Erre kell törekednem!

Az ember mint jelkép.

Tehát jelkép vagyok. Testem a lélek képmása, a lélek pedig Isten képmása. Ennek a képmásnak van benső értelme, tengermélysége, végtelen értéke és valósága. Hiszen a Végtelent másolom! A Végtelennek vagyok hasonlósága. Ez az én lényegemnek magja, erőforrása és megvalósulásra vágyó törekvése. Ime ezért vagyok jelkép.

Jelkép vagyok. Testetlen lelkemet testbe foglalja az anyag és a jelkép láthatóvá válik.

Ámde kifejezheti-e az anyag a lelket? Ime ezért is jelkép vagyok.

Jelkép vagyok Isten alkotta szellemi mivoltomban is. Isten jelképe vagyok. A testben meg a lélek jelképe vagyok.

Tudom, hogy lelkem a Teremtő akaratából egyesül a testtel és csak a testben vagyok egész. A testtel alkotok igazi emberi természetet és valóságot. Ez az én sorsom, ez az én osztályrészem a világ nagy rendjében. Miért? Ezt csak a jó Isten tudja! Ő akarta így. Ő akarta, hogy a testen át menjek a Végtelenségbe és a testet is magammal vigyem oda, de megdicsőítve. Ezt tudom és ez a tudat sok rossz hangulatomnak forrása. Ha mindezt nem tudnám, talán boldogabb lennék. Mert mennél kevésbé tudom, annál zavartalanabbul élek. De viszont mennél jobban tudom, annál boldogtalanabb vagyok.

Ám ez a boldogtalanság mégis boldogító boldogtalanság.

Miért vagyok boldogtalan? Mert tudom, hogy jelkép vagyok és meg kell valósulnom. És azt is tudom, hogy sohasem tudok teljesen megvalósulni.

Meg kell valósulnom! A jelkép jelenségéből valósággá kell válnom.

Meg kell valósulnom. Ámde érzem, hogy sohasem tudok teljesen megvalósulni.

Ebből a két belátásból fakad minden lángész melancholiája, amelyet Dürer oly szépen fejezett ki híres metszetében. «*Omne ingenium melancholicum.*» Hogy is lehetne az jókedvű, aki belátja és tökéletesen tudja, hogy ebből a jelképes állapotából sok szenvedés között egy szebb életformának kell kiszöknie és ez a szépség mégis utólérhetetlen eszmény.

Miért? Mert a lélek végtelenbe tör, a test pedig nagyon is véges. A lélek nem él a térben, a test pedig térhez kötött. A lélek nem él időben, természete az időfölöttiség, hiszen halhatatlan, a test pedig romlandó és alkotó részeire oszlik.

És ha még oly nagyszerű volna is a mi testünk, mégis csak test az és úgy eltompítja a lelket, mint a selyemfátyol a villany izzó fényét.

A jelkép tehát soha nem valósul meg teljesen. A földi arc eltakarja a lélek szellemi arcát. A földi tudat nem pillant be a lélek igazi tudatvilágába. A test ösztönei és hajlamai küzdenek a lélek igazi nemes erőivel.

Felkiálthatnék szent Pállal: «Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg engem e halálnak testéből? Az Isten kegyelme, a mi Urunk Jézus Krisztus által.» Valóban csak az Isten kegyelme.

Ámde félre a lemondó hangulattal. Hiszen már az is óriási kegyelem, hogy ismerem önmagam, mint jelképet. Mert ez a felismerés nagy felszabadulás is.

Ismerem, hogy jelkép vagyok, de tudom, hogy meg kell valósulnom. És akarok is megvalósulni. Ez az akarat maga az élet. Az akarat akar, az élet éltet. Ez az életakarat életet fakaszt a jelképből. Szébb, nemesebb életet. Az örök életet. A jelkép tehát az örök élet felé tör. Kell-e ennél nagyobb dicsőség? Van-e valami vagy valaki a természetben, ami az örökkévalóság, a végtelenség felé törne? Egyedül az ember. Minden előtte továbbra is megmarad az idő és a tér számára. Minden fölötté már túl van az időn és a téren. Az ember azonban az időből az örökkévalóságba, a helyből a végtelenbe lendül. Mert az ember a végesnek és a végtelennek, az időnek és az örökkévalóságnak az összekapcsolója.

Te jelkép, te ember ! Nagy a te elhivatásod.

Ezen a hivatáson dolgozik főleg a lélek. És ez az ő legszentebb rejtett működése. Bármily szürke, bármily szegényes és bármily nyomorult is az ember élete, de mindenkinek belsejében ott rejlik a lélek, aki a szegénységből, a nyomorúságból és a homályból szövi ki a magasabb, a végtelenbe törő életét. Ember és ember között ugyan nagy a különbség, de meggyőződésem, hogy Isten kegyelme a legdurvább és a legistentelenebb ember mélyén is dolgozik és annak a lelke is ott, valahol a földi ruha és a földi arc mögött Istenből táplálkozik.

Az anyag mindig lázadoz a szellem ellen.

A bűnös ember, a nyers anyag legvakmerőbb lázadása a szellemiség ellen. Az anyag mindig akadékos a gondlattal szemben. A bűnös test azonban a lélek legkegyetlenebb akadály.

Ámde ezt mi tudjuk ! És ha mi tudjuk, hirdetniük is kell. Mert vannak oly szerencsétlen jelképek, akik szinte már teljesen anyaggá változtak. Ki fogja ezeket új életre ébreszteni?

Életet csak élet adhat. Az élettelenekbe az élők, a tudatlanokba a tudók öntenek életet és tudatot.

És most a lelkem megint csak azt sugalja : légy élet és légy valóság, hogy életet árasz magad körül és példát nyujts arra, milyen a valóság.

Ez nem kívülről reád erőszakolt feladat. Ez a te lelked rejtett mélységéből feltörő követelmény. Ez az egésznek és az egész világtörténelemnek a végső célja. Amint a hernyóból pillangó fejlődik ki, úgy kell ebből a millió és millió utálatos emberhernyóból is a szellemi embernek kialakulnia.

Ámde ez a kialakulás csak azért lehetséges, mert az emberben szakadatlanul dolgozik a mi rejtélyes lelkünk. És az egész emberiség mélységeiben is fáradhatatlanul tevékenyek a felettünk álló szellemi erők is, amelyek az idő szövőszékének kerekein a nemesebb és szebb emberiség álmaikat szövik és megvalósítják. Ez nem álom. Ez tény. A mi és az egész emberiség szellemi világa ugyanis nemcsak önmagában él és nemcsak a maga természetének alapján nyugszik, hanem kapcsolatban vagyunk mi a magasabb szellemi világokkal is, ahonnan szakadatlanul erők áradnak le reánk és folytonosan szellemi energiákkal töltik el a mi világunkat is. Az Ur az, aki «igéjének hatalmával mindent hordoz». Az Ur az, «aki mindenben mindent működik». Ő az, «aki mindennek ad életet és ihletet». «Akiben élünk, mozgunk és vagyunk» és aki nélkül tehát halottak vagyunk. Az Ur és az ő országa magába foglalja a mi földi hazánkat és a mi testünket is. És amint a láthatatlan sugarak szakadatlanul keresztül-kasul át- és átjárják szervezetünket, úgy fürdik meg a mi lelkünk is Isten szellemi világának szellemi fénytengerében és onnan folyton szellemi erőket merít. A mi rejtélyes lelkünk a szellemi erőkhöz is tartozik.

A lélek rejtett élete a szellemek világához fűződik. Ámde e ponton már érintjük a lélek működésének második körét, a szellemi természetű lelkünknek a szellemi világgal való érintkezését.

IV. FEJEZET.

A LÉLEK MÁSODIK KÖRE.

Mire képes a lélek, ha a testtől elválik?

LÉLEK élhet a testben és élhet a testen kívül. Működhetik a testtel és működhetik önmagában. A lélek magasabb szellemi működései a földön is már tiszta szellemi tevékenységek és ízleltetői annak a szellemi életnek, amelyet a lélek a szellemek honában élvez.

Már Socrates tudta, hogy nemcsak a külső világ universum, hanem a lélek maga is az. Nemcsak a külső világ az ismeretek gazdag forrása, hanem a belső világ is. Nemcsak az érzéki megismerés a tudás kútja, hanem a szellem maga is az.

A lélek e csengő kútja zeng az irodalom, a művészet, a vallás remekeiben. Ezek a lélek belső fényforrásából erednek és tiszta szellemi működések.

Ez a megismerés azonban csak csekély része annak a színes szellemi világnak, amelyet a lélek a szellemek otthonában fog észlelni és élvezni.

Mikor tehát most már a testetlen lélek képességeivel foglalkozunk, ismernünk kell ennek a léleknek kezdetleges testetlen működését itt már a földön is és annak gazdagságát a szellemek honában a halál után.

A lélek magábarévülése.

Ha a lélek a maga szellemi otthonába visszavonul és a maga testetlen életét éli, akkor magábarévül. Ez a magábarévülés lehet mesterséges, de lehet természetes is. Mesterséges a hipnotikus magábarévülés. Természetes ellenben a szellemnek minden rendes és rendkívüli önmagábamélyedése. Rendes önmagábamélyedés minden elmélkedés meditáció és minden lelki szemlélődés, contemplatio. Ellenben rendkívüli elrévülés a somnambulizmus, vagyis az az ihletve látás, amikor az ember elveszíti rendes öntudatát és minden testi tevékenységét és önmagától bizonyos szellemi látás birtokába jut.

Más azonban a hipnozis és más a szomnambulizmus. Amaz kikényszerített, emez ellenben önkényes lelki állapot.

E mű keretében azonban semmi rendkívüli lelki jelenséggel nem foglalkozom. Csupán a rendes és a természetes szellemi működésekre irányítom figyelmemet és ezek keretében vizsgálom a testben élő lélek testfölötti szellemi életét.

Az első gondolatom pedig, amelyet kivizsgálni akarok, az, vajjon felismerheti-e a lélek azokat a működéseit, amelyek kizárólag a lélek gyökeréből sarjadzanak. A felelet: igen. Valóban a lélek belső szemlélődése és önmagának megfigyelése közben egyrészt felfedezheti önmagát, mint a szellemi élet sok-sokféle elemének *forrását*; másrészt pedig lelki szemei úgy kiélesedhetnek, hogy a szellemi élet különféle jelenségei között, amelyeket úgy belülről, mint kívülről nyer, világosan meg tudja különböztetni a saját magáét az idegen rátapadó elemektől.

A léleknek ez az önmegismerése azonban nem különbözik a külső világ megismerésétől.

Minden megismerésben van alany és tárgy.

Ha a külvilágot akarom megismerni, akkor a külső tárgyak állnak, mint «más», a lélekkel szemben.

Ha pedig a lélek önmagát óhajtja felismerni, akkor nem valami tükörbe néz, mert a testben levő lélek önmagáról tükörképet nem lophat. A lélek ép azért a maga szellemi természetét csak szellemi értékű lelki működéseiben ismeri föl.

A fődolog tehát, hogy a lélek tanuljon meg lelki szemeivel nézni és látni. Tanulja meg egyrészt önmagát és saját belső világát egymással szembeállítani mint alanyt és tárgyat, másrészt pedig iparkodják ezt a kettőt minden ízében és részecskéjében a legaprólékosabb finomsággal megismerni. Mihelyt ez az öntudatos nézésünk és látásunk úgy kiélesül, hogy ezt a kettős valóságot elevenen és elevennek érzi meg, akkor lassan-lassan a lélek a maga lényében oly magot fog megismerni, amely önállóan lényies és igazán lényeges, sőt a tudatos lelki világ összes jelenségei felett áll, mert ez utóbbiak mind nem lényegesek és mint járulékok tűnnek föl.

Nincs-e ez így valóban? Nem ismer-e fel a mi tudatunk a maga mélységeiben oly beszédes lényt, aki minden gondolkodásának, érzésének és akarásának a szülője? Csak meg kell szoknunk az értékelést és éles különbséget fogunk tenni gondolat és gondolat között. Mert hisz csodálatos különbségek vannak gondolat és gondolat között. Vannak gondolatok, melyek oly élettelenek, mint a beszélőgépből kihangzó gondolatok. Mi köze van a gépnek ezekhez a gondolatokhoz? Viszont vannak varázserővel ható termékeny gondolataink, amelyek szinte elevenek és lélegzenek, mert bennük dobog az elgondoló szíve; bennük rezeg annak minden egyénisége és sokszor sorsdöntő végzetet hordoznak magukban. Vajjon azok kútfője, a lélek, nem ismer-e azokban a maga képére és hasonlatosságára? Nem veszi-e észre, hogy ezek a gondolatok az ő lényegének kisugárzásai és senki másra úgy nem ütnek, mint ép őreá? Senki másból nem fakadnak csak őbelőle. Ha az írás vonalaiban vagy a festő ecset-

vonásaiban megnyilvánul az író és festő egyénisége, akkor annál inkább kiütközik ez a gondolatokban és a gondolatok közlésének módjában.

Amilyen tehát a megnyilatkozás, olyan a lélek is.

Mennél önállóbbak megnyilatkozásaink, annál önállóbb a mi lelkünk működése is a testünktől.

Mennél mélységesebbek, annál mélyebb Éniségünk is.

Mennél sugárzóbbak, annál elevenebb és termékenyebb a lélek is, amely azokat magából kiéli.

Miért nem ismerik oly sokan lelküket és lelkük alaptermészetét? Mert nem tudnak önmagukba révülni. Füleik süketek és a lélek zenéjét nem élvezik. Szemeik vakok és a lélek alkotásait nem látják. Szokni kell a hallást, főleg belső füleinkkel. Szokni kell a látást, még pedig lelki szemeinkkel. Ha eljön az idő, mikor már oly magasra emelkedel, hogy önmagad mint benső csira és a belőled kiáradó lelki élet között különbséget teszel; ha eljön az idő, amikor belátod, hogy a te lelked életcsirája és minden más életcsirák között mérhetetlen különbség vagy; sőt a világ erőit is felismered és mégis tudod, hogy te egészen különálló mécs vagy, akkor kezded lelked mélységeit felfedezni. Én pl. mindezt e percben önmagamon is át- és átérzem.

Gondolkodom. Gondolataim jönnek-mennek. Köztük válogatok, különbséget teszek és tudom, hogy azokat nem úgy akarom, mint önönmagamat; azok nem én vagyok, azok csak az enyéim.

Könyveim és ujságaim között vagyok. Valami szellemi folyam kellő közepén érzem magam, amelynek habjai körülnyaldosnak és szebbnél-szebb eszmékkal kedveskednek és én tudom, hogy azok nem én vagyok. Én, mint egy szellemi szikra, önfénnyel bírok.

Vagy ha a természetben vagyok, érzem a világerők lüktetését, láthatatlan törvények szakadatlan szívverését és kérdem: ugyan, mi vagyok én az egyetemes világ-

történés árjában, mely a végtelenből végtelenbe ömlik? Mi vagyok az én érzéseimmal, vágyaimmal, akarásommal és gondolkodásommal, amelyeknek talán csak reám nézve van jelentőségük? De ha így Énem gyökeréhez értem, tudom, hogy egyrészt magam is hozzátartozom a világtörténéshez. Hiszen benne élek ebben a történelemben, mert annak valója gondolkodás közben rajtam is keresztülárad. De másrészt több vagyok, mint mind az az erősítő hatás, amelyet a világerők és ősi bölcs törvények rám gyakorolnak, mert azok csak én bennem ébrednek öntudatra. Ime az én lelkem nemcsak színtér, amelyben a világéledés szózata zeng, hanem egyúttal valami új világ és a világ fölött álló erő is, amely bár együtt zeng a lét nagy törvényeivel, de azon kívül még a maga énekek énekét is énekli. Mert több vagyok, mint test. Szellem vagyok.

E szellem pedig minden együttzengés dacára is megőrzi a maga öntudatát. Sőt a sok rajta átrohanó hatás őt még inkább saját lábára állítja és önmagában meggyökerezteti. Mert mennél több erő igyekszik a szellemet magába nyelni, annál többtől különbözteti meg önmagát. És mennél jobban igyekeznek őt a természet és a szellemi világ egyes elemei széthúzni és magukba olvasztani, annál jobban összevonja a szellem is a saját erőit és annál inkább magába keményedik és még inkább egyénivé válik. És ez a belső szellemi érés nem véletlen esemény. Ezt a szellem önmagában akarja, megéli és önmagát igenli. Az elmélyülés és önmagunk természetéhez való hűséges kitartás így saját lényiségünk kegyelemteljes vonásait, színeit és arcvonalait önmagunk előtt csak még jobban kidomborítja. És így látjuk önmagunkat a mi magunk szellemiségében. Bármily nehéz is ez, de annál áldásosabb.

Mert önmagunk szellemének megtalálásáért és megismeréseért való küzdelmünkben egyrészt éles meglátásra

teszünk szert, hogy önmagunkat minden mástól elválasszuk, másrészt erőink megedződnek arra is, hogy önmagunk szellemi lényiségét szilárdan akarjuk. És ennek óriási következményei vannak.

Mivel a lelki élet számtalan elemből, hatásból és jelenségből áll, nehéz a gyakorlatlannak meglátnia, mi az övé és mit kapott mástól. De ha látásunk élesül, olyanok leszünk, mint a pásztor, aki nemcsak az összes szülőbárányokat ismeri, hanem még a kis bárányokat is és azt is, hogy melyiknek melyik az anyja. Saját érzéseinket, akaratarányainkat, gondolatainkat külön-külön kell tartanunk, hogy hamis vonásokkal saját lelkünk vonásait el ne homályosítsuk. A látnivágyás és akarás megedzi lelkünk szemeit, hogy helyesen lássanak. Ha pedig helyesen látjuk önmagunkat, nem is fogunk önmagunkban mást szeretni, mint ami a miénk. Így azután, ha elmélyedés révén magunkra eszmélünk, látni is fogjuk önmagunkat, illetve saját magunk szellemének hű képét.

Látni fogjuk azt a tiszta szellemet, amely a testtől való elválás első pillanatától a feltámadásig a szellemek honában fogja folytatni azt a testetlen lelki életet, amelyet már a földön is megkezdett.

A lélek a tulsó parton.

A lélek leveti testi hüvelyét és megjelenik a szellemvilágban. A hernyóból lepke lesz. Az anyag bilincseiből kiszabadul és szellemi szárnyakat nyer.

Ember volt és most szellem, hogy később újból ember legyen. Mert bármily fényes legyen is mint szellem, természete megmarad. Újból a testtel kell majd egyesülnie, hogy a testben szellemi életet éljen.

Különös sors az ember sorsa. Furcsa pálya az ember pályafutása. Kezdi nehéz testtel, folytatja mint szellem és befejezi mint átszellemült testű ember. Kezdi a földön

testben, folytatja a szellemvilágban egyedül, majd a feltámadás után a test is megdicsőül és szellemi életet él.

Csupa paradoxon az ember! Érzékekkel fegyverzi fel magát, mert érzékek nélkül nem boldogul. Érzékekkel hódítja meg a földet. Ámde érzékeit elhagyja és akkor szellemi módon, mint szellem néz és lát. Ez a látás magasabb fokú, de az emberre nézve mégis homályosabb, míg végül egyszerre ez a homályos látás a boldogok honában tisztán gyúl ki.

Ellentét az ember. A gyenge testben pontosabb a megismerése, mint mikor, mint szellem, szellemi módon érez és csak mikor majd újból egyesül a megdicsőült testtel, akkor nyílnak ki teljesen szellemi szemei.

Nem magamtól mondom ezt. Szent Tamás tanított rá, hogy az ember csak akkor tökéletes, ha ember. Lakozzék ő akár a földön, akár az égben, csak mint ember tökéletes lény. Ameddig a testtől elvált lelke nem nyeri vissza testét, bármily szellemi szemekkel is nézzen, tökéletlen marad. Az ember nem lehet sem tiszta szellem, sem nyers anyag, ő a kettő benső egysége a Földön és az Égben egyaránt és csak ebben az alakban tökéletes.

Látom tehát a szellemet a tulsó parton. Milyen változáson ment keresztül? Elhagyta testét, levetette érzékszerveit; nincsenek végső tagjai, amelyekkel mint szerzőkkel élt. Fénysugarak nem jönnek a szemeibe, mert nincsenek szemei. Hanghullámok nem érkeznek a füleibe, mert nincsenek fülei. Nem szagol, nem ízlel, nem tapint. Amíg a Földön élt, az érzékszervek voltak a kapuk, amelyeken keresztül nézett, hallott, szagolt, ízlelt és tapintott. Ezek voltak azok a finom műszerek, amelyekkel a tárgyak közötti különbségeket lemérte, felismerte és azokat nemcsak általánosan, mint lényeket, hanem egyéni vonásaikkal együtt, mint egyedeket megismerte.

Az érzékszervek — mondom — kapuk voltak. Mert nem az érzékszervek a megértő készülékek. Ezek csak hatáso-

kat fogtak fel és ezekből a hatásokból alakította ki a szellem a tárgyak képét. Ezekből hámozta ki a tárgyaknak úgy egyéni vonásait, mint általános tulajdonságait. Egész röviden leszögezem, hogy a testbe foglalt lélek a külső világról az érzékek útján képzeteket nyert és ezekből a képzetekből fogalmakat alkotott magának. Amíg ugyanis a lélek a test burkában él, ez a kívülről eredő megismerés rendes módja. A tárgyak ingereket lövelnek ki magukból; az ingerek az érzékszervek révén szemléletes képek alakjába öltöznek és ezekből a szemléletes képekből alkot a lélek tiszta szemlélet nélküli fogalmakat. Viszont, ha valami eszme fogamzik meg a lélekben, ezt az eszmét az érzékek érzéki és szemléleti alakba öltöztetik, a kezek pedig agyagba, fába, vasba stb. jelenítik meg.

Minden megismerés pontosságra tör. Pontos pedig az akkor, ha egyes, ha szemlélet alá eső, ha a tárgynak megfelelő és vele egybevágó. A tárgy, az általánosban mozgó, a «körülbelül» megismerés igen laza és hiányos.

Az emberi megismerés természete már most az, hogy csak akkor pontos, ha szemléletes, ha képzeteken épül fel, ha a külső modellt egészen felfogja és kimeríti. Ámde az ember számára ilyen megismerést csak az érzékszervek nyújtanak. Mert csak az érzékszervek révén nyert képzetek teszik megismerésemet egyessé, a tárggyal egybevágóvá és kimerítővé.

Minden szellemi lény tökéletes megismerésre tör. A testbe öltözött emberi szellemnek csak az érzékek nyújtanak tökéletes ismeretet. Az ember megismerésének természetes útja tehát, hogy érzékeljen és az érzéklés útján minden dologról képet nyerjen és ezeket a képeket azután tudományosan feldolgozza.

Ebből következik, hogy a lélek a tulsó parton egészen új helyzetbe kerül. Egyrészt elvált szellem, de vágyik a test után, hogy teljes állag legyen. Másrészt mégis csak

szellem és most már érzékek nélkül, szellemi módon kell neki is látnia és ismernie. Ámde természetes-e ez az ő jelenlegi, érzékek nélküli helyzete? Nem! Ez csak rendkívüli helyzet és azért vágyik is a test után. És viszont, ha mint szellem a szellemek módjára ismer, természetes megismerés-e az? Nem! Az természetén kívüli, rendkívüli megismerés, hiszen érzékek nélkül megy végbe.

Ezt nem én mondom! Ezt szent Tamás tanítja.

Az ember természetes megismerésmódja az, hogy a léleknek érzékek és képzetek álljanak rendelkezésére, amelyekkel a külső tárgyakat és az embernek való világot megismerje.

Az emberi lélek természetét pedig meghaladja az a megismerés, amikor mint elvált szellem képek nélkül ismer meg, mint a többi szellemek. De ha az ily természetű megismerés túlhaladja is a mi rendes módon lefolyó megismeréseinket, azért még sem természetfölötti, mert hiszen a lélek szellem is, sőt a szellemvilág legkisebb tagja. Ami tehát a földön az emberi megismerést illetőleg rendkívüli — mondjuk — emberfölötti, az az elvált szellemi természetű lélekre nézve nem szellemfölötti.

Világos tehát, hogyha a lélek abba a helyzetbe jut, hogy mint elvált szellem tisztára saját szellemi erőivel működjék, akkor valóban mint szellem fog működni.

A kérdés már most, miképen nyer ismereteket a szellemek honában az elvált lélek?

Szent Tamás azt feleli: úgy, miként a tiszta szellemek, a jó Istentől és a szellemektől.

Elsősorban a jó Istentől. A szellemek honában a jó Isten minden igazság és tudás ősi forrása. Ő maga a végtelen tudás és ez az ő végtelen tudása maga az isteni lényeg. Mivel pedig Isten lényege mindent betölt, azért az ő igazságai is mindent betöltenek.

A szellemekre nézve pedig Isten minden. Ebből a végtelen lényből sugárzik ki az isteni fény és ebből a fényből

veszi ki részét minden szellemi lény a maga tökéletes vagy tökéletesebb természete szerint. A szellemek honában ugyanis a tudás attól függ, milyen erővel működik a szellem. Mennél több a szellemi energiája (virtuosa), annál kevesebb, de átfogóbb gondolatformákban, mint mind megannyi egyenlétben ragadja meg mindazt a tudást, amire csak szüksége van és amire csak képes. Ha ellenben csekélyebb a szellemi ereje, akkor sok-sok gondolatformára van szüksége és ezek a gondolatformák egyúttal kevésbé is átfogók. A nagy szellemek kevésből sokat értenek. A kisebb szellemek kevésből semmit sem értenek, ők tehát a részletezésre is rászorulnak.

Már most a szellemek legkisebbike az ember. Az ő értelmi ereje aránylag gyenge. Ő is úgy nyeri az ismereteket, mint a többi szellemi, vagyis per influentiam divini luminis, tehát az isteni fénynek kiáradása révén, de ő ebből a fényből aránylag keveset ért. Az ő részére még jobban fel kellene aprózni tehát ezt a fényt, ezt az isteni világosságot, hogy mindent pontosan, a valóságnak megfelelően értsen meg. Az embernek nem elegendő a tisztára elméleti fény és tudás, mert ő nem tiszta szellem, hanem az anyag után vágó szellem. Ép azért, hogy az ő ismerete a másvilágon is necsak általános, hanem egyúttal tárgyilagossá, világossá és megfogható legyen, kellene, hogy a szellem ismerete szemléletességet, tárgyilagosságot és végül teljes világosságot nyerjen. Szent Tamás mondja, amint a paraszt nem érti meg az elvont beszédet és ép azért kézzelfoghatóvá kell neki mindent tenni, meg kell neki mindent mutatni és magyarázni, úgy van ez az emberi szellemmel is a szellemek honában. Az emberi szellem a szellemek honában tehát az isteni fény kisugárzása révén nyer tudást, de ez a tudás nem egyes és pontos, nem mindennek a végére eljutó, hanem csak általános. Azért tökéletesebb az emberi szellem látása a testben, mint most a testen kívül. Viszont, ha a

testen kívül van, akkor test nélkül jut csak ismeretekhez az isteni fény kisugárzása révén, de ez a tudás viszont csak általános marad. Ha pedig valaki tovább kérdezi szent Tamást: nem léteznek-e talán a lélekben eredetileg is veleszületett gondolatelemek, amelyek az isteni fényre a tudatban mint egyes igazságok kigyúlnak? Vagy nem nyer-e a lélek az isten fény hatása alatt elvont gondolkodás útján bizonyos ismereteket? Vagy nem kamatoztatja-e a lélek a földi életben nyert tapasztalatait végre most? Minderre szent Tamás nemmel felel. A szellemvilágban, a lélek szellemi erőiben az isteni fény kiáradása révén gyúlnak ki az ismeretek. Így nyernek újabb és újabb tudást a többi szellemek is. Amint tehát — folytatja szent Tamás — a lélek elhagyja a testet, abban a pillanatban Isten fényében lát a szellemi lélek.

Szent Tamás a Szentírás szellemében gondolkodik. Nemde így imádkozunk a zsoltárossal: *signatum est super nos lumen vultus tui Domine*. Vagy: *illuminet super nos lumen vultus tui*. Vagy: *in lumine tuo vidimus lumen*. Jób könyvében is szebbnél-szebb helyek vannak Istennek a lélekre való hatásáról már itt a földön. Pl. mily jó volt Jóbnak, «mikor Isten lámpája fénylett feje fölött és világánál járt a sötétben». Vagy: «Amint látom, a lélek az és a Mindenható ihletése, ami értelmet ad». Így lett szent Ágostonnál Isten az értelem napja, akiben mindannyian részesülünk.

Természetesen ez az Istenből eredő megismerés a lélekből más érzéseket csal ki, mint a rendes földi megismerés; most megismerünk, mert gondolkodunk és gondolkodunk, mert gondolkodni akarunk. A testetlen lelkek azonban a gondolkodás fáradságát nem érzelik. Ők nem érzik, hogy a gondolatot ők maguk termelik. Ők minden gondolatot sugallatnak éreznek. Olyasvalaminek, ami nem belőlük és bennük, hanem a mi Istenben és Isten-

ből vagy esetleg más szellemben és szellemből sugárzik beléjük. Nem a maguk gondolatait gondolják. Gondolatai az isteni fénynek a lélekbe való betükrözése és ezen tükröképeknek öntudatrahozása.

A kérdés már most az, mit és hogyan ismer meg már most a lélek a megismerésnek ezen új útján és új környezetében? Megismeri-e a többi szellemeket? Tanul-e tőlük valamit? Megismeri-e most is a természetet, amelyet előbb érzékeivel ismert? Megismeri-e az egyes dolgokat is úgy, mint a földön? Vajjon továbbé-e a lélekben az a tudásvágy és a tudás képessége, amelyet a földön nyert? Van-e ott abból valami haszna? Ott is a térben él-e vagy a tér fölött? És tudja-e azt, mi történik itt a földön?

Találkozás a szellemekkel.

Mikor a testről elvált lélek a szellemek honában felébred, szellemeket lát. Jó és gonosz szellemeket. Ugy, amint a pokolba jutott dúsgazdag is látta a boldog Lázárt Ábrahám ölében. Hogyan lát azonban a lélek? Hiszen itt a földön szemei voltak, amelyek a tárgyakról jövő sugarakat felfogták és azokat az agyhoz közvetítették. Itt az agyban ezek a sugarak továbbrezegtek és a rezgést a lélek a tárgyak tükröképe gyanánt rögzítette be. Így látunk mi. De hogy lát az elvált lélek? Testi szemei, ideg- és agyrendszere nincsenek. Ez igaz! De lélek, és pedig most már testetlen lélek. A földön is a lélek látott a fénysugarakkal, a szemmel és az aggyal, most is a lélek észlel, bár test nélkül. A test a földön is sokszor gátolta ezt a látást. A rossz szem, a rossz idegek ránehezdedtek a lélekre. Most a test nehézsége (gravedo) vagy szórakozottsága (occupatio) többé nem zavarják a lelket. Igaz, hogy a test rendszerint tökéletesíti a lelket (így mondtuk előbb), de ha egyszer az zavarólag hat, akkor jobb, ha szabadul tőle (quodammodo

liberior est ad intelligendum) és önmagában észlel, mondja sz. Tamás.

A testtől elvált lélek tehát szellemi módon észlel. Azt mondom, észlel. Hiszen a szellem egyúttal ész is, és amit felfog, azt észleli. A szellemnek nincsen teste, sugarokat nem ver vissza, tehát azokat a szellem csak észleli és csak eszével közelíti meg.

Ámde hogyan?

Az egész mindenséget betölti Isten végtelensége és az ő fénye. Mert Isten fény. Amit szent János az ígéről mond, azt az istenségről is mondja. «Benne élet volt és az élet volt ez emberek világossága. És a világosság világít a sötétben, de a sötétség nem fogadta be . . . Az vala az igaz Világosság, mely megvilágosít minden embert, aki e világra jó.»

Az isteni fény tehát minden embernek és minden szellemnek a világossága. Világossága a földön és világosság a szellemek honában. A szellemek honában is, ahol az ő isteni fénye époly eleme és boldog otthona minden lénynek, mint itt a földin. Mert «Ő benne élünk, mozgunk és vagyunk». «Ő ad mindennek életet és ihletet.»

Igen, a tulsó parton széttekintő lélek nem a levegő azúrkékjét látja, hanem a mindent átható és fenntartó isteni életet, erőt és fényt.

Ez a fény érinti az ő szellemiségét és ebben a fényben éled fel szellemisége és minden ereje. Ámde ez a szellemiség és ez az erő nem minden lélekben lesz egyenlő. Mennél jobban átszellemült a földi életben, annál erősebb az ő ereje, szellemi önállósága és a szellemi világban való természetete. Aki itt egész életén át gyerek maradt, az mint szegény gyerek éled fel ott. Aki ellenben önmagában az erkölcsösséget és a szellemiséget kifejlesztette, az mint látó és tudatos boldog szellem éled fel. Nyilvánvaló ugyanis, hogy már a földi életben is különbség van ember

és ember között, látó és látó között, szellemiség és szellemiség között. Hiszen mire való volna a földi élet, ha belőle semmit át nem mentenénk az örök élet számára. Mire volna a szellemi dolgokkal való foglalkozás, Istenben való elmélyedés, az erkölcsi és a szellemi egyéniség megkeményítése és nagyranevelése, ha a csecsemő a más-világon egyenlő volna szent Ágostonnal vagy szent Tamással? Csak Isten végtelen, minden más lény véges. Ha pedig véges, akkor növekedhetik a végtelen felé. Az út pedig a végtelenség felé már itt a földön kezdődik. Aki tudatosan a fejlődés útjára lép és növeli magát, az nőni is fog a földi életben. Annak szelleme is tágul, erősödik, tisztul és érlelődik. Mindennek pedig a célja az, hogy a szellemek világában ne mint gyerek lépjen be, hanem mint látó, értő és Isten besugárzását befogadni képes szellem.

Mert Isten besugárzása, meghihletése (influentia) itt szakadatlanul folyik. De nem minden szellem egyformán képes az Isten fényéből eredő gondolatok képeit (species intelligibiles) befogadni. A nagy szellemek óriási erővel és megértéssel ragadják meg és élvezik Isten kisugárzó örök gondolatait. A kis szellemek ellenben csak kis képességeik szerint. Ez az oka annak, hogy még a szellemek honában is a mi ismereteink csak viszonylagosak lesznek. Minden testetlen szellem ott él Istenben; minden szellem élvezi Isten életét és ezen életnek kifényesedését; de minden szellem Istenről csak a maga kisebb vagy nagyobb ereje és befogadó képessége szerint nyer képet. Másszóval: a kis szellem, mint mi, kis mértékben, a nagy szellem nagy mértékben. Az isteni végtelenséget egyedül az Ige képes hiány nélkül, mint személy, magában kialakítani és visszatükrözni. A többi szellemek és teremtmények mind csak a maguk képességeinek és méreteiknek megfelelőleg tükrözik Őt vissza. A szellemekről is mondják, hogy ők is a maguk

lényiségeik szerint ábrázolják és másolják az Istenből fakadó életet.

És most itt van tehát a legkisebb szellem, az emberi lélek is. Ő is ott van az isteni világban. Foglalkozzunk most csak evvel a lélekkel! Ugyanazt a fényt látja, ugyanazt az életet szívja be magába, de a maga legkisebb mértéke szerint. Amilyen tehát az ember természete, olyan az Istenből fakadó látása, tudása, megvilágítása és ihletettsége. Ámde ember és ember között is van különbség, tehát ember és ember megismerése között is vannak nagy távolságok.

Ez a megismerés — jól jegyezzük meg — a szellemek természetes megismerése a szellemi világban. Mert amint a földön is van természetes és természetfölötti, rendes és kegyelemteljes megismerés, épúgy van a szellemek világában is természetes és természetfölötti, vagyis kegyelemteljes isteni megvilágítás.

Amily kicsiny tehát a szellemek lépcsőfokán természeténél fogva az ember, époly magasra emelheti őt az isteni kegyelem, ha megérdemli. De ez már kegyelemteljes megismerés. Mikor Dante Isten mellé ülteti a szent Szűzet és Isten köré helyezi el a nagy szenteket és lángelméket, akkor megérzékíti azt a nagy isteni titkot, hogy a szellemvilág legkisebbje, az ember, milyen magasra emelkedhetik, ha emelkedni akar Isten kegyelméből. Az angyalok és az összes szellemi lények fölé emelkedhetik az ember, ha akar és a kegyelemmel él.

De most maradjunk csak a szellemek otthonában körültekintő testetlen léleknél. Mit lát tehát ő ott? Látja a jó és a rossz szellemeket. Ugy látja őket, amint mi egymást látjuk. És amint a földön is Isten az, aki mindenben mindent cselekszik (*omnia in omnibus operatur*), úgy ott is Isten erejével lát és szemlél a lélek. (Szent Ágoston.)

Isten erejével! Tehát Istenből él a lélek. Istenből áradnak ki azok a species intelligibilisek, amelyekkel ő ott

úgy ért és lát, mint egykor a földön a sugarakkal. Ezek az értelmet felvilágosító képek most érik először a tulsó partra került lelket és most bájолják őt el. Most látja először az emberi szellem, milyen is ő a valóságban. Amíg a testben volt, hiába igyekezett önmagát meglátni és megismerni. Most testi ruha nélkül szűzies lényieségében csodálja önmagát. Ez az önmegismerés igen szükséges. Ha a lélek nem ismeri meg önmagát, akkor a többi szellemeket sem érti meg. Az elvált szellemnek önmagáról kell először hű képet alkotnia és csak azután tud a többi szellemekről is tiszta ismeretet és látást nyerni. Mert a lélek a tulsó parton is csak önmagán keresztül ért. (*Sic enim intelligitur aliquid, secundum quod est in intelligente. Est autem aliquid in altero per modum eius, in quo est* — mondja szent Tamás a mi tárgyunkról.)

A lélek tehát most végre önmagát úgy ismeri meg, amint van, amilyen valóban. Mivel pedig az elvált lelkek lényegükben mind azonosak, azért az elvált lelkek egymást tökéletesen és maradék nélkül úgy látják és tudják, amilyenek ők önmagukban és a Teremtő szemeiben. (*Et ideo de aliis animabus separatis perfectum cognitionem habet.*)

Ott, a tulsó parton, ismeri föl a lélek valóban önmagát. Ott lát ő a többi elvált lelkeknek is a mélységeibe. Ott tűnik ki, kiben mennyi az árnyék és a fény ; a rossz és a jó ; a sötétség és a világosság. Isten fény — mondja a Szentírás. Isten a legragyogóbb és legtisztább ragyogás. *Deus lux est.* Az ördög tökéletes sötétség, akiben nincs semmi fény. Az emberi lelkek pedig sötétségből és fényből vannak összeróva. «Valamikor sötétség voltatok, most pedig világosság az Urban. Járjatok, mint a világosság fiai» — mondja szent Pál az efezusiaknak. (5. 8.) Micsoda látványt nyújthatnak ott ezek a különféle fényesegű testetlen lényieségek ! Micsoda borzadályt sugározhatnak ki a fekete árnyak !

Ámde ott látja meg a lélek a tiszta szellemeket, az angyalokat is. De hogyan látja őket? Ugy-e, mint saját magát és a hozzá hasonlókat? Ugy nem láthatja őket. Ezek a szellemek tökéletesebb lényiséggel ékesek, ezek fölülmulják az ember mértékét. Mivel hasonlók hozzá, valamikép ők is felfoghatók ; mivel azonban tökéletesebbek, csak tökéletlenül érthetők. Mivel itt Isten fényessége pótolja az elektromos hullámokat, ez az isteni fény segíti a szellem látását. Mivel azonban az emberi lélek értelme gyenge, csak gyenge fénynél szemlélheti ezeket a lényeket. Isten továbbá minden lényt a saját természetének megfelelően segít, sugalmaz és felvilágosít, azért az emberi értelembe is csak oly értelmet megnyitó képeket sugároz be, amelyeket az el tud viselni. Ezek a képek, mint hasonmások, mégis nem tökéletes ellenképei az angyaloknak, hanem csak tökéletlen ábrái azoknak. Az alsóbbrangú lélek nem volna képes a tökéletes képeket teljesen magában fogadni és azokkal látni. A tulságos fény elvakít, az angyalról nyert hű kép túllépi az emberi lélek látását. (*Anima separata intelligit angelos per similitudines divinitus impressas ; quae tamen deficient a perfecta repraesentatione eorum propter hoc, quod animae natura est inferior, quam angeli.*)

Az angyalok meglátása az emberi lelkek nagy boldogságainak tiszta forrása. El sem tudjuk képzelni, micsoda örömet nyújthat ezeknek a ragyogó fényű lényeknek a társasága. Ha az emberi lélek Isten segítségével rá nem jönne, hogy az ő végső boldogsága nem az angyalok látása, hanem az Ő bírása, talán megrészegedne ettől a gyönyörűségtől. De Isten megsegíti az emberi lelket, hogy egyensúlyát megtalálja és végső célja felé vegye útját.

Viszont el nem tudjuk gondolni, milyen borzadályt érezhet az emberi lélek, ha a sötétségeket, a démonokat észreveszi. Az élet nagy örvényeit és a rettegésnek okait.

A szellemek beszélnek.

A szellemek is beszélgetnek. Minden jó lény természete, hogy jóságát közli és kiárasztja. A jó szellemek pedig boldogok is ebben a jóindulatú közlékenységükben.

A szellemek beszélgetnek. De hogyan? A földi életben a beszéd a gondolatközlés. A gondolatközlés eszköze pedig a nyelv, a levegőrezgés és az a hang, amelyet a beszélő a levegőrezgésbe mintegy belésugároz. A hang különböző változatai és megszakításai öntik az elvont fogalmakat érzéki alakba, azaz szavakba.

Igy beszélünk a földön élő szóval. De így nem lehet beszélni a szellemek honában. Tehát hogyan beszél a szellem?

A beszéd — mondtuk — a gondolatok közlése a nyelv útján. Ámde beszélgetni lehet még jelekkel vagy írásban is. A szellemek így sem társaloghathatnak. Valami más módot kell tehát felfedeznünk.

A keresztény bölcselő a szellemek társalgását így képzei el.

A szellemek, mint a gondolatok, testetlen lények. A szellemek test nélkül érintkeznek és gondolatnyelven közlekednek. A gondolatnyelv pedig maga a gondolatműködés. A gondolkodás, mint működés, önmagában egészen szellemi művelet. A gondolkodás nem szavakkal történik. A gondolkodás bizonyos érzékeink alá nem eső szellemi fogásokban, mint mindmegannyi észbeli cselekvésben bontakozik ki. Ezek a műveletek a lélek mélyén mennek végbe és sem hangokhoz, sem szavakhoz nincsenek kötve. Szóval: a hangtalan és szótalan gondolkodás minden nyelvű és fajú emberben ugyanazon módon lefolyó. A szó, a fogalom csak a gondolkodás végét jelenti és a gondolkodás eredményeinek a megrögzítése. Tehát a gondolkodás nem magyarul, németül vagy franciául stb. történik. A gondolkodás szellemi módon megy végbe,

vagyis az egész emberi nemben egy a gondolkodásnak belső lelki és logikai folyamata. A gondolatok megrögzítése azonban már a nemzeti nyelven megy végbe és a nemzeti nyelvek nyelvtana nagyon is különböző.

A szellemvilágban a gondolkodásnak szellemi folyamata olyan lehet, mint amilyen a földi életben volt. Az emberi testetlen szellemek tehát úgy gondolkodnak, mint a földön. Gondolkodásukban segítik őt a lelkük mélyén megrögzött ismeretek és tapasztalatok ; a felhalmozott tudományos meggyőződések és tudományos készségek. A közlés azonban már nem a nyelv útján megy végbe, hanem az akarat útján. Akivel akarom közölni gondolatomat, az azt megérti. Akitől elzárkózom, az nem tekint be gondolatszekrényembe és nem veheti át gondolataimat. Tehát az akaratnak van az a varázsereje, hogy szellemtársam megért engem. A szellemek, ha akarják, egyszerűen egymás gondolatkincseiből olvasnak. A beszéd tehát ott gondolatátvétel és gondolatátvitel.

A szellemek, mint szellemek, szellemi tevékenységekben, tehát elsősorban a gondolattermelésben élik ki önmagukat. A gondolatok öbennük élnek. Viszont ők meg a gondolataikban nyilatkoznak meg. Amilyen a szellem, olyan a gondolata és megfordítva. Következőleg, akik egymással beszélgetnek, azok nemcsak gondolataikat, hanem valamikép még önmagukat is közlik és megfordítva, önmagukkal gondolataikat is adják. A szellemek társalgásának ez ad értéket és kedvességet ; ez a jóindulatú önmagaközlés.

A beszélgető szellemek tehát egymásból olvasnak. Nem szavakból értenek, hanem a lényiségeikből fakadó eszmékből. A szellemek, mint a gondolatok kútforrása, feltáruznak egymás előtt és úgy sugározzák ki lelki kincseiket.

Nincs okunk kételkedni, hogy megértik egymást. Az egyenrangú szellemek egyenlő lelki alkatúak, tehát egy-

formán gondolkodnak. Az emberi szellemek tehát ugyanazon módon gondolkodnak és értenek és szintén megértik egymást.

A magasabb szellemek már más viszonyban vannak az emberi lélekhez. A magasabb szellemeket az emberi szellem nem könnyen érti meg, amint a kis gyermek sem érti meg a lángész mélységes gondolatait.

Említettem, hogy mennél közelebb áll a szellem a jó Istenhez, annál tevékenyebb a lelki ereje és annál kevesebb szóból ért. Viszont mennél távolabb esik az Urtól, annál lanyhább az ereje és annál több szóból ért. Még az angyalok egymás között is nehezen érintkeznek, ha nem egyenrangúak. Ha egy magasabb rangú angyal akar valamely alacsonyabbal társalogni, akkor egyrészt lelkileg magasabb fokra kell őt felemelnie, másrészt gondolatait elemibb alakba kell öntenie, hogy azokat megértse. Ezt szent Tamás is mondja.

Ezen szabály alól nincs kivétel. Az emberi szellem a legalacsonyabb szellem, tehát ő okoz a legtöbb gondot a magasabb szellemeknek.

Az angyal is tehát mindenekelőtt megerősíti az emberi lélek értelmi erejét és felemeli őt mintegy önmagához. Azután az elvont igazságokat szinte apró pénzre váltja és szemléletesen adja elő. Mivel pedig a szellemek honában is Isten működik minden pillanatban és mindenben, azért Ő is jelen van isteni erejével ezen társalgások alkalmával is, portans omnia verbo virtutis suae, vagyis saját erejének igéjével fenntartván még azt a beszélgetést is. Másszóval: míg az angyalok az emberi szellemhez szólnak, az emberi szellemen Isten az angyalok gondolatainak megfelelő képeket és hasonlatokat gyújt ki, amelyek bár nem tökéletesen, de nagyjában visszatükrözik az angyalok beszédét.

Szent Tamás ezt így fejezi ki: Anima separata intelligit per similitudines divinitas impressas, quae tamen defi-

ciunt a perfecta repraesentatione eorum propter hoc, quod anima natura est inferior, quam angeli.

A lelkek tehát beszélgetnek és oktatják egymást a szellemek honában.

Amint az elvált szellem a világot látja

Az ember emberi módon, a szellem szellemi módon lát és tapasztal. Az érzéki lény a világot érzéki oldaláról, a szellem pedig szellemi oldaláról észleli. A testbe öltözött lélek a lények külső ruháit, a testetlen szellem pedig a belső formákat tapasztalja. A földön a jelenségek ragadnak meg, a szellemek világában pedig az örök lényegek.

Minden lény tehát a maga alkata és berendezése szerint fogja meg a világot és alkot róla képet és fogalmat. Amint pedig bőrünkben ki nem bujhatunk, épúgy metafizikai lényegünket sem változtathatjuk meg, amely pedig ismereteinknek is a kútforrása. Az ember tehát, mint ember; az elvált szellem, mint ilyen szellem; az angyal pedig, mint angyal látja a neki való világot.

Mert ez a világ nagyon gazdag, nagyon sokoldalú és nagyon sokformájú. A testben testileg táruul fel előttünk a világ. Az elvált szellemben egyrészt úgy, amint a földi élet emlékeiben még él, másrészt pedig szellemileg. Már kezdi ugyanis észrevenni a világ alapjait képező testetlen lényegeket is, amennyiben szellemi erői azt befogadni és megfigyelni képesek. Az angyalok pedig rendjük és rangjuk, valamint szellemi alkatuk szerint csak az örök lényegeket, testetlen alakokat, léterekeket és rugókat, szóval: a világnak szellemi alapjait és értelmi modeljeit észlelik és látják, de szintén a maguk befogadó képessége szerint.

Az embert egykor a földön a tapasztalat és a gondolkodás segítették, a tudományok pedig kioktatták és ismereteit rendszerbe foglalták. Ez a szellemi kincstár nem vész

kárba a szellemek honában sem. Nem tanulunk hiába a földön. Sőt minden tudás, úgyis, mint lelki gazdagság, úgyis, mint a szellem erőinek megedzője és kiélesítője az elvált lélekben is tovább él és tovább fejti ki hatását. A buta tehát egyelőre ott is buta, az okos ott is okos, míg Isten kegyelme a lelket fel nem emeli. Mert az az állapot, amelyben az elvált lélek a szellemek honában egészen a feltámadásig él, az ő számára époly természetes állapot, mint amilyen a földi élet volt a testbe öltözött lélek számára. A lélek tehát, bár test nélkül él, mégis magával viszi oda lelki alkatát, kisebb-nagyobb tökéletességét, mint a szellemi élet továbbfejlesztésének lépcsőit és hágcsoit. És mikor mi kíváncsian vizsgáljuk, vajjon mikép látja most a testtől elvált lélek a földet, akkor is csak arra gondolhatunk, hogy mennyivel finomabbak ott az elvált lélek természetes értelmi szemei és mennyivel élesebbek természetes megfigyelései. Egyáltalán nem gondolunk azonban Isten különös kegyelmeire és természetfölötti megvilágosításaira.

Ami viszont az angyalokat illeti, tiszteletben tartom és tanítom szent Ágoston tanítását, hogy amit csak a Teremtő a természetben alkotott, annak ismeretét egyúttal az angyalok lelkébe is beültette (*quae Deus fecit in propriis naturis, fecit in angelica intelligentia*) természetesen az angyalok értelmének megfelelőleg. Viszont ebből következik, hogy az angyalok sem saját lényegükből kifolyólag ismerik a természet gazdag világát, hanem azokból a világító képekből, amelyeket Isten már a világ teremtetésekor és később is lelkükbe sugárzott. Továbbá az angyalok sem tudnak mindent, de mindent, hanem csak annyit, amennyi kinek-kinek természete szerint megfelel.

Ezen előzmények után ismét felvetem a kérdést, mikép is látja a testtől elvált lélek az elhagyott világot és a természetet?

A szellem szellemszögből néz és lát. A szellem szemein keresztül a világ elveszíti azokat a színeket, hangokat és ízeket, amelyekkel az érzékek díszítették föl a természetet. A szellem megállapítja, hogy az érzékek alá eső világ is minden ízében szellemi természetű és ő most az anyagi elemek mögött a szellemi léteket látja.

A szellemvilág fokáról széttekintő lélek tehát az egykori érzéki világ helyett a szellemi világba tartozó valóságokat, erőket, alakokat, logizmákat, spirituális csírákat, entelechiákat stb. lát, amint a jelenségek mögé tekintő ész már a földi életben is annyiszor kihámozta az igazit és örökké megmaradó törvényeket, világerőket és lényeket.

Ezek a megtapinthatatlan, súlytalan, testetlen és láthatatlan lényiségek egykor az érzékek számára valamiképpen érzékileg, most a szellem számára pedig érzékfölötti alakban jelennek meg.

Az anyagvilág fokáról tehát anyagok, tulajdonságok, mechanikai, fizikai és kémiai jelenségek és törvények tárultak az érzékek elé. A szellemvilág fokáról azonban a színek, az ízek, a hangok délibábos káprázata helyett az örök, változhatatlan és szükségszerű világlényiségek, világerők, világtörvények fénylenek elő. És ezekben van az igazi valóság. Mikor tehát lelkünk a szellemi világban feléled, a legszebb kinyilatkoztatás számára az, hogy a jelenségek helyett a valókat, a járulékok helyett a lényeket fogja meg.

A szellemvilág honáról tehát a lényiségek ősi eleven világa gyönyörködtet. Csodálkozva nézzük, mint fejtik ki ezek a maguk természetükből fakadó működéseiket, mint mélyülnek el ezek a működések a világ benső életévé és mint szövődnek össze ezek a belülről kiszökkenő és összhangzatos összeműködések Isten örök Igéjének gondolataivá.

A lélek szeretne mindent látni, mindent megérteni,

de tudja, hogy a mindentudás elérhetetlen vágy. Csak Isten tud mindent! A többi szellemi lények is itt csak a nekik megfelelő mértékben tudnak. Az ember elvált lelke pedig a legkevesebbet tud, mert ő a szellemek legkisebbike.

Az Isten fény — mondja a Szentírás. Ez a fény árad ki minden szellemi lényre és e fényből pattannak ki azok az értelemgyújtó szikrák, amelyekben mint gondolatképekben (*species intelligibilis*) élénk ragyognak a világ ősi erői és lényiségei. Amint ugyanis a földön a nap sugaraival látunk, úgy látunk itt ezeknek az Istentől kibocsátott szellemi képeknek segítségével. Mivel azonban szellemünk szemei nem tiszta szellemszemek, azért szemeink élessége sem feltétlen és a látott lényiségek is bizonyos homályban maradnak és egyéniségük is általánosságba vész. Hiába, mi a testetlen dolgokat csak akkor tudjuk pontosan szemlélni, ha azokat megérezzük és összes érzékszerveinkkel letapogathatjuk. A szemléletfeletti dolgok számunkra ködbe vesznek és homályba burkolódnak. Így van ez a szellemek honában is. Látni látjuk ugyan a testetlen erőket és lényiségeket, de tompa szemekkel.

Ez a tompa megismerés a kezdő megismerés. A testtől elvált lélek természetéből folyó megismerés. Mert ha Isten kegyelme rendkívüli esetben felemeli az elvált lélek természetét, akkor kigyúlnak szellemi erői és élesebben lát. Ámde ez a kegyelem dolga. Ezt a kegyelmet ki kell érdemelni. A testtől elvált léleknek tisztulnia és tökéletesednie kell, amint azt Dante Purgatoriumában megírta. És mennél inkább átszellemül a lélek, egyúttal annál magasabb fokra emelkedik, és az a világ is, amelyet a szellemvilág fokáról áttekint, egyre lényegesebbé, bensőbbé, mélyebbé és gazdagabbá válik.

Van tehát gazdagodás a szellemvilágban is.

Az elvált lélek látóköre.

Más a földi élet és más a szellemek világa. Másképp él a lélek a földön és másképp a szellemek között. A földön a lélek elektromos hullámokkal, fénysugarakkal lát és hall, Ezek érintik a tárgyakat, ezek veszik magukba a dolgok képeit, és ezek az elektromos sugarak lopják be az idegekbe, az agyba és végül a lélekbe a tárgyak képeit. A szellemek honában nincs test, nincsenek érzékszervek, nincs agy. De nincs elektromos hullám sem, mert ez is, ha talán nem is fizikai anyag, de valami, amiből az anyag készül. Itt a lelkek Istenben és Istenből élnek. Ő a létezők ősi forrása. Ő oka mindennek. Benne élnek a világ eszméi. Ő hordozza a maga lényegében a létezők ősi ábráit, gondolatvázlatait, modelljeit. Az angyalok pedig közvetlenül Isten lényegéből tanulnak. Onnan merítik ismereteiket ; ott látják mindazt, ami az ő képességeiknek megfelel és amire természetük belülről serkenti őket. Mert ők is véges lények. Az ő értelmük sem merítheti ki Isten lényegét és mindazt a végtelen sok értéket, ami csak az Ő végtelen lényegében él.

Hogyan ismernek tehát a szellemek honában a tiszta szellemek?

Isten éli a maga végtelen életét. Ez a végtelen élet számtalan sok létezőt teremt. Ezek a létezők, mint eszmék és gondolatlények Isten lényegéhez tartoznak. Ebből a lényegből nyernek majd létet, erőt, természetet és működést, ha az idő és a tér kereteibe szöknek. Az Ur oly jóság, aki magát kiárasztja és aki önmaga gazdagságát szívesen feltárja az angyalok előtt. Ő akarja, hogy ezek a szellemek tudjanak, és saját lényegéből, mint mindennek ősi fészkeiből, kisugározza a lények világának képeit és ezen képek az angyalok szellemében mint a tárgyak hű másolatai gyúlnak ki. Ilyen tehát az angyalok megismerése. Ők mindent a végtelen Istenben és Istenből ismernek meg.

És ők valóban annyit ismernek meg, amennyire képesek. Mert hisz ők is csak véges lények.

Ámde hogyan ismer meg a testtől elvált lélek. Az a lélek, akinek az érzékek voltak a segítő társai. Az a lélek, aki, ha a földön érzékeivel nem észlelhetett világosan, akkor műszereket talált ki, amelyekkel érzékszerveit megtoldotta.

A lélek a szellemek honában szintén szellem. Ott tehát felélednek rejtett szellemi képességei. Elsősorban felébrednek azok a belső hajlamai, amelyekkel a földi életben is jeleskedett. Az író, a művész, a bölcsész, a természettudós a lélek belső képességeiből fejlődött ki. Ezek a hajlamok a szellemek honában is kigyúlnak. Tehát a lélek, mint szellem, érezni fogja mindazt a vágyat és szeretetet, amelyek belé egykor hivatást, lelki készséget és ösztönös törekvést oltottak. Ha tehát ő ezeket a természeti ajándékokat a földi életben ápolta, nevelte és felfokozta, akkor ezek az erők a szellemek világában is megnagyobbodva tovább élnek. És ha valakire az isteni gondviselés még különös kegyelmeket és különös feladatokat is bízott, akkor ezek a kegyelmek és kegyelmekből fakadó törekvések őt a szellemi életben is tovább lelkesítik.

A lélek ott természetesen test nélkül él és test nélkül tapasztal. Mint tiszta szellem telik meg ő is ismeretekkel épügy, mint az angyalok. Ő is Istenben létezik. Ő is Istenből meríti ismereteit. Valamikor a világ képeskönyvéből olvasott, onnan merítette tudását. Most Isten végtelen lényege minden képeskönyvnél színesebb és tartalmasabb olvasmány és ott megtalálja mindazt, ami tehetségének megfelel, vágyait kielégíti és természetét boldogíthatja. Ez a megismerés most az ő szellemi lényiségében éppoly természetes, mint amilyen természetes volt egykor az érzéki megismerés. Ámde az érzékek hiányát valamiképp mégis érzi. Ő a szellemek honában a képeket nem képes oly élesen és szemléletesen tár-

gyakká varázsolni, mint a földi életben érzékei segítségével. Ő a szellemek honában csak azokat a képeket tudja mint egyedeket és egyeseket teljesen élesen és szemléletesen maga elé varázsolni, amelyek iránt különös lelki hajlama és fogékonysága van. Vagy amelyeket a földön szerzett tudása alapján egyes alakban és szemléletesen is kialakíthat. Vagy amire az isteni gondviselés őt különösen felvértezte. Mindazokat a dolgokat azonban, amelyek képességeinek körén kívül maradnak, már csak kevésbé tökéletesen látja és ismerete ezekben zavaros (confusa) marad. Az érzékszerveket ugyanis a hajlamok pótolhatják, de ha hajlamok nincsenek, akkor a megismerés tompa marad.

A magasabb szellemeknél az érzékszerveket a szellem ereje pótolja, amellyel a képeket mint egyes tárgyakat észlelik. Az emberi szellemnél azonban, ha sem a hajlamok, sem a szellemi erők nem elégségesek, akkor az ismeret homályos marad.

Épazért szükséges, hogy a földi életben is tanuljunk és magunkból szellemi erőket fakasszunk. Minden rátermettség, minden tudásvágy és minden kész tudás a szellemi életben is sok gyümölcsöt fog teremni. Azért buzdítja szent Jeromos Paulinust: Tanuljunk a földön, mert a tudás az égben is megmarad. (103. l.) A szellemi javak és értékek a lélekből nem pusztulnak el. Minden, ami számára igaz itt a földön, igaz marad ott is. Tévedéseink azonban igazsággá tisztulnak. Amit itt csak töredékesen ismertünk meg, azt ott a maga egészében fogjuk látni és tudni. Gondolatkörünk tehát nem lesz szűkebb, sőt sokkal tágabb. Látásunk mélysége nem lesz felszínesebb, sőt lényegekre pillantóvá élesül. A földön talán színesebb volt szemléletünk, de ép a sok szín és járulék elfödte a magot, a lényeget is. A szellemek honában járulékok nélkül kapjuk a dolgok ősi képeit, tehát magát a magot és a lényeget.

Haza látogathat-e a lélek?

Hitünk tanítása, hogy az elvált lélek vagy a mennyországba, vagy a tisztítóhelyre, vagy a pokolba jut.

A mennyországban a lélek Isten országában él. A kegyelem birodalmában. Minden boldogságnak Istentől fakadó honában.

Mi most azonban a lélek természetes állapotát vizsgáljuk és arról is beszélünk. Mi most azokkal a lelkekkel foglalkozunk, akik vagy a tisztítóhelyen, vagy a pokolban élnek. Ezekről elmélkedünk és kérdezzük, tudják-e ezek, mi történik otthon? Gondolnak-e haza? Gondolnak-e azokra, akik itt maradtak? Láthatják-e, mikép élnek itt az emberek? Mi a divat? Mily politikai eszmék mozgatják a nemzeteket? Mi érdekli őket a technika, a művészet, az irodalom és a vallás terén?

Tudja-e tehát az anya, mit csinál a földön a fia? Látja-e sorsát, szerencsését vagy bűbánátát? Látja-e a politikus, mily termést hozott az ő eszméje? Stb., stb. Ezek a kérdések mindannyiunk lelkében felmerülnek. Főleg pedig a halál látása és az a nagy elszakadás, amely a földi kötelékeket egyszerre megbontja, csalja ki belőlünk a kíváncsiságot.

Egyszerű bölcsekedés is elvezet a helyes megoldáshoz.

Sokszor kiemeltük már, hogy az ember az egyes tárgyakat, az egyes jelenségeket csak érzékeivel ismerheti meg. Ami egyes, az valóban csak egy példányban létezik. Tehát az egyes tényt, mint amilyen pl. anyám halála, egy bizonyos gyermek születése, egy színdarab bukása stb., stb., nem lehet valami általános értelmi képpel ábrázolni. Annak csak egy bizonyos kép felel meg. A földi életben ezt az egyes dolgot vagy egyes jelenséget az érzéki szemlélet állítja elénk.

A szellemek honában azonban — úgy látszik — mindezek a földi jelenségek csekély dolgok! Ezek nem oda való

dolgok ! Más a szellemek világa, tehát más az ő életük és érdeklődésük is. De erre azt feleli valaki : hát az őrző angyalok és a szentek nem foglalkoznak-e velünk? A válasz : tényleg foglalkoznak. De hát nekik ez az Istentől rendelt hivatásuk és ők tudják is azt, ami velünk történik.

De hogyan?

Mondottuk már egyszer, hogy az első ok annak is oka, amit az okozat, mint ok okoz. A szülő felelős gyermekeinek tetteiért is. Legalább is a lelkiismeretben. Isten is felelős volna az ő teremtményeiért, amennyiben azok Ő miatta és az Ő hibájából volnának rosszak. De ez kizárt dolog. Isten maga a jóság, tehát rossz példát nem ad teremtményeinek. Rossz hajlamokat nem önt beléjük. Rosszra nem csábítja őket. Mindez az élet természetes folyásában alakul ki. De ha Isten semmi rossznak nem is oka, mégis minden Őbenne történik e világon. A jó is meg a rossz is. Mert nem Isten van a világban, hanem a világ van Istenben. Ő hordozza kezében a világot. Ő ad erőt és napot a jóknak és a rosszaknak. Ami tehát a világban történik, az az isteni lényegben is történik. A szentek tehát, akik Isten közelében élnek, Istenből mindent kiolvasnak. És az angyalok is, ha érdeklí őket a világ története, Isten lényegében, mint tükörben szemlélhetik azt. Szent Tamás is nagy szent Gergely után azt tanítja, hogy a szentek, midőn Istent nézik, mindent látnak, ami csak itt a földön történik, sunt enim angelis aequales, de quibus Augustinus asserit, quod ea, quae apud vivos aguntur, non ignorant. És szent Tamás mindjárt azt is hozzáteszi, hogy azért sem az angyalok, sem a szentek boldogságát a földi élet folyása nem zavarja meg, mert ők látják, hogy minden úgy történik, amint Isten akarja és épazért csak akkor avatkoznak be a földiek sorsába, ha azt a jó Isten úgy akarja.

Az elvált emberi szellemek azonban a földi dolgokat

semmikép sem láthatják. Azok érzékeik alá nem esnek, mert nincsenek is érzékeik. Másrészt Istenből sem olvashatják ki azokat, mert szellemük nem oly erős, hogy azokat láthatnák. Hiszen csak a magasabb angyalok képesek az Istenből kisugárzó képeket élesen látni. Az emberi szellem látása mindig homályos.

Sőt ha ezek a képek Istenben még oly élesek lennének is, még akkor sem tudná azokat az elvált szellem értékesíteni és bennük a földön lejátszódó eseményeket megismerni.

Szent Tamás ezt így indokolja meg.

Az elvált lélek a szellemek honában az egyes dolgokat csak akkor látja meg, ha azok iránt vagy valami különös belső hajlam, vagy valami sajátos rokonérzés folytán nagyon érdeklődik. Vagy ha esetleg megelőző ismeretei őt azok iránt fogékonnyá teszik. Végül, ha az valóban a jó Isten rendelése, hogy bizonyos dolgokat tényleg lásson és megismerjen.

Ezen okok azonban most nem merülnek föl.

A megholtak lelkei úgy Isten rendeléséből, mint új létezési módjuk szerint a szellemek honába tartoznak. Emlékeik ugyan élnek, földi életük folyása is előttük áll, de a szellemi világban természetük végessége és rendje szerint mégis csak arról tudnak, ami közöttük történik. Ha jók, talán sóvárognak az otthoniak imája után. Mert az imádság nekik is használ. Talán aggódnak is azokért, akik nem elég istenesen élnek, amint a pokolba került dúsgazdag is félt, hogy a földön élő öt testvére is a kínok helyére kerül; de egyébként a földi dolgokról önmaguktól mit sem tudnak. Önmaguktól, mondom. Mert másoktól sok mindent hallhatnak. Hisz egyre újabb és újabb szellemek lépik át a másvilág küszöbét, új hírmondói a földi életnek és eseményeknek. Azután az angyalok is közölhetnek velük egyet-mást. Az ördögök is sok mindent mondhatnak az elkárhozottaknak. Sőt szent Ágos-

ton tanítja, hogy a jó Isten is kinyilatkoztathat nekik egyet-mást. Ámde ezek mind csak rendkívüli esetek.

Akik e kérdéssel foglalkoznak, utalnak arra is, hogy a halottak olykor megjelennek akár testben, akár álmok-kép alakjában és oly dolgokat mondanak meg, amelyek itt a földön történnek vagy a jövőben történni fognak. Tehát — mondják — a halottak tájékozva vannak a földi dolgokról.

Valóban tájékozva vannak akkor, ha Isten azt úgy akarja. Sámuel is meghalt és megjelent Saulnak és «tudtára adá a királynak és megmutatá élete végét, mert fölemelte szavát a földből, prófétálván, hogy eltörölje nemzete istentelenségét». A halottak tehát megjelenhetnek, ha Isten megengedi. Tudhatják a földi dolgokat is, ha akarja, hogy tudják. Ámde ez — mondja szent Tamás — már csoda. Csoda az is, ha az Ur az angyalok közreműködését veszi igénybe (per operationem angelorum bonorum) úgy, hogy a megholtak arról nem is tudnak semmit. Viszont arra is lehet eset, és ezt ajánlom az okkultisták figyelmébe, hogy a megholtak lelkei helyett sz. Tamás szerint a démonok jelennek meg, akik mintegy azok nevében és azok alakjában beszélnek.

A természet rendje szerint tehát a megholtak a földiekkel már nem érintkeznek és azokról semmit sem tudnak. Isten akaratából vagy a démonok gonoszságából történhetnek rendkívüli megjelenések, de azok már nem a természet rendjébe tartoznak.

Ha a halottak megjelenhetnének, akkor szent Monika bizonyára felkereste volna fiát, szent Ágostont. De ime nem látogatta meg a jó anya sem fiát és szent Ágoston nagyon siránkozott e miatt.

Még a legjobb anya is a szellemek honában Isten akaratát teljesíti.

A jövőbe látó szellem.

A testetlen szellem test nélkül ért, gondolkodik és tud. A földi életből magával hozza lelki hajlamait, értelmi képeit, észbeli tudását. Ami azonban az érzékekkel volt kapcsolatban, pl. az érzéki képek, az érzéki hajlamok és érzéki tudás, azt mind itt hagyja.

Fontos ezeket át- és átgondolni.

Hiszen az emberiség élete nemcsak érzéki élet, evés, fajfenntartás és földi gondok. Az ember nem is csak kenyérből él. Az ember az igazságnak, a jóságnak és a szépségnek eleven forrása és megvalósítója. Az ember a természettől nemcsak kap értékeket, hanem mint alkotó szellem új értékeket, új alakokat, új igazságokat, új szépségeket és új jóságokat is termel. Az ember alkotó és alkotásai szellemi természetűek.

Mikor pedig az ember lelke elhagyja testét, nem lesz butább, sőt látása kifényesedik és kitágul. Mert ha az érzékek sok tapasztalással gazdagították is őt, viszont a testnek nehézsége szellemi szárnyainak röptét sokszor megnehezítette. Mindazok az eszmék és igazságok, amelyek a lélek mélységeiből szöknek ki, a lomha, a fáradt vagy beteges agyon keresztül ködösek és fénytelenek. Az elborult elme gondolatai pedig a semmibe süllyednek. Viszont, ha a lélek felszabadul a test súlya alól, szemei újból kicsillannak és teljes eleven erejükben ragyognak.

Es most látom az elvált szellemeket a szellemek honában. A tisztító helyen vagy a pokolban. Vajjon akár tisztító fájdalmaik, akár büntető kínjaik között nem fognak-e régi eszméikkel foglalkozni? Ugy érzem és sejtem, hogy a jók az emberiség szellemi haladásában gyönyörködni fognak, mert ebben a haladásban ők is részt vettek. A rosszak ellenben szégyenkezni fognak, mert ők meg az igazság és a jóság ellen törtek. Sőt azt

hiszem, hogy a jók azért is boldogok lesznek, mert ők most világosabban látják a jövőt, amelyért egykor küzdöttek, de azt akkor végig még sem láthatták. A gonoszak meg azért is szenvednek, mert most végre egészen tisztán látják azt a sok jót, amelyet ők megakadályoztak és a rosszat, amelynek a magvait elhintették.

Ezen elgondolásokból fakad új kérdésem: látják-e az elvált szellemek a jövőt?

A jövő a jelen kiszélesedése. A jelen pedig a multnak kivirágzása. A jelen a multban, a jövő pedig a jelenben pihen. A jelen tehát előbb még mult volt, a jövő pedig még a jelen erőiben szunnyad. Létezik-e tehát jövő? Világos, hogy létezik. Ha nem léteznék a jövő, nem léteznék a jelen sem és nem léteznék mult sem.

Létezik-e azonban úgy, amint a dolgok léteznek? Ugy nem létezik. Viszont ebből az következik, hogy a létezésnek van más módja is, mint ahogy a tárgyak léteznek.

A tárgyak vannak és tényleg léteznek. A már nem létezők voltak és most legfeljebb hatásaikban és az emlékezetben élnek. A jövő azonban még útban van. Születésre vár. Tényleg még nincs, de képességileg, mint alaposan indokolt remény, létezik.

Minden, ami létezik, előbb in statu nascendi, mint magzat létezett. És minden, ami a jövőben életre kel, mint magzat érik a kiteljesedés felé.

A jövő tehát nem semmi, a jövő a ködből kibontakozó fény sugar.

Ami holnap, ami egy év után, ami száz év múlva, ami ezer év múlva csak lesz, történik és megvalósul, az mind van valamikép, mind van lehetőség szerint és az értelem számára előre is felderenghet, mint jelen, mint okaiból kigördülő okozat, mint megtestesülésre váró eszme.

Ámde nem vagyunk-e mi mechanikus életfelfogásúak,

mikor a jövőt így gondoljuk? Nem! Hiszen a világ két részből áll: anyagból és szellemből. Az anyag talán gépiesen működik, de a szellem önmagából gördülő szárnyaskerék. Saját titokzatos mélységeiből merítő élet. Ki láthatja tehát a szellem műveit? Az emberek, a lángelmék, az emberekből és lángelmékből álló népek jövődjét?

Valóban, a kérdés fogas kérdés, de nem megoldhatatlan.

Kettőn fordul meg a dolog: a működő okokon és a megismerő szellemeken.

A világ nagy gépezetében működő okok mind gépiesek, tehát szükségszerűek, feltétlenek, önmagukhoz mindig hűek. Épazért előre láthatók és kiszámíthatók, matematikai képletekre is átírhatók és kifejezhetők. És mennél több szerepe van a gépiességnek a történelemben, mint pl. az égi testek mechanikájában, annál biztosabb a számítás, az előrelátás, a jövődöntés leírása. A nap- és a holdfogyatkozást évezredekre előre mondhatják meg. A fizikában és a kémiában is lehetünk jövődöntők. Az élőlényeknél azonban már az új kikezdések keresztülhúzzák számításainkat. A lelki élet jelenségei pedig már nagyon is önkényesek és fordultatosak, mert a lélek, a forma minden esetben más- és mástermészetű és megjelenésű.

De azért a formák is ok- és okozatosan működnek. Aki a formákat önmagukban látja és azokat belülről ismeri, az előre látja és megjövendöli, hogyan fognak ezek működni legalább is általánosan és természetük rendje szerint.

Közeledünk immár feladatunk felé: előre látható-e t. i. a jövő?

A nehézség nem ott van: megmondhatjuk-e, miképp alakul ki ezer év múlva a fizikai világ? Aki ismeri a fizikai világ törvényeit, az igen sokat megmondhat előre. Csak ép egy szükséges, hogy ismerje meg a fizikai világot

maradék nélkül. És ha talán ma még nem ismerjük azt maradék nélkül és ha talán épazért a jövő még szemeink előtt vakhomályba borul is, de belső ellentmondás és metafizikai lehetetlenség nincs abban, hogy akár egy ihletve látó, akár egy lángész, akár egy szaktudós, akár a testtől elvált lélek, akár más egyéb szellem a fizikai világ jövőjét előre megmondja.

A nehézség inkább ebben van: vajjon a testtől elvált lelkek, akik e földön éltek, e föld történetét ismerték, sőt a jelen kialakulásán is dolgoztak, előre látják-e most tisztultabb lelki szemeikkel a jövőt, az embersorsok és nemzetek kialakulását? Képesek-e egyáltalán arra, hogy a messze távolban kibontakozó emberi történetet, mint egy ép most lejátszódó eseményt mintegy színről-színre szemléljék? Bepillanthatnak-e most már villámló tekintettel azokba a titokzatos lelki műhelyekbe, amelyekből a jövő száalai kiszövdőnek?

Meggyőződéseim, hogy a szellemek világában a magasabb rangú szellemek belátnak az alacsonyabb szellemek titokzatos lelki szövetébe és ismerik azok lényegét és sajátosságait is. A magasabb lények az alacsonyabbak természetében, mint mindmegannyi természetesen működő okban előre látják azok gondolatait, tetteit, szóval: életműködéseit.

A felettünk álló szellemek épúgy belátnak a mi vesénkbe, mint a lángész a kisebb és gyengébb lelkekbe. A tiszta szellemek előre látják mindazt, amit mi *természetünkkel* kifolyólag tenni fogunk. Sőt látják az emberi jövőjét is, mert látják az embereket, mint természetük szerint működő okokat és erőket, és ezen okokból kiolvassák a kigördülő okozatokat is.

De a jövőbe tekintenek-e a szellemek legkisebbjei, a testtől elvált lelkek is?

Tudjuk, hogy a halál után új élet virrad rájuk. A múlt le van zárva. De szellemük működik, okoskodik, követ-

keztet. Mit látnak tehát ők a jövőből és hogyan? És ha Isten megengedné nekik, hogy a földre visszajöjjenek, elmondhatnák-e ők a jövőt?

Mindenesetre kétfélekép nézhetnek ők a jövőbe. Természetes erőikkel és Isten kegyelmével.

Természetes erőikkel. Mondottam, hogy amennyire képes valaki az okok és okozatok összefüggését átlátni, annyira látja a jövőndőt is. A jövőndő a jelenben, a jelen a multban pihen. A multból a jelent, a jelenből a jövőt annál jobban kihámozzuk, mennél mélyebbre lát eszünk a következtetések során. Vagy mennél jobban be tudunk hatolni egész lényünkkel a működő szellemi okok lényegébe.

Megismerni ugyanis annyit jelent, mint azzá válni, amit megismerünk. Az igazi megismerő magára ölti annak a dolognak vagy személynek természetét és belső alkatát, amelyet tényleg megismer. Ha tehát az elvált szellem a működő szellemi erők természetébe behatol és valóban úgy átéli azokat, hogy szinte maga is velük azonossá válik, akkor ő megismeri azok szellemi rúgóit is. Ha — szóval — az elvált szellem szinte a működő szellemi erők parányává, tartalmuk egy mozzanatává és természetük lángjává válik, akkor ő előre látja a jövőt. Mert az ilyen szellem szinte önmagában érzi ezeknek a titokzatos szellemi működő okoknak sokszínű, sokízű és sokféle szövésű áramlását. Egybeolvad vérük lüktetésével és szívük dobbanásával. Mindenbe beleolvad és azután már sejti, hogy ezek az erők miként és mily irányban fognak mintegy az ő testén keresztül kiáradni és megnyilatkozni.

Igy képzelem el sokszor a jövőbe pillantó lángésznek is a kijelentéseit.

Igy képzelem el a test súlyától felszabadult és szabadabb és könnyebb szerkezetű léleknek mindenén átlátó, mindenbe bevilágító saspillantásait. Hiszen a testtől elvált lélek már nemcsak jelenségeket lát, hanem, mint

tiszta lényeg a lényegeket világát is ismeri, azok rejtett kincsesházait is átvizsgálja és a lelkek lakatait is megnyitja. Mert ki látja a lelket és ki ismeri a lelket? — kérdi a Szentírás? Csak a lélek. A testtől elvált lélek tehát a lelkéből, mint működő okokból olvas és kiolvassa a jövőt, az emberiség sorsát.

De ő sem tud előre mindent. Sőt talán a szellemi lét fokáról nézve nem is olyan fontos már neki az, amit lát. Csak esetleg a mi szemeinkben jelentős az, ami itt a földön történik.

De, Istenem, mi emberek vagyunk és emberi módon értékelünk és számunkra minden súlyos, ami emberi.

Azt szeretném azonban még tudni: van-e idő a szellemek honában? Másszóval: idői mozzanatokban szemléli-e a szellem az eljövendőket? Nem lát-e ő ott mindent, ami csak majd az idők folyamán az ok és okozati összefüggések kerekein kigördül, egy nagy «Most»-ban vagy egy örök «Jelen»-ben. Valóban nem! Így csak a Végtelen lát. Ő van egyedül minden idő fölött. A szellemek azonban mind véges lények és azért ők is az idő hatalma alatt állanak. Számukra a működő okok időben működő okok. Az okozatok pedig az időben kibontakozó tények. Amit tehát ők értelmükkel kikövetkeztetnek és mint eljövendőt látnak, azt ők, mint az okok szövetéből lassan kifejlődő eseményt okoskodás révén leplezik be.

Más lenne az az eset, ha nem okoskodás, hanem ihletvéltetés útján szemlélnék a jövőt Istenben és az isteni fény megvilágítása révén. Akkor valóban okoskodás nélkül, egyszerű fénykilobbanás alakjában nyernék a jövő ismeretét.

És végül felmerül az a kérdés is, vajjon a tér nem akadályozza-e az elvált szellemek látását, tudását és megismerését?

A tér — nézetem szerint — a szellemek életében is tér. A véges szellemek élete is valamiképp térben folyik le.

Bár a szellemek maguk nincsenek térben, de hatalmuk és erejük bizonyos térre szorítkozik. Egyedül Isten számára nincs tér, mert Ő, mint végtelen lény, minden tér fölött lebeg. A szellemek ereje ellenben bizonyos határok között érvényes és ezek a határok, mint tér, bukkannak föl. És ha például haza gondolnak, ez a haza is, mint messziség él előttük.

Más azonban az eset, ha az elvált szellemek a szellemek honában szintén *ex influentia divini luminis*, az isteni fény kisugárzásából nyernek ismereteket. Ez a megismerés benső ihletett látás, amely mint hirtelen tudás gyúl ki a szellem értelmében. Ez az értés minden tér fölött lebeg. Semmi köze nincs sem a térhez, sem az érzékekhez, sem a szemlélethez. Nem korlátozza azt a közel vagy a távol, mert Istenben nincs közel vagy távol. Ott minden együtt van. Ha az angyal vagy az elvált lélek a saját erejükből akarnának valamit megismerni, akkor számukra is volna közel vagy távol a végtelenben. De ha a szellemek honában már Isten a fényforrásuk, Isten a tudásuk kútforója, akkor számukra minden tér és idő szétfoszlik.

Ha tehát szent Tamás azt mondja, hogy az elvált lélek megismerése, mint az Isten fényességéből eredő tudás minden tér fölött van, akkor ez a térfeletti tudás nincs ellentétben például a dúsgazdag és a nyomorult Lázárnak látszólag tériesítő tudásával. Szent Tamás említett helye így hangzik: «Az elvált lélek az isteni fényből kiáradó képek segítségével ért. Ez a fény pedig közömbös a közel és a távol iránt. Tehát a téri távolság semmiféleképp sem akadályozza az elvált lélek megismerését». A téri távolság nem akadály, mert ami az ember természetes megismerése számára még tér, az az isteni fény számára nem tér. A tér fölött áll az erő. Az erő minden tért legyőz. A dúsgazdag tehát Lázárt az isteni fény erejének látása alatt messze messziségbe szemléli. Emberi szemekkel nem is

láthatnák egymást. De az isteni fényben a távol közel esik. Illetőleg ott nincs közel vagy távol és épazért ők egymást, bár közöttük «nagy örvény tátong», mégis látják.

Felvetem tehát most már még egyszer a főkérdést : látják-e az elvált lelkek a jövőt? A felelet : látják. Látják egyrészt természetes megismerésük rendjében (cognitione naturali) az okok és okozatok láncolatain keresztül (in suis causis). Az elvált lelkek nyílt szemüebbek, szabadabbak, mint mi. Tehát most, amidőn lelkük a testtől külön él (a halál és a feltámadás között), sok-sok eseményt előre látnak, amit a földi életben nem tudhattak. Ámde előre láthatják a jövőt Isten különös kegyelme folytán is, ha az Ur képeket sugároz beléjük. A keresztyény hívő remélheti is, hogy mennél jobban megtisztul a földi salaktól, annál több fényben lesz része. De mennél inkább benne van még a földi szennyben, annál kevesebb fényt nyer és annál jobban rászorul a természetes eszének világára.

Mint bűnös bűnhődő állapotában csak úgy láthat, mint a démonok. Okoskodva, isteni fény nélkül.

A halottak megjelenése.

Foglalkozzunk még röviden a halottak megjelenésével ! A halál voltaképp új élet. Átmenet a régi életformából az újba. Befejezése a tökéletlennek és kezdete a tökéletesebbnek.

A halál legbensőbbben függ össze érzelmvilágunkkal. Amint szeretjük a multat, épúgy szívünkbe van zárva a mi multunk is. A halál a mi jelenünktől és multunktól választ el. A multnak számos örömetől és kedves bánatától. Azért esik oly rosszul a halál. Azért nehéz talán még a szentnek is a szíve, ha a halálra gondol.

A halál egy világtól szakít el. A földtől, a földön élő kedveseinktől és számtalan tárgytól, amit szerettünk, amik mintegy a mi egyéniségünknek kiegészítői voltak.

A halál búcsúzás élőkől és búcsúzás nem élő javaktól. A búcsúzás pedig mindig szomorú, még ha szebb világ kapui tárulnak is föl előttünk.

A búcsúzáskor bánatos az elbúcsúzó és szomorúak azok is, akiket elhagyunk. Felénk sírnak és feljüket sírnak.

Ime ezekből a lélektani megfigyelésekből ered a kérdés: visszajöhetnek-e a halottak? Visszajöhetnek-e, ha akarnak? És akarnak-e visszajönni tényleg, ha átlépték a másvilág kapuját? Gondolnak-e ők egyáltalán a földre, ha annak vonzó köréből kiestek?

A bölcelet egyik jelmondata: a lehetségesből még nem szabad a valóságra következtetni. Nem minden válik ténnyé, ami lehetséges. A tényekből azonban helyesen következtetünk a valóságra. Ami tehát lehetséges, az még nem okvetlenül létezik. Ami ellenben létezik, az feltétlenül lehetséges is.

A halottak pedig tényleg megjelentek, tehát hazatérhetnek.

A halottak megjelentek, ezt bizonyítja a Szentírás és bizonyítják bizonyos megfigyelések. Sámuel megjelent Saulnak és megmondotta neki, mily sors vár rá. A nép és a történelem pedig beszél halottak megjelenéséről, tehát a halottak megjelenésében hiszünk. Szabadjon megjegyezni, hogy Driesch, a jeles leipzigi professzor is bizonyos tapasztalatok alapján kénytelen volt elfogadni a halottak megjelenését. Természetesen a halottak megjelenésével szemben lehet, sőt kell is erős kritikát gyakorolni. A végeredményben azonban esetleg egyes eseteket mégis el kell fogadnunk.

A keresztény bölcselő bölcséleti szempontból mérlegeli a kérdést és csak így fejt ki nézeteit.

A bölcselő tudja, hogy az elvált lelkek nem isznak a Lethe vizéből és nem felejtene el mindent, amikor a szellemek honába jutnak. Az elvált szellemek lelki világukat és ezzel egyéniségüket is átmentik az új környezet-

ben. Aggódnak tehát szeretteikért, mint a dúsgazdag és félnek, hogy elnyerik-e ők az örök boldogságot? Nem jutnak-e a kínok helyére? A szeretet mindent legyőz. Amor omnia vincit. Ha tehát az elvált lelkek csak útban vannak a boldogság felé, akkor bizonyos imádkoznak a földön levő rokonaikért. Ha az elkárhozott dúsgazdag remegett öt földön élő testvére miatt, annál inkább remegnek a tisztuló lelkek övéikért. A pokolban nincs imádság, de a tisztulók annál forróban imádkoznak. És ha megtudják, hogy a földiek nagyon vágyódnak utánuk, ők ezt a vágyat remegve átélnek és szinte nyugtalankodnak. A nép valami ösztönös tudásból vallja, hogy nem szabad sokáig sírni a halottakért, mert akkor azoknak nincs békéjük. A bölcselő meg átéli és átérzi, hogy talán az a nagy sírás és jajgatás, amely az elvált lélek mélyéig hatol, hívja őt vissza az élők közé. Vagy esetleg az a nagy szeretet, amely az élők és a megholt között élt, kényszeríti a megholtat arra, hogy valami alakban még egyszer elbúcsúzzék tőlük. A szeretet mindent legyőz.

Szent Tamás is bizonyára ilyen eshetőségekre gondolt, amikor írja: *mortui viventibus apparent qualitercunque*, a halottak néha megjelennek az élőknek. Nem volt oka tagadni ezt a lehetőséget, mert hiszen tények igazolják. Más helyen pedig hozzáteszi, hogy csak akkor jelenhetnek meg, ha Isten ezt nekik megengedi, *non possunt, nisi interdum permissi*.

A babona útjára tévednénk és mindenféle káprázatoknak útját egyengetnénk, ha másképp tanítanánk. Semmi sem történik Isten tudta nélkül és egy holt lélek sem jelenhetik Isten engedelme nélkül; ezt a gondolatot tartjuk szemeink előtt főleg az okkultistákkal szemben.

Szent Tamás egyenesen csodának tartja, ha a holt lélek megjelenik. «Isten különös rendelkezéséből történik — mondja — hogy a halottak az élők dolgaiban megjelennek és ezt az isteni csodák közé kell számítani.»

A halottnak nem az a hivatása, hogy az élőkkel foglalkozzék. Az ő sorsa a tisztulás vagy a szenvedés örökké.

A tisztuló léleknek tisztulnia kell. Ez az ő törvénye. Törvénye, mondom. Olyan törvény ez, mint a fizikai törvények. A kő lefelé esik, a pehely felfelé száll törvényszerűségből. A tisztuló lélek benső törvénye az a lélekből fakadó vágy, megtisztulni és Istenhez jutni.

A kő nem függesztheti fel a nehézkedés törvényét. Sem a tisztuló lélek nem szegheti meg benső törvényszerűségét. A törvény alól csak a törvényhozó Isten oldhat fel.

Épazért mindig inkább kételkedjünk, mint könnyen higgyünk. Az újab irodalomban Raupert Godfrey, amily lelkes előharcosa a tudományos okkultizmusnak, époly ellenzéke annak, hogy a halottak lelkei csak úgy, minden kísérleti hívásra megjelennek.

De hát ki jelenik meg olyankor, amidőn kísérletek alkalmával állítólag a halott jelenik meg? A jeles író azt mondja: az ördög! Szent Tamás pedig azt tanítja, hogy sokszor a halott helyett «a jó angyalok is megjelennek», természetesen, ha valami jó ügyről van szó. De megjelenhetnek az ördögök is (per operationes demonum), még pedig a halottaknak tudta nélkül is (ignorantibus mortuis).

A tisztuló lelkeknek tehát nem az a törvényük, hogy a földre visszatérjenek. Annál kevésbbé jöhetnek vissza az elkárhozottak. Az ő törvényük az örök szenvedés és ezen törvény alól ők nem menthetik föl önmagukat. Ők is csak Isten különös engedelmével jelenhetnek meg.

Más a törvényük azoknak, akik már Isten boldogító látásában gyönyörködnek, tehát a szenteknek.

A szentek épúgy, mint az angyalok, Istenben látnak és Isten látásából tudnak. Ők is Istenből kiáradó képekben szemlélik a világ folyását, az emberek történetét. Az ő hivatásuk és törvényük, hogy a szentek egységé-

nek tana szerint rajtunk segítsenek is és épazért ők Isten rendkívüli kegyelméből még csodákat is művelhetnek és amikor szükségesnek tartják, az embereknek meg is jelenhetnek. «Megfelelő — olvasom a Summában — hogy a dicsőség erejénél fogva a szentek lelkei oly hatalommal rendelkezzenek, hogy az élőknek csodálatos módon megjelenhessenek, amikor akarnak.»

A hívő tehát tartsa magát az Egyház álláspontjához. Legyen hívő, de nem könnyen hívő. Higgyen komolyan, de nem minden szóra. Gondolja meg, hogy a jó Isten is komoly! A szertelenségek Isten műveiből ki vannak zárva. Mi se legyünk tehát szertelenek.

Általában kételkedjünk, amíg lehet és higgyünk, mihelyt szükséges.

Kételkedjünk, mert Isten is alkalmazkodik törvényeihez, tehát a halottak törvényéhez is. De higgyünk, ha minden jel és a körülmények is azt mutatják, hogy Isten most rendkívüli módon cselekszik.

V. FEJEZET.

A LÉLEK HARMADIK KÖRE.

Mire képes a lélek Istennel? — Természet és kegyelem.

LÉLEK titokzatos útjait járjuk és szemléljük.
Elénk ragyogott a lélek nagy ereje a testben.
Elénk tárult a lélek szellemi természete a
testtől való elválás pillanatában.

És most remegve kutatjuk, mire képes a lélek a jó Istennel?

A jó Istennel, a kegyelemosztó és életet fakasztó Teremtővel. Ő a forrása máskülönben is minden gondolatnak, a szív minden dobbanásának, a lélek minden rezdülésének. De mit tehet Ő a lélekkel, ha szereti azt és kincseivel elárasztja! És mire képes a lélek, ha az isteni teremtő fény élteti, neveli és kivirágoztatja!

Csodálatos az ember a természetben. Csodálatos testének berendezése, lelkének gazdagsága. Csodálatos mindaz, ami az embertől ered. A tudományok és a művészetek, az erkölcs és az igazság, a szépség és a társadalmi rend. Bámulatosak felfedezései, hódításai és a természet erői fölé való kerekedése.

Ámde még magasztosabb a testtől elvált szellemnek az életnyilvánulásai. Mikor felismeri önmagát és a többi emberi szellemet. Mikor megpillantja az angyalokat és a démonokat. Mikor nemcsak jelenségeket, hanem lényegeket lát és feltárulnak előtte a természet létereinek rúgói. A szívek titkos gondolatai és vágyai. Az an-

gyalok és a démonok jelleme. Nagyságuk és nyomorúságuk.

És ha erre az elvált lélekre az isteni kegy rámosolyog, akkor az Istenből kiáradó gondolatképek mutatják meg neki azt a világot is, amelyet addig még nem ismert, bár arra képessége és lelki erői is voltak. Csodálatos lét; látni érzékek nélkül, tudni gondolkodás nélkül és mindezt megismerni az értelemben kigyúló tiszta igazságok egyszerű szemlélete révén.

Micsoda titkok titka az emberi lélek! Most már kezdem érteni, mi a jelentése annak, hogy az ember a két világ küszöbén foglal helyet. Hogy ő egyrészt a természet összefoglalója, másrészt pedig a szellemvilág kezdete. Ezen két síkból kell mindig az emberi természetet nézni.

Nem szabad épezért csodálkozni a nép babonáinak feltűnő hiedelmein és kijelentésein. Van azoknak sokszor alapjuk.

Nem szabad megdöbbenni az úgynevezett tudományos okkultizmus eredményein sem. Komoly emberek komoly megfigyeléseiből és kísérleteiből erednek azok.

Hanem arra kell törekedni, hogy az emberi szellem természetes képességeit még jobban megismerjük. Mert sok tünemény, amely kezdetben örültségnek látszik, jövőt hordoz magában. Csak — sajnos -- mi még tudatlanok vagyunk és nem is sejtjük annak az okát.

Ismerd meg tehát önmagadat és képességeidet. Ismerd meg az emberi természet egész mélységét és magasságát. Ismerd meg nemcsak az úgynevezett hétköznapi természeteket, hanem a rendkívüli emberi lényiségeket is.

Sokszor egészséges emberek tárnak elénk ismeretlen lelki erőket. Máskor ezek az erők szinte megbomlasztják a test kapcsait és a beteges szervezetből robbannak ki a szellem titkos képessége.

A felületes gondolkodó azt hiszi, hogy valaki azért

rendkívüli egyéniség, mert beteg. Ép megfordítva, sokszor azért beteges a test, mert nagy szellemi erők feszítik.

Ámde mi lehet a jövőjük és céljuk a lélek rendkívüli erőinek?

Vajjon az-e, hogy csak a köznép babonás hitét és félelmét táplálják?

Vagy talán az, amire az okkultisták törekednek? Az ember földi életének és céljainak kitágítása? A még kegyetlenebb és a még szívtelenebb emberiség kitermelése? Hiszen az ember minden felfedezésének eddig is az a végső célja, hogy ember az embert, nép a népet vagy rabszolgájává teszi vagy kiirtsa?

Lehet-e feltenni azt, hogy a Teremtő azért ékesítette föl a lelket szellemi erőkkel, hogy az ördög uralmát dédelgesse?

Csodálatos tehát a mi természetünk és felette ismeretlen még.

Bennünk a jónak és a gonoszságnak minden magasztossága és minden aljassága. Bennünk van a menny és a pokol is — a szó transzponált értelmében.

Ez a mondás ma már nem költői frázis. Sajnos, valóság!

Ki tudja, milyen lesz az emberiség jövője, ha felfedezői a természet erőit meghódítják.

De ki tudja, milyen lesz az emberiség jövője akkor, ha az ember saját szellemi erőit is hatalmába keríti.

A Szentírás egy helyen azt mondja: előtted az élet és a halál, amelyet választod, az a tied. Valóban életről vagy a halálról van szó.

A szentek az életet választották. Csodás életük és csodálatos műveik az Istentől felfokozott szellemi erőnek a kivirágzása a földön. A kegyelem harmatjából fakad a szentek titokzatos fensőbbisége és természet-fölöttisége.

A szentek élete azt mutatja, hogy a lélek rejtett szellemi erői az Isten kertje úgy az égben, mint a földön.

De mi lesz, ha ebbe a kertbe az ördög betör és a maga céljaira használja föl?

Ám ez is lehetséges? Ugy látszik, igen. Ezt bizonyítja az emberiség egész története.

Mindig voltak jámbor emberek, akiket Isten magának kiválasztott és akikben az emberi természet élet-szentségben és csodás értelmi meglátásokban kiteljesedett.

Ámde voltak mindig olyanok is, akik pusztán valami benső ösztönösségből rájöttek természetük lehetőségeire és akaratak hatalmát szinte a végtelenségig igyekeztek felfokozni.

A szentek és (mondjuk) a mágusok valóban csodás dolgokat műveltek. Tudtak parancsolni az embereknek és a dolgoknak anélkül, hogy szükségük lett volna valami külső cselekvésre. Akartak és akaratak tetté vált. Sőt a szentek csodálatos dolgokat műveltek anélkül, hogy *csodát* akartak volna. A mágusok ellenben közvetlenül csak ezt a *csodásat* akarták. Akarták pedig úgy, hogy szigorú fegyelemnek vetették alá magukat és titkos tanítá-sok és külső erők is segítették őket.

És a mai emberben is feldereng a vágy, hogy csoda-tevő legyen. Kutatják, mint lehet ezt a művészetet megalkotni, melyek annak a szabályai és mikép lehet azt alkalmazni. A babonás okkultizmusból ma tudományos okkultizmus fejlődik ki. Ebből pedig majd az úgynevezett alkalmazott okkultizmust szeretnék kitermelni. Ez volna a szellem titkos erőinek a közönséges életre való alkalmazása.

Aki ezeknek az erőknek természetfeletti célját és jövő-dő rendeltetését belátja, borzadva gondol az emberi természetnek ily módon való megszenteltetésére. Borzadva sejti meg, hogy szent Ignácnak két zászlója és két tábora tényleg valóra válik. Isten és az ördög, mint két nagy hatalom áll majd egymással szemben.

Az emberi szellem pedig, amely képes arra, hogy mind a kettő nyelvét megértse és ígéreteit megfontolja, választani is fog a két zászló között.

A két hadsereg nyílt összeütközése megkezdődik.

Isten és a szellem.

A szellem titkos erői a Végtelenbe vezetnek. Ezen erőknek eredetileg az a hivatásuk, hogy az ember életét belülről mozgassák és az örökkévalóság felé irányítsák. Mert az angyali lepkének át kell törnie gubóját és az isteni gyümölcsnek meg kell érnie a földi zarándoklat alatt.

A démonokról nem is beszélek. Az ő hatalmába akar-e az jutni, aki hívő lélekkel a menny kapuin bepillantott?

A szellem végső célja tehát Isten. Az élet útjai pedig az Égbe vezető utak.

Ámde ez az út nem oly egyszerű. És amint az egész élet mutatja, az ördögnek is van gazdag aratása.

Gondoljuk meg, hogy az életet nem elméletek, hanem érdekek mozgatják. Az akaratok nem bölcselkednek, hanem a pillanatnyi jó után kapnak. A szív az ész fölé emelkedik. Az ész az érzékek ködében elhomályosul. Az élet nem bölcséleti iskola, hanem a létért való harc. Az élet nem ünnepi lakoma, amelynél elvont kérdésekről tárgyalnak, hanem ragadozó és egymás ellen agyarkodó ösztönök küzdelme a vályúnál.

Hol vannak, hová vonulnak vissza az életben mindazon szellemi erők, amelyekről mi tárgyaltunk? Hová tűnnek el az örökélet eszméi? Hová verik vissza a kenyérkérdés és az érzéki élet gondjai az Istenre való elmélkedéseket?

Azután az embernek kettős természete maga is nagy veszedelmek forrása. A test a föld felé húz. Nehéz a léleknek a küzdelme a test súlya ellen.

Rájöttem végül arra is, hogy nagy különbség van jó

és jó ember, valamint szent és szent ember között. Egyszerűen jó vagy egyszerűen szent ember az, aki egyszerűen kerül minden rosszat és egyszerűen nem mulaszt el semmit, amit a vallás előír. Az igazi jó ember azonban az, akiben a jóság aktív erő, eleven erő. Az igazán jó embert onnan belülről, a lélek erőrendszeréből valami nemes lelkesedés fűti és minden gondolatában, akarátában és érzésében csak ez a jóság villan ki.

Az igazán szent ember pedig még a jó embernél is csodálatosabb valóság.

A szent tudatosan vagy ösztönösen önmagában egy eszményi központot ismer föl és e körül csoportosítja összes erőit, ezt szolgálja egész érzelemtvilága, ennek hódol szívének minden dobbanása és eszének minden gondolata.

A szent lángoló szeretetet érez e központ iránt, mert ez a központ egyúttal a szent mélységes életének eleven forrása, maga az Isten. Mily ritka jelenség azonban az ilyen szent, aki csak Istentől él! Igaz, Isten mindenütt jelen van, hiszen mindennek Ő ad létet, erőt és működést. Isten épúgy jelen van a nagy természeti erőkben, mint az emberek és a tiszta szellemek erőiben. De Isten jelenléte mindenkiben és mindenütt még sem teljesen ugyanaz. Isten ugyan minden lényt természete szerint mozgat, fűt és céljához vezet, de különösen mozgatja, fűti és vezeti azokat, akik Őt felismerik, munkáját alázattal fogadják és Benne örök boldogságukat megtalálják. Isten mindennel belsőleg egyesül, de azután, «akik Ő hozzá ragaszkodnak, azokkal egy szellem lesz» — mondja szent Pál. Ilyen a szent! A szentben ez a tudás nem egyszerű fogalmi megismerés, hanem oly eleven szellemi meglátás, amely egy megszentelő villanásban ráismer a szellem mélyén működő végtelen Istenre, az Ő kegyelemteljes tevékenységére és látja, mint befolyásolja és irányítja a Végtelen az Ő egész életét és annak minden ízét és porcikáját.

Mindenkiben él az a végtelen erő, de nem mindenki elmél Reá. Miért? Félsz a Végtelentől? Tehát tárd föl titkos lélekajtód és nézd, lásd és halld a magát beléd kiáradó végtelen szeretetet és majd megérted, hogy Ő a szikra agyvelődben és értelmedben, Ő a te nemes érzéseitek duzzadt ere, Ő a szépség, Ő minden jószágod sugalmazója, mindennél hősibb akarat, mindennél szebb fény és ragyogás. Szépséged, akaratod, fényed Tőle ered.

Benned van és te Őbenne. Drága lelki társ. Tartóvárunk. Szívünkéből fakadó buzdó, mély öröm; összhangunk. Sorsunk sorsosa. Minden kezdetnek magva és lendítője. Kezdetünk és végünk.

Aki így mélyül el a Végtelenben, abban a Végtelen érezteti magát és az ily emberből és a Végtelenből születik a szent.

A szent tehát az az ember, aki tökéletes és eleven tudatában van szellemének és a benne élő Istennek, mint élete és minden cselekvése végső erének. A szent lelki házasságban él Istennel.

Ámde ez a házasság is Isten kegyelme. A hozzá vezető út meredek, de aki azt meg akarja tenni, Isten oltalma és vezetése alatt áll.

Utközben rendkívüli események mennek végbe lelkében. A megtisztulás és megszentelés eseményeit csodás lelki jelenségek kísérik. A túlfeszített és Istentől áthévítt lelki erők kivirágoznak és emberfölötti művekben gyümölcsöznek.

Sokszor úgy látszik, mintha ezek a jelenségek a médiumok parapszichológiai jelenségekhez hasonlóak volnának. De ez a hasonlóság csak külső. Mert a szenteknél ezek a jelenségek mind kapcsolatban vannak a szentséggel, a megszenteléssel, sőt a megistenisüléssel. És amily mértékben telik meg a szellem Istennel, oly mértékben ragyognak elő e jelenségek.

Lépünk tehát a szentség fenséges útjára és kísérjük ott a szenteket.

A szentség útján.

Különös út a szentség útja. Különös cél a szentség célja. És különös állapot a Végtelennel való házasság.

Azt hinnők, a léleknek valami messzi messziségekbe kell vándorolnia. Valami messzi messziségekben kell célt érnie. Valami messzi messziségekben kell a Végtelennel egyesülnie.

A lélek útja, célja, egyesülése mind otthon, mind a lélekben, magában megy végbe.

Maga a lélek az a birodalom, ahol a léleknek a Végtelent fel kell lelnie.

Ámde nem dőreséget állítok-e, mikor azt mondom : a léleknek saját birodalmában kell vándorolnia, ott kell célját keresnie és a Végtelent megtalálnia?

Szent Ágoston mondja : ne menj kifelé, térj önmagadba, benned rejlik az igazság.

Szent Ágoston szemlélete az én szemléletem.

A lélek nem geometriai pont, nem elvont fogalom. A lélek mérhetetlen gazdagság, szépség, erőteljesség. A lélek birodalom.

A lélek ugyan mindig a saját birodalmában van, de nincs ott mindig és mindenütt és nem is ismeri a maga birodalmát egészen. És kérdés, ismeri-e azt legmélyebb mélységeiben és szépségeiben?

Ha volna gyönyörű házam — így ír szent Teréz — szép szántóföldekkel, kertekkel ; maga a ház szebbnél szebb szobákkal, ragyogóbbnál-ragyogóbb berendezéssel, megszámlálhatatlan férő-, pihenő- és tanulóhelyekkel, átlátnám-e egyszerre az egészet? Lehetnék-e egyszerre mindenütt? Vagy tegyük fel, hogy valamely erdő mélységében örökségül kapnék egy bájos várkastélyt, nagyot

és csodálatosan megépítettett, ahol az ember minduntalan útvesztőbe kerülhet, nem kellene-e idő arra, amíg mindennek a maga helyét és célját megismeri?

Ime a testi burkom mögött van, mint szent Teréz elgondolja, a lelkem titokzatos és varázslatos várkastélya. A lelkem pedig hol kívül van a kastély környezetében, a testben, a testi érzékszervekben, a test szerveiben, amidőn az összes szerveket céljaiknak megfelelően vezeti ; hol önmagába tér a gondolkodás, az akarás és elhatározás perceiben. És ez a lélek a testet valahogy csak kielégíti, de eleget tesz-e önmaga igényeinek? A testet csak ismeri, de ismeri-e önmagát is? A lélek szomorú esete a földi életben, hogy őt minden inkább kifelé húzza, mint befelé. Inkább kifelé él, mint befelé. Él, mint lélek és nem él, mint szellem. Kifejeződnek a lélek erői, de ismeretlenek maradnak a szellem képességei.

Csak a nagy szentek és az átszellemült bölcsek néznek be a szellem birodalmába.

A szent felismeri, hogy ő szellem, tehát a szellemiség útjára lép. A bölcselő felismeri, hogy a külső világ csak jelenség és mulandóság, tehát a lényegekre és az örökkévalókra figyel.

A szent rájön arra, hogy Isten bár mindenütt van, de sehol sincs úgy, mint a szellemben, tehát keresi önmagában Istent. A bölcs meg felfedezi, hogy Isten mindennek az örök és belülről mozgató elve, tehát a szellem műveiben is Isten jóságára és mozgatására ismer.

Nagy érték továbbá a szellem és ennek az értéknek főleg a szent a megizlelője.

A szent szemében az ember templom, a lélek frigyszekrény és e frigyszekrényben lakik Isten.

A szent élethivatása, hogy a templom Isten méltó hajléka, a frigyszekrény pedig az Ő édes otthona legyen. Így lesz a lélek egy szellemmé Istennel.

Mindez azonban az én tollam alatt csak szó, szó és

szó. A szent lelkében azonban eleven meglátás, kirobbanó életfelfogás, belülről fakadó életirány, sőt a halálba rohanó szeretet.

Költőnek, művésznek, bölcselőnek kellene egyszerre lennem, hogy gondolataimat szemléletesen és azokat drámai erővel és a mélységekbe vetett pillantással kifejezhessem.

Szemléltetnem kellene, hogy a lélek mennyi burokba és redőbe van körülcsavarva, mennyi idegen elem tapad hozzá, mennyi öröklött vagy szerzett testi és lelki kéreg között búvik meg úgy, hogy mi ezt a lelket a maga szűzies és ártatlan meztelenségében talán sohasem is láthatjuk és működését szent magányában sohasem is leshetjük meg.

Gondoljuk csak meg, hogy a lélek első burokja a test. Ámde ez a test nem oly ártatlan és tiszta, mint amilyen Ádám teste volt. Ez a test sejtjeiben beágyazva hordozza őseink erény- és bűncsiráit. Fajunknak, családunknak jó és rossz hajlamait. És végül a mi szerzett rossz hajlamainkat is. A test sokszor a mi végzetünk. Mert amilyen a testünk, olyan hatások élednek fel a lélekben. Így lesz a testi, sőt a lelki életünk is valamikép végzetszerű eredője őseink előző életének és magunk bűneinek.

De ha lelki világunkat nézzük, ez sem kizárólag a *mi lelkünk* világa. A mi lelkünk gyökerei is az emberiség lelki életének elmúlt századaiban gyökeredzenek.

Három rétege van, úgy látszik, lelki életünknek. A legfelső a mi rendes tudatunk, amint azt például ép e percben is átéljük. A középső a tudatalatti, amelynek forrása, nézetem szerint, a léleknek, mint a szellemvilág tagjának szellemi erői és képességei. Ezek folyton-folyvást feltörnek, villanásokban tudatunkba jutnak és gondolatokat sugálnak. A művészet, a költészet és a tudomány csirái is itt rejlenek. A vallásos és az erkölcsös élet eszméi, a végtelen után való vágyaink is innen erednek.

Ámde szellemünknek ez a része sem ment idegen elemektől. Ki tudja, hogyan és miként még fogalmainkban, szimbólumainkban és művészetünkben is a letűnt évezredek szellemi világának nyomai élnek tovább. De mi, harmadszor, nemcsak az elmúlt idők örökségének hordozói vagyunk, hanem főleg gyermekei vagyunk korunknak. Amint mindannyian ugyanazon levegőt szívjuk, ugyanazon napsugarat élvezzük, ugyanazon természetnek örvendünk, épúgy mindnyájan ugyanazon szellemi légkörben lélekszünk és élünk is. Ezt a szellemi légkört a bölcselő fogalmakban, a művész színekben és vonalakban, a költő lírában, drámában vagy regényben fejezi ki. Mi mindannyian korunk szellemi világának gyermekei vagyunk. De ez a korszellem viszont nem magában való erő, hanem visszamegy korról-korra a legtávolibb idők eszményeibe úgy, hogy mi nemcsak testileg, hanem lelkileg is történelmi eredők is vagyunk.

Denem maradék nélkül! Hiszen szellemünk maga is önálló valóság és részt kér magának a világ folyásában. Saját burkából kitör és érvényt szerez legbensőbb és legegényibb képességeinek. A lélek élni akarja a maga életét és nem akar csak pusztá visszhang lenni. A saját dalát akarja énekelni és több akar lenni utánzásnál. Urrá óhajt lenni a külső és belső ösztönein, amelyek rátapadtak. Szellemmé tud lenni a természet fölött és erkölcsös eszmények hordozóivá magasztosulhat minden gonosz erők dacára is. Mindez, természetesen, nem megküzdélem nélkül. Sőt a küzdelemben jut a szellem egyrészt saját képességeinek tudatára, másrészt az idegen sugalmazásokat is ott ismeri föl.

Tudom jól, hogy még most sem fejeztem ki világosan, milyen útvesztők és titkos folyosók, milyen idegen testi és lelki erők fátyolozzák el a lélek szemei előtt a saját legszebb szépségeit, saját legegényibb képességeit.

A szent azonban mindezeknek a tudatára jön és har-

cot harcol önmagában önmagáért és a benne lakozó Istenért.

Ez a harc pedig abban áll, hogy egyrészt az idegen testi és lelki ösztönöket, sugalmazásokat, bűncsirákat és hajlamokat kiirtja ; másrészt pedig ezen nagy irtás nyomán a sok dudva között még alig-alig kisarjadzott nemes és szent erénycsirákat, mint új erőket és életlehetőségeket felszabadítja és végül a saját szegény vak, süket és néma lelkének szemét, fülét és nyelvét feloldja.

Istenem, mily nehéz az írónak saját belső élményeit kifejezni. Mennyire nélkülözik szavaim a színt, a zenét, az ízt, az illatot, mikor pedig úgy óhajtanám élettel megtölteni azokat.

Valóban azt akarom megértetni, hogy a szentben, ha szent, minden erény tényleges erővé válik, életiránnyá keményedik, valósággá alakul. Amint a bűn is radikális erő, épúgy a szentség is radikális erő. Olyan erő, mint az elektromos áram, a hő, a mágnesség. Olyan erő, mint a szelek és a viharok ereje. Ugy robban ez az erő, mint a puskapor és úgy tör előre, mint az égi testek az űrben.

A szent célja a Végtelen, amely a lélek szentélyében pihen. Ehhez a Végtelenhez vezet minden érzése, gondolata és akarata. Minden erénye, minden önmegtagadása és minden győzelme kifelé és befelé.

Lelke mégis főleg három nagy lépést tesz belső szentélye és a Végtelen felé. Ezt a három lépést, bár csak három fogalom fejezi ki, mégis e fogalmak mögött óriási belső átalakulások és az istenséghez való hozzáédzések rejlenek.

Az első lépés a tökéletes alázatosság Istennel szemben.

A második lépés a világi dolgok hiúságának belátása.

A harmadik lépés tökéletes lemondás róluk és teljes odatapadás Istenhez.

Ámde ezt a három lépést — mondom — három óriási befejezett ténynek kell venni. Oly tények ezek, mint

mikor az élet királya belátja semmiségét Istennel szemben. Azután meg belátja minden földi dicsőségnek a hiábavalóságát és azért mindenről lemondva Istenhez menekül.

Alázatosság! Mennyi mindenfélét jelent a szó és talán csak ép azt nem, amit vele kifejezni akarok.

Mi a szent alázatossága? Teljes odasimulás Istenhez. Az értelemnek, érzelemnek és akaratnak mély hódolása a Végtelen előtt. Szent vágy úgy érezni, akarni és gondolkodni, mint Isten. Kivetkőzni a kedves nézetekből, lemondani az érzékek kívánságairól és úgy akarni, mint Isten. Kibontakozni abból, amit a föld, a test, a környezet, az évszázadok, a korszellem a lélekre raktak és magára öltetni Istent.

A szent épazért Istenbe hatol. Beleilleszkedik. Emberi ésszel gondolkodva és emberi nyelven szólva, a szent szeretne Isten részévé válni, Végtelensége parányává, Örökkévalósága mozzanatává, lángja szikrájává és adata cseppjévé. De nem azért, hogy Istenben megsemmisüljön és létét elveszítse, hanem hogy ebben a végtelen Létben és eleven valóságban új egyéni létet és új eredeti valóságot, Istenben gyökeredző s belőle sarjadzó és vele örökre egybeforró egyéniséget nyerjen.

A szent ezért átcsoportosítja egész fizikai és lelki életét. A természetben is van példa, hogy a növények új körülmények között új szerkezetre és új szervezetekre tesznek szert. A szent új körülménye, hogy új életfelfogást nyer. Lát ugyanis valamit, amit eddig nem látott. Megért valamit, amit eddig csak elméletben tudott, t. i. hogy az ő lelke Isten temploma.

Eddig nem Isten volt élete központja, most azonban Isten lesz az és azért kell életét átközpontosítania és új életet kezdenie.

Ezen új élet második lépése az lesz, hogy elhagyja mindazt, amit eddig szeretett. Mert új központjából a

világ hiúsággá, látszattá, jelenséggé és mulandósággá válik. Elvész annak minden értéke. Elevenen érzi, hogy ha szeretni akarná is mindazt, amit eddig szeretett, többé már nem szeretheti. Az ő világában nincs idő, nincs tér, nincs jelenség, nincs látszat, hanem csak örökkévalóság, végtelenség, lényeg és valóság. Az istenségben gyökeredző léleknek épúgy nem kell a test, az anyag, a ruha, az ékszer, amint a pillangónak sem kell többé a gubója, ha egyszer kibújt belőle.

A harmadik nagy lépése a szentnek, lemondás mindenről, ami csak a tér- és az időhöz tapad.

A szent a földi életben úgy él, mintha már a Végtelenségben élne. Testben testetlenül, lélekben szellemi módon, a földön úgy, mintha már Isten közelében volna.

Olvasóm! próbáld meg, helyezd magadat te is ama boldog világba és azután nézz le erre a földre és elméledjél, minek van ott a földi dolgok közül becse? Talán magadtól is sokszor gondolsz erre és látod is a szentek igazságát, de te mégis visszavágyódsz a földre. Itt a kincsed, mert itt a szíved. Ha ott volna a szíved, a földiek a te szemedben sem volnának kincsek.

A szent azonban már itt a földön is az Égnek él és ha sok dolog különösnek tűnik föl, ez azért van, mert mi más központtal bírnak, mint ők.

Ez a három lépés három hatalmas emelkedés fölfelé és remek szárnyalás az Istenhez. Ezt a három lépést, mint említettem, a lélek a saját szentélyében teszi meg, ön-maga mélységeit és magasságait járja be és így közeledik lelke frigyszekrényéhez, Isten hajlékához.

Minden lépés izzó lelki állapotból ered. Közben bűnök és rossz hajlamok égnek ki a lélekből. Nyomukban azonban új készségek, nemes tehetségek kelnek ki, amelyek szinte gigászivá fejlenek és tökéletesednek. A bűnös tüzek és erők helyett szent tüzek megszentelő erők lobognak fel. A régi világ összeomlik és új világ épül nyomában.

A szeretet forró lelkesedése folytán saját húsába és testébe vág, és az önmegtagadás áldozatában égnek ki belőle a földies érzések és akarások.

Igy hozza rendbe a lélek önmagát, illetőleg önmagában Isten szentélyét.

A három lépést újabb lépések követik. Ez a három lépés az Istennel való összeforrás három foka.

Ez a nagy újjászületés a forrása a szentek életében észlelhető rendkívüli jelenségeknek is. Az új erők mindmégannyi csodás okai a még csodálatosabb okozatoknak. És ezek az erők nem valami beteges elváltozás folytán lépnek elő, hanem a szent maga aknázza ki azokat szellemi természetének gazdag képességeiből.

Minden erőmmel arra törekszem, hogy a szentnek nagy-szerű benső újjáteremtését leírjam, sőt az olvasó lelkével mintegy átélsem. Mert csak ha valami varázslatos élményt alkotunk magunknak arról, miféle rendkívüli, sőt természetfölényes lény a szent, csak akkor értjük meg, hogy ő egyúttal rendkívüli erők és művek oka is. És csak így tűnnek föl az ő lelkének rendkívüli megnyilvánulásai az új ember természetes erőkisugárzásainak.

Az olvasó ne vegye tehát rossz néven, ha a szentek életének fejlődéstörténetét és rendkívüli jelenségeit talán hosszadalmasabban ecsetelem, mint esetleg kellene. Szükség van arra, hogy a szent életének fejlődése erőteljesen domborodjék ki, mert ez az élet a rendkívüli lelki erőfeszítéseknek és Isten különös kegyelmeinek közös műve és egyúttal a szent titokzatos és csodálatos jelenségeinek a közvetlen forrása. Ily élet maga a legragyogóbb természetfeletti alkotás. Továbbá csak ily életből sarjadhathnak ki szinte egészen természetesen és szükségszerűen oly rendkívüli lelki, testi és fizikai tünetmények, amelyekhez mérten a médiumok teljesítményei csak árnyak és gyerekségek.

Ami a médiumoknál indokolatlanul és öntudatlanul

megy végbe, az a szentek életében a Végtelenig felfokozott szellemi és erkölcsi energiáikban szinte maradék nélkül indokolt és egészen öntudatos.

A következőkben tehát szinte egy lélegzettel azt akarom kidomborítani, mikép röpül a lélek Istenhez és e közben miként gyarapszik titokzatos szellemi erőiben és isteni kegyelemben.

Azután pedig azokat a rendkívüli lelki és testi jelenségeket mutatom be, amelyek a szentek ezen csodás életét oly sokszor, de nem mindig kísérik. Így látjuk majd világosan, hogy a szentek élete egyrészt a legragyogóbb és legszentebb alkotás, másrészt ama termékeny talaj, amelyből az igazi csodás jelenségek kivirágzanak, ha Istennek úgy tetszik.

Rendkívüli lelki jelenségek a szentek életében.

Nehéz út a szentség útja. Az egész emberi természetet átalakító és kifejlesztő út. Az ember minden izét átlelkesítő, komoly munka. Isten behatolása a szellem erőibe és a szellem behatolása Istenbe. «Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes»; ez a felhívás a szentek élethivatása. «Nálam nélkül semmit nem cselekedtek», de viszont velem mindent megtehettek. Ez az ígértet visszhangzik a szent lelkében és ő mindenre képes akar lenni.

A szent nem számító, nem nagyravágyó és mégis számítás és nagyravágyás nélkül is óriási erőforrás. Mert amily mértékben halad a tökéletesedés és a belső felmagasztosulás útján, oly mértékben rügyeznek ki lényéből a tiszta szellemi erők és oly mértékben szabadul fel minden nyűg alól. Mert, mint láttuk, a lélek hatalmas természeti erő és egyúttal a legnemesebb, a legtökéletesebb és a legkifinomultabb is.

A szent felismeri, hogy az ő lelke Isten vára és ezt a

várat valóban be kell venni. Ha ezt a várat teljesen meghódítja, akkor annak legtítkosabb termében Istenre bukkan. A szent ezt a lelkében levő Istent keresi, de csak akkor találja meg, ha minden giz-gaszt, minden érzékit és anyagit lefejt magáról, minden homályból kivetkeződik és egész lényét a fényesség tölti el. Ám ez a fényesség Isten fénye; és ez az isteni fény isteni erő is, amely a szellemet felemeli, óriási kegyelmekkel betölti és a legcsodásabb jelenségeket csalja ki.

A mágusok is meglesték a szentek nagyságát és ők is olyanok akartak lenni. Erőltetett testi és lelki kultúrával igyekeztek magukról a testiség súlyát lehántani és természetesen igyekeztek a szellem lappangó erőinek birtokába jutni. Tervük nem sikerült.

A szentek ellenben egyedül Istent akarják és e közben természeti erejük a kegyelem harmatozásában át- és át-izzik és szellemi erőik isteni erőkkel átnemesítve a csodák teljébe magasztosulnak.

A szent nem keresi a csodatevő hatalmat és megnyeri azt. A legkisebb óhajt maradni és óriássá nő meg. Fél, hogy elkárhozik és lelke im mennyország.

De ez a nagy beteljesedés nem ingyen adatik. Kemény munkának a bére, nagy harcoknak győzedelme a szentség.

És ebben van a szentség értéke. Így magyarázhatjuk meg a szentek rendkívüli kegyelmeit.

Minden nehéz, ami tökéletes. A tökéletes iparos, kereskedő és művész lázas munkában fejtették ki képességeiket. Szinte azonossokká váltak azzal, amik akartak lenni.

A szent vágyaiban olyan akar lenni, mint Isten. Nem Isten óhajt lenni, ez bolondság volna. De hasonló kíván Istenhez lenni, akinek végtelenségében mindnyájan öröktől fogva benn élünk, még pedig a legszebb alakban. Ezt az Istenben élő ősi mintát kívánja a szent önmagában megvalósítani és ily módon vágyik az eszmét megtestesíteni.

Csoda-e, ha a megtestesült eszme, a szent, fölülmulja az emberi mértéket?

Csoda-e, ha Istennek a fiai isteni erőkkal ékeskednek?

Csoda-e, ha ezeknek életében Isten rendkívüli módon megnyilatkozik, mikor ők Istenben valósággá váltották az eszméjüket?

De újból hangsúlyozom, a szent élet óriási erőfeszítésnek, hősiek érényeknek a drága bére. Ebben a munkában a lélek összes erői részt vesznek és az egész lélek úgyis, mint a testnek életelve, úgyis, mint a szellemvilág polgára kialakul, kiteljesedik és átszellemül.

Ezek a kifejezések nem pusztá szavak, hanem igaz tényeknek a közlői, erőeknek a magyarázói, sikereknek a megkoronázói.

Az előbbi fejezetben vázoltam a léleknek Istennel való egyesülését. Most főleg szent Teréz nyomán azokat a rendkívüli csodás tüneményeket igyekszem szemléltetni, amelyek a szentté magasztosulás közben a szent élénk ragyogtat, mert ezekből ragyog élénk: mire képes a lélek Istennel?

1. Szívbeli örömk.

A szent arra törekszik, hogy összes erői fölött úr legyen. Mert ha nem ő az úr a testi és a lelki erők fölött, akkor az erők az urak ő fölött. De ha sikerül összes erőit megzabolázni, akkor hőssé és szent örömk élvezőjévé magasztosul.

Ezt az örömköt nevezzük szívbeli örömknek. Ez még nem rendkívüli lelki élmény, de előkészítője azoknak.

Ott kezdődik ez az örömk, amikor önmagunkat meghódítani akarjuk. Ámde ez nagy munka és Isten azért szívbeli örömkkel jutalmaz érte.

Nagy munka és út erre az ima!

Az ima, amely először talán csak szavakat morzsol, de később az Úr titkaiba merül és mennél jobban megra-

gadják őt ezek az igazságok, annál mélyebbre tud önmagába is elrívülni és annál magasabbra képes szárnyalni.

Mennél jobban tud önmagába elrívülni, annál jobban fegyelmezi már testét és lelki erőit és annál több öröm száll fel lelkének legmélyéből. Így jut el végül szívbeli örömhöz, amely előkészíti a szellemi örömeket, Isten rendkívüli kegyelmeit.

A szívbeli örömök az ember Isten felé vágyódó lelkének természetes megnyilvánulásai. Ezeket az örömeket mi magunk szerezzük meg magunknak elmélkedéssel vagy ajakimával. Szóval: ezek a mi természetes tehetségeinknek és fáradozásainknak a gyümölcsei. Bár az Ur kegyelme nélkül ezeket sem nyerhetnők el, mégis közvetlenül a mi erényes cselekedeteinkből származnak és azért méltán örülhetünk, hogy erőinket jól használtuk föl. Ilyen örömeink azonban más tisztességes dolgokból is fakadnak. Pl. ha valami életbevágó tervünk sikerül. A különbség csak az, hogy az előbbiek Istenre vonatkoznak, ezek meg nem. Sokszor talán heves felindulás, nagy meghatottság, égő könnyek, sőt orrvérzés is kísérheti ezeket az örömeket, de mindig és annak minden ízében felismerhetjük, hogy azok csupán természetünknek kisugárzásai. Egészen mások a szellemi örömök.

2. Szellemi örömök.

A szellemi örömök bennünk, de nem tőlünk erednek. Érezzük, hogy ezek más, mint amik mi vagyunk. Nem a mi anyagunkból származnak. Mindenki ismeri saját természetét, hajlamait, gondolkodásmódját, érzéseit és akarati irányait. Ki ki tudja, mire képes, milyen érzések bugyognak fel belőle; szóval: mi lehet az övé vagy tényleg mi az övé. A szellemi örömök mint egy idegen érzésvilág jelennek meg lelkében. A szellemi örömök mástól vannak, Istentől erednek.

Mindenekelőtt a lélek úgy érzi magát, mintha az Ur ebből a világból kiemelné és maga mellé venné őt. Azután csodálatos fény gyúl ki a lélekben. Egy pillanat alatt több igazságot közöl vele az Ur és világosabb fogalmat ad neki arról, hogy minden egyes dolognak mi az értéke, sőt mi az egész létnek a célja, mintha évekig elmélkedett volna e kérdések fölött. Tudni egyszerre tanulás nélkül; tudni és átlátni oly igazságokat, amelyek felé eddig csak vágyódott, nem a természet rendje.

A természet rendje, hogy az ember tanul, elmélkedik és okoskodik. Hosszú és finom ereken keresztül csurog csak lelkébe a megvilágosodás és a megvilágosodás nyomán az igazság birtokából fakadó tiszta öröm.

Az a tiszta öröm azonban, amely a szellemi örömet jellemzi, hirtelen és váratlanul bugyog fel a lélek mélyéből. A jámbor lélek azt sem tudja, mi megy benne végbe. Érzékei mintegy megrészegülnek. Érzelmi képességei szinte elámulva nézik, mi történik velük? Az akarat viszont megnyugszik teljesen az Urban. És maga az Ur oly sok jót tesz a lélekkel, oly gyengédséggel vonza közelebb magához, hogy az minden fogalmat meghalad. Viszont a lélek is kitágul, dilatasti cor meum Domine, és nagylelkű akar lenni az Urral szemben.

Ez a nagylelkűség úgy nyilvánul meg, hogy a lélek végleg lemond mindenről. A lélek lehet gazdag, a lélek lehet szegény, az mindegy. Miután az Ur mindent magának követel, mindent odaad neki, hogy azután ő is mindent megkapjon.

3. Isten a lélekben.

Ugy látszik, a lélek teljesen meghal a világ számára. Testének minden ize és porcikája, ő magának összes tehetségei, emlékezete, képzelete, értelmi működése már mind az Uréi. Sőt úgy látszik, hogy a lélek elfeledkezik a testről is és elszakad mindazon működésektől is, amelyeket

egyébként a testben szokott végezni. A test szinte elhal. Szent Teréz nem tudja, van-e ilyenkor elég élet az emberben arra, hogy akár lélegzetet is vegyen. «*En igazán azt hiszem — írja — hogy az ember ilyenkor nem lélegzik. Vagy ha mégis, akkor legalább is nem észrevehetőleg. S ha nem is veszíti el egészen eszméletét, legalább is nem tudja mozgatni se kezét, se lábát.*»

«*Ő szent Felsége ilyenkor a legbizalmasabban érintkezik a lélekkel*», rendkívül sok kegyelmet ad neki, mert «*senki nem zavarja Őt munkájában.*»

«*Az a boldogság pedig, amelyről itt beszélek, messze túlhaladja az összes földi gyönyöröket. Mivel ugyanis ezek az élvezetek egészen más forrásból erednek, mint a földiek, egészen más hatással is vannak a lélekre és behatnak egészen a csontvelőig.*»

Lehet-e nagyobb boldogság annál a biztos tudatnál, hogy Isten a lélekben van? Már pedig a lélek most már Istent nemcsak kegyelmeinek kiáradásaiban érzi, hanem érzi Istent magát az ő személyében. Abban az áldott pillanatban (mert hiszen Isten jelenlétének ez az érzése nem tart sokáig), midőn a lélek szinte ellankadva és a boldogságtól mámorosan kitárja legbensejét, az Úr olyan velőtrázó módon foglal helyet benne, hogy midőn végül magához tér, teljesen bizonyos affelől, hogy ő Istenben volt és Isten őbenne. «*Ez az igazság oly mélyen vésődik tudatába*», hogy esztendőik multán sem merül fel kétsége az iránt, hogy ő csakugyan Istennel volt.»

Mikor szent Terézt kérdi valaki, mi az ő bizonyosságának indítóoka? miért állítja, hogy Isten tényleg egyesül a lélekkel? ő azt mondja: «*itt nem valami látomásról van szó, hanem egy bizonyos, a lélekben megmaradó meggyőződésről, amelyent csak Isten képes benne létrehozni.*» «*Valahogyan ne gondoljátok — írja — hogy ez a bizonyosság valami anyagi alakban marad bennünk. Ez tévedés volna. De mikép hagyhat bennünk az Úr ilyen*

bizonyosságot? Ez az, amit nem látunk. Ezt már én nem tudom, ez az Úristen dolga.» «Akinél ez a bizonyosság nem marad meg, arról én nem is hiszem el, hogy egész lelke egyesül Istennel».

Szent Teréz mindezzel azt akarja mondani: valami szilárd meggyőződést érzek magamban, amelynek nem én vagyok az oka és forrása, tehát kell, hogy más legyen annak az oka, t. i. Isten maga.

Ha egyszer a lélek megérezte az Istent önmagában, akkor ennek nagy következményei vannak.

A világ oly undort kelt a lélekben, hogy vágyva vágyódik eltávozni belőle. És ez a vágy sokszor nagyon fájdalmas is. Csak az a gondolat enyhíti fájdalmát, hogy Isten maga kívánja még a földön való maradását. Fájdalmát még az is növeli, hogy akarata minden elnyugvás mellett is berzenkedik és még mindig nem tudja magát teljesen alárendelni Isten akaratának. Erről ugyan a lélek nem tehet, mert még több kegyelemre van szüksége.

4. A titkos pecsét.

Megjelenhetik-e azonban az Úr a lélekben anélkül, hogy a lélek belülről át ne hevüljön és a mennyei tűznek a lángja őt, mint a sz. Terézt is minden ízében lággyá, hajlíthatóvá és alakíthatóvá ne tegye? Valóban Isten látogatása után a lélek úgy érzi magát, mintha régi valója felforrna és állagát az Úr újra átöntené, és mintha azután «valami titkos pecsétet ütne reá». «Úgy viseli magát a lélek az egyesülés idején, mint a viasz a pecsétnyomó alatt. Nem ő jelzi meg magát, hanem más üti rá a pecsétet.» Ő nem tesz mást, minthogy átengedi magát. Sőt még azt a lágyságot sem köszöni magának, amely a megpecsételést lehetővé teszi.

És mit jelent a pecsét a lélekben? Jelzi azt, hogy a lélek az Úré. Ez a lélek ezentúl úgy érez, úgy gondolkodik és azt akarja, amit az Úr. Isten érdekei az ő érdekei ;

Isten barátai, az ő barátai ; Isten ellenségei az Űr ellenségei. A lélek magát Istenének tekinti.

Vérzik a szíve, ha a jó Istent megbántják. Szeretne inkább meghalni, mint látni, miként sértegetik az Urat. Másrészt elgondolja, mennyire fájhat ez az Űr Jézusnak, ha már neki is így fáj. És a lélek a maga fájdalmát egye-síti az Űr Jézus fájdalmaival.

5. Eljegyzés.

Titkos pecsét, eljegyzés nem az Űr szavai, hanem csak emberi elgondolások, amelyekkel a szent a szívében ki-gyulladó érzéseket, gondolatokat és kegyelemteljes hatá-sokat a saját nyelvére fordítja és élményei közé beik-tatja.

Az eljegyzés tehát oly isteni behatásoknak, kegyelmek-nek, érzéseknek összefoglalása, amelyek már túláradnak a látogatás és a titkos pecsét minden ajándékán és ez ajándékokból fakadó boldogságon.

Sem a látogatás, sem a titkos pecsét még nem eljegyzés.

Csodálatos módon magyarázza szent Teréz ezt a szent frigyét.

A megjelenés — írja — még nem éri el az eljegyzés fokát.

A világban ugyanis, ha két egyént el akarok egymás-nak jegyezni, akkor előbb megnézik, vajjon összeillenek-e és vajjon óhajtják-e mind a ketten a frigyét. Ha igen, akkor összehozzák őket, hogy jobban megteessenek egy-másnak. Így van a dolog itt is. Feltesszük, természetesen, hogy a léleknek már van tiszta fogalma arról, hogy mi vár majd reá ; hogy világosan belátja, mily jótétemény ez a frigy, s hogy bármit kívánjon is tőle Jegyesének szent tetszése, mindenben teljesíti az Ő akaratát. Ő szent Felsege pedig, aki jól tudja, vajjon őszinte-e ez az elhatá-rozás, ha elégedett a lélekkel, akkor közelebb jön hozzá. Azt akarja ugyanis az Ő végtelen irgalmában, hogy a lélek még jobban megismerje Őt. Így azután megtörténik

először a lelki találkozás, amelyben az Úr a lelket teljesen magához bilincseli.

Helyesen nevezzük ezt a látogatást puszta találkozásnak, mert nagyon rövid ideig tart. Itt már nem arról esik szó, hogy létrejöjjön-e a frigy vagy sem, mert az már elhatározott dolog. A fő most az, hogy a lélek titokzatos módon meglássa azt, akivel frigyre kell lépnie. Érzékei és lelki tehetségei révén ezer év alatt sem volna képes annyi mindent megérteni, amit ott néhány perc alatt belát. A Jegyes továbbá, mint Istennek mindenható Fia, ezen egyszeri látogatás alatt is a lelket méltóvá teszi az Ő kezére. A lélek pedig oly szerelemre gyullad, hogy a maga részéről mindent megtesz, nehogy ez az isteni eljegyzés meghiúsuljon.

Bármily nagyszerűek legyenek is azonban a kegyelmek, a frigy még mindig megsemmisülhet, ha a lélek megfelelkezik kötelességeiről. Mert még ebben az állapotban sem elég erős a lélek arra, hogy minden veszedelmet legyőzzön. Ennek is eljön majd az ideje Addig is a léleknek hűségesen ki kell tartania.

Kedves olvasóm! ne nézd le ezeket a gyengéd és kedves szavakat, amelyekkel a misztikus lelkek kifejezni igyekeznek a lélek mélységeiben végbemenő szent hatásokat, történeteket, újjászületéseket, szóval: az egész benső életnek átközpontosítását és Istenbe való behorgonyozását. A gyengéd, a finom, az átizzott lélek keresi az Énekek Énekének dallamos nyelvét és szemléletes kifejezéseit. De nem ezek a szavak a lényeg, hanem a szavak mögött levő nagy érzések, akarások és értelmi törekvések. Ezt kell hangsúlyoznom talán a beavatottabbak előtt is, akik azt hiszik, hogy a misztikus élmények tényleg alapjukban is ily emberi történetek. Legalább én nem tartom azoknak. Én azt hiszem, hogy a misztikus keresi a saját benső világának kifejezésére a kifejező színeket és eszközöket. A misztikusnak van-

nak érzései, gondolatai, villanásai, látomásai és a Végte-lennel való szent kapcsolatai. Hogyan közölje ő ezeket velünk? Emberi nyelven, emberi jelképekkel és emberi szokásokkal. Ámde a bölcselőt főképp nem ezek a magyarázatok érdeklik, hanem az a nagy tény, hogy a lélek keresi és megtalálja Istent és egyesül Vele. Viszont Isten is emberileg közli, kifejezi, érzékelteti magát a lélekkel. Az Istent kereső lélek és a lélekben megjelenő Isten érintkezését, beszélgetését, megvillanásait azután az átélő lélek a maga műveltségének, foglalkozásának és kora szellemének megfelelően igyekszik közölni és szomorúan vallja be, ha kell, hogy nem az a fő, amit ő emberileg elmond és velünk sejtet, hanem az a hangtalan és színtelen rendkívüli belső tapasztalat, amelyet a lélek saját legbensőbb mélyében, szellemiségének a központjában élvez, átél, megért és felfog.

Mert az ember nemcsak lélek, hanem szellem is és ami ott a szellem birodalmában végbemegy, azt az agyvelővel, érzékekkel, fogalmakkal és érzésekkel működő földi lélek nem képes szellemileg közölni, hanem csak anyagilag.

Mikor az Ige testté lőn, az Ige is magára vette a test tulajdonságait. Mikor a lélek földi burokba öltözik, a földi élet összes sajátságait végig kell élnie.

Ezek a csodálatos misztikus érzések tehát a földi ruhában élő léleknek földízü megnyilvánulásai.

A vallástalan lélek talán hitetlenül hallja vagy olvassa ezeket a leírásokat és élményeket. A vallásos léleknek azonban tudnia kell, mi azoknak a magjuk és benső természetük és mi azoknak pusztán külső leírásuk.

A lélek rejtett életének kutatója és feltárója kötelességének tartja ezeket az emberi érzésekre áthangolt isteni hatásokat felderíteni és megmagyarázni.

Ily csodálatosan isteni és egyúttal emberiesen elgondolt élmény továbbá a »lélek sötét éjtszakája« is. Mi ez voltaké?

5. A lélek sötét éjjele.

A lélek sötét éjjele a lélek sötét drámája.

Az Istentől eljegyzett lélek most már várja a boldogságot, a boldogságnak szakadatlan gyönyörét. Várja a lelki házasságot. Ámde a lélek még nem egészen tiszta. Még tisztulnia kell. A lélek nem látja önmagát. A jó Isten azonban látja a lelket, látja annak sok fogyatékoságát.

A lélek nem veszi észre, mennyi földi dolgot és hiúságot szeret még, Isten azonban mindezt látja.

A léleknek egészen fényesnek kell lennie. Átlátszónak, kristályfényűnek és minden földi portól mentesnek.

A boldog jegyes természetesen nem látja hiányait és egyszerre csak azt veszi észre, hogy az Úr kegyelmei hirtelen megszűnnek. Miért? Aggódni kezd. Fagyos légkör veszi őt körül. Elhagyatottnak érzi magát.

Képzeljük el, mit érez az a tiszta ifjú vagy leány, akit jegyese elhagy. A világ minden bánata ránehezedik. Az egész világ látszólag ellenségévé válik. Amíg boldog volt, mindenki vele tartott. Most mindenki visszahúzódik. Szeretné megmagyarázni szomorú esetét, de nem tudja. Úgy látszik, megérdemelte sorsát, mondják a rosszakarók.

A misztikus léleknek is vannak rosszakarói.

Mikor tehát megtörtén és boldogtalanul magára marad, nincs, ki megvigasztalja.

Ilyenkor következik azután be az a lelki állapot, amelyet a misztikusok lelki szárazságnak is neveznek. Ebben a nagy lelki sivatagban a lélek érzi, hogy az Úr végleg elhagyta őt. Viszont a lélekben is nagy változás megy végbe. Elfelejtí a történeteket és úgy érzi magát, «mintha soha életében nem lett volna képes s a jövőben is képtelen volna Istenre még csak gondolni is. S amikor Istenről beszélnek, azt csak úgy veszi, mintha olyas-

valakit emlegetnének, akiről valaha csak úgy futólag hallott valamit». (Szent Teréz.)

A lelki szárazság egyúttal tehát nagy lelki eltompulás is. Ime a lélek sötét éjtszakája.

A lélek immár egyedül van. Ha voltak is társai, akkor ezek többé már nem hisznek neki. Ámító volt, véli az egyik. Hisztériás, mondja a másik. A papok is félnek tőle és lassan nincs, aki gyónását meghallgassa.

Részben ő is hibás. Hiszen egész magatartása olyan, mintha elvesztette volna a szilárd talajt. Nem tud lelki állapotáról semmi felvilágosítást adni. Nem tudja megmagyarázni, mi történt vele. Vagy talán azt mondja, hogy jegyesét elhagyta az Ur?

A lelki megrendülést rendszeren az egészség megrendülése is követi. A testi fájdalmak ilyenkor a szokott mértéket is meghaladják. Mert mennél érzékenyebb a lélek, annál érzékenyebb a test is. És a szegény lélek testileg-lelkileg elerőtlenedik.

Volt nekem egy kiváló tanárom, aki elvesztette feleségét. Nem tudta fájdalmát elviselni. Lelkileg-testileg összeomlott és meghalt bánatában. A misztikus lelke is így roppan össze. Szent Teréz azt írja önmagáról, hogy ebben a lelki állapotban nem értette meg még az anyanyelvén írott könyvet sem.

A jegyes azonban még sem veszíti el egészen minden reményét. Hiszen az Ur nem engedi meg az erőinket fölülmuló kísértéseket. Sőt ebbe a sötét lelki éjben «egyszerre csak világosság ömlik a lélekre és úgy ragyog, mint valami fényforrás az éjtszaka sötétségében. Ez azután újból gyöngéd, élvezetes és tiszta nyugalmat s Istenre irányuló sokszínű és sokízü gyöngéd érzelmeket kelt a lélekben. Néha az Ur megsebzí az akaratot is és fokozatosan, gyöngéden és erősen szeretetre ragadja». (Keresztes szent János: A lélek sötét éjtszakája. XIII. f.) És az egész azután «úgy tűnik föl előtte, mintha valami

veszedelmes ütközetből győztesen került volna ki s dicsőíti az Urat, mert ő volt, aki érte harcolt és győzött». (Szent Teréz.)

A sötét éjtszaka tehát ismét felderül.

A lélek az egész lelki vihar alatt mint bánatos és elhagyott jegyes búsult és sírt és szeretett. Most pedig, mikor az Ur szeme ismét rámosolyog, még jobban belátja, mily gyarló és mennyire bűnös. Mennyi gonosz szál fűzi őt még mindig a földhöz. Hiszen, ha még mindig nem volna földies, egyáltalán ráborult volna-e ez a sötét éj? Viszont kérdés, ha ez a sötét éjtszaka a lélekre nem borul, felismerte-e volna a lélek sok-sok gyarlóságát és salakját, amelyek még hozzátapadnak? Mert abban az áldott percben, amidőn az Ur a lélekbe veti fényét, a hamu alatt pislogó parázs egyszerre magas lángba csap föl és a szeretet e lángjában leolvad a lélekről mindaz, ami az Urtól őt még elválasztotta.

A lélek sötét éjtszakája tehát egyúttal a lélek végleges felszabadulása a földtől és a mennyel való tökéletes egybe-
forradás. A szellem diadala a testen és a világon.

Keresztes szent János, a nagy átélő, gyönyörűen leírja, miképen árasztja Isten az elhagyatottság napjaiban öntudatébresztő kegyelmeit a lélekre s «miképen tisztítja meg ezzel az erős lúggal és ezzel a keserű vértisztító szerrel a lelket érzéki és szellemi részében is minden tökéletlen vonzalmaitól és rossz szokásaitól, amelyek eddig benne voltak. Elhomályosítja ugyanis belső tehetségeit és kiüresíti mindezekből, szorongatja és kiszárítja érzéki és szellemi vonzalmait, lefokozza és megfinomítja a lélek természetes erőit. Egyszóval: ilymódon megsemmisíti mindennel szemben, ami nem Isten. És miután így teljesen levetköztette és lehúzta a régi bőrét, Ő maga öltözteti fel újra. Így újul föl benne, mint a sasban, a lélek régi ifjúsága, amennyiben az új embert ölti föl, aki, mint az apostol mondja, Isten szerint teremtetett. Ez pedig

semmi mást nem jelent, mint azt, hogy az Úr természet-fölötti fénnel megvilágosítja értelmét olyannyira, hogy az utóbbi Isten értelmével lévén egyesülve, emberiből istenivé válik. Akaratát is olyannyira lángralobbantja az isteni szeretet, hogy ettől fogva semmi sem hiányzik belőle ahhoz, hogy istenivé legyen és nem szeret kevésbbé, mint amaz, amennyiben teljesen eggyé lett az isteni akarral és szeretettel. Így azután ez a lélek egészen az égbe való, mennyei és inkább isteni, mint emberi. Mindezt pedig Isten hozza benne létre és éri el ezzel az éjtszakával, megvilágosítva és lángralobbantva őt isteni módon és egyedül Isten után való epedéssel és minden másnak kizárásával».

Igy lesz tehát a lélek sötét éjtszakája az isteni lét reggele, amidőn is egyszerre csak csodálatos ébresztő hangok zengnek fel a lélekből és azt a szomorúság sötétségéből új életre derítik.

6. Ébresztő hangok.

A misztikus élmények sajátossága, hogy az átélő ért, érez és tud, de belső élményeit közölni nem mindig tudja. Aki a lélek rejtélyeivel még sohasem foglalkozott, az csodálkozik ezen és kételkedve mondja, hogyan lehetséges valamit tudni és még sem tudni, érzékelni és az érzetekről számot nem adhatni, élvezni és azt az élvezetet még sem közölhetni?

A bölcselő azonban, aki e titkokba belemélyedt, megérti ezt a bölcs tudatlanságot, ezt a tehetetlen tehetséget. A bölcselő jámbor csodálkozással érzi és tudja, hogy a misztikus élmények nem a rendes lelki élmények sorába tartoznak. Nem hétköznapiak. Sőt ezek még az úgynevezett rendkívüli lelki jelenségek közé sem illenek.

A rendes élményekkel megegyeznek, mert tudatosak, bár nem oly mértékben, mint azok.

A rendkívüli élményektől azonban különböznek, mert

a rendkívüli jelenségek egyáltalán nem tudatosak. A felébredt médium például nem tud semmit azokról, amik vele történtek.

A misztikus élmények ellenben tudatosak, bár szavakkal és fogalmakkal maradék nélkül nem közölhetők.

Ezek a csodálatos élmények a lélek legmélyén, a szellemiség központjában mennek végbe és onnan a földi agyvelővel gondolkodó lélekbe is átsugároznak és átvilágítanak. De sem az agyvelő, sem az érzékek, sem maga az agyvelővel gondolkodó lélek nem képesek ezeket az élményeket festői hűséggel lemásolni. Nyugodjunk meg abban, hogy amint fogalmaink is a dolgoknak csak értelmi ábrázolásai és nem maguk a dolgok, a tárgyaknak csak az értelem nyelvére való átírásai és nem maguk a tárgyak, épúgy a misztikus élmények leírásai is csak a szellem mélyén végbemenő nagyszerű élményeknek az értelem nyelvén való kifejezései, fordításai és másolatai, de nem maguk a harmatos szellemi valóságok. Amint tehát bizonyos művészi készség is kell ahhoz, hogy a jelenségek világát, ezt a tarka, folyton tovaillanó és folyton más-más színekben ragyogó világot általános, egyetemes és szükségszerű fogalmakba megrögzítsük, épúgy nagy művészi készség kell ahhoz is, hogy a szellem mélységeiben végbemenő újjászületési és megistenülési mozzanatokot a földi értelem és szív világából vett élményekkel, hasonlatokkal és történetekkel érthetőkké és megélhetőkké tegyük.

A sötét éjtszaka csendjében tehát ébresztő hangok csilingelnek. A lélek ugyan testi füleivel nem hall semmit, de mégis hall szellemi füleivel. Fölfigyel és egészen jól megérti, hogy Isten hívja. Nemcsak megérti ezt a hívást, hanem érzi is, hogy az Úr mellette van. Csak az fáj a léleknek, hogy, bár az Úr jelen van most, még sem fakadnak fel a szokásos kedves élvezetek a lelkében. Ez a jelenlét tehát fájdalmas, de a fájdalom, mint fájdalom,

hányszor válik már a földi életben is élvezetté. Ugy van itt is. Ez a fájdalom is mihamar nagyobb élvezetet okoz a lélekben, mint amilyenek a szívbeli örömek minden édes elmélyedései voltak.

A misztikus ezt az édes érzelmi hangzavart megmagyarázni nem tudja. Egyszerűen csak értésünkre adja, hogy az Ur mellette van «és hívja és pedig minden kétséget kizáró jellel és annyira átható hangon, hogy a léleknek szükségkép meg kell azt hallania». Ha azt kérdezed tőle, tagolt beszéddel hívja-e őt az Ur? azt feleli, nem. Sőt «az érzékek, a képzelet és a lelki tehetségek is mind egyszerre csak elhallgatnak s nem mernek még moccanni sem».

Szent Teréz e csodás élményre felsóhajt: «Ó, én hatalmas Istenem, mily mélységesek a te titkaid és mennyire különböznek a lelki dolgok mindattól, amit a földön látunk és hallunk. Hiszen még ezt a csekélységet sem tudjuk megmagyarázni semmiféle földi hasonlattal. Pedig mi ez azokhoz a nagyszerű dolgokhoz képest, amiket te még az emberi lélekben létre tudsz hozni». És ha valaki azt mondaná: szent Teréz csak nő volt, nem is volt elég lélektani és bölcséleti tudása, akkor egyrészt ezt tagadom, másrészt hivatkozom a többi nagy és bölcs misztikusnak, főleg Keresztes szent Jánosnak csodálatos műveire és tapasztalataira, amelyek szent Terézt mindenben igazolják.

Az ébresztések perceiben tehát a lélek hall hívó hangokat, érzi Isten jelenlétét és ezen érzések nyomán édes fájdalom fogja őt el. Miért? «Azt én nem tudom, de annyit tudok, hogy ez a fájdalom a szív mélyéig hat és mikor az Ur kihúzza onnan nyilát, Az is, aki őt megsebezte, úgy érzi, mintha szívét is kiszakította volna. Ilyen erős érzelem, ekkora szeretet tölti el» írja szent Teréz.

«Ennél a dolognál — folytatja — gondolni sem lehet arra, hogy talán valami természetes tünetény az egész, hogy talán melankóliából származik vagy esetleg az

ördög okozza, vagy pedig, hogy a képzeletnek a játéka, mert nagyon is jól észrevehető, hogy az egész folyamat azon változhatatlan lelki lakásból indul ki, ahol az Ur tartózkodik.» És e tüneménynek jellemző vonása, hogy «itt egyáltalán nincs kábultság sem az érzékekben, sem a lelki tehetségekben. Ezek meglepetve nézik, hogy mi is az, ami a lélekkel történik, de nem zavarják semmiképen ez utóbbit s nem képesek — nézetem szerint — sem növelni azt az élvezetes fájdalmat, sem pedig megszüntetni.»

Csupa éles megfigyelés. Szent Teréz azt akarja mindezekkel mondani, hogy e hangokat sem a hisztéria (melankólia), sem semmiféle külső vagy belső lelki erő nem szüli. Azok az Urtól vannak. A lélek teljesen tudatában van annak, hogy ezek mind nem ő és hogy ő semmiképp sem szüli azokat. Önmagáról mondja: «Ismerek egy személyt, aki ugyancsak félt a tévedésektől, de azért ezen jelenségekben a tévedést mindig kizártnak tartotta».

Ámde ezeknél az ébresztéseknél is még jellegzetesebbek a szózatok.

7. A szózatok.

Az Ur a lélek belső átalakulása után szólni is szokott a lélekhez. E szózatok különfélék. Olykor, mintha kívülről jönnének, olykor meg, mintha a léleknek a legmélyéből fakadnának. Néha annyira kívülről jönnek, hogy füllel is hallhatók, mint valami tagolt emberi beszéd. Szent Teréz gondos vigyázatra int és óv a tévedésektől. Mert mindez esetleg a képzelet játéka is lehet, «különösen a gyöngéfejú és melankólikus (t. i. hisztérikus) egyéknél. Az ilyeneknél — mondja — nem szabad azokat komolyan venni. Legjobb velük úgy bánni, mint a betegekkel szokás».

De hogyan győződünk meg arról, hogy ezek tényleg az Ur szavai?

Az első és legszembeesőbb bizonyíték isteni eredetük mellett, hogy ezek a szavak nemcsak kijelentő szavak, hanem teremtő és életet alkotó szavak. Ezek felemelő és vigasztaló szavak. A bús lelkeket pl. egy szózat: Ne szomorkodjál! teljesen rendbe hozza. Derű és fényesség ömlik el nyomukban és minden szenvedés eltűnik a lélekből. A nehéz gondokkal küzdő lélek is azonnal bizalomra ébred, ha a szózat megcsendül lelkében.

A második jel a nagy nyugalom, amely a lelket ily szavak hallatára eltölti.

A harmadik jel, hogy ezeket a szavakat nem lehet elfelejteni, bár minden más szavak oly könnyen kirepülnek fejünkből. Isten szavai ugyanis teljes bizonyossággal zengenek és felejthetetlen élményeket sugároznak ki.

Végül e szavak új embert, új jövőt, új eszményeket alkotó és teremtő szavak. Szent Pál Saulból Pállá válik. Szent Ágostont a tolle lege alakítják át. Így lesz a hitetlenből hívó, az ingadozóból hős, a kislelkűből sziklaszilárdan bízó lélek, aki bátran lép az élet küzdő terére. Lehet, hogy a szózatok olykor oly jövőndöt jósolnak meg, amely jövőndőnek látszólag nincs semmi reménye. De a misztikus lélek contra spem sperat, a reménytelenség dacára is megingathatatatlannak látszik és reménye végül is beteljesedik.

Ha ellenben a szózatok csak a képzeletnek játéakai, akkor hiányzik belőlük a bizonyosság érzése; nem közölnek belső békét és nem ébresztenek belső gyönyörűséget sem. Ilyen képzelt hangokat szoktak hallani bizonyos jámbor, de gyöngetestű egyének, akik ima közben pl. félálomba merülnek és félálomban hallanak és látnak csodálatos dolgokat. «Ha valakinek—mondja szent Teréz—van tapasztalata az isteni szavak körül, az — nézetem szerint — sohasem fogja összetéveszteni a képzelt szózatokat a valódiakkal.»

Szent Teréz hitelt érdemlő tanu. Az ő lelkében is elhangzottak benső szózatok, de ezeket ő sem veszi azonnal készpénznek. Fél az öncsalódástól, fél az ördög játéktól és talán azért is jobban bírálja azokat, mint kellene.

De ép e bírálat közben rájön arra, hogyha Isten beszél, akkor «annyira szabatos a beszéd, hogy a hallott szavakból nem lehet elhagyni egy szótagot sem anélkül, hogy annak hiányát nem éreznők. Sőt még azt is azonnal észrevennők, ha valaki más alakban ismételné meg azokat a szavakat. Ellenben olyan szózatoknál, amelyek a képzeletből erednek, a beszéd alakja már nem oly szabatos. Nem is oly tömör, hanem inkább pongyola és ködös, mint amilyenek általában a félálomban hallott dolgok szoktak lenni.»

Továbbá ezek a teremő szavak szinte egészen váratlanul jönnek és olyasmire vonatkoznak, ami soha eszünkben sem volt. Ezeknél egyúttal az ember határozottan érzi, hogy másvalaki beszél hozzá. Míg ellenben a képzelt szózatoknál szinte kiérezzük, hogy az álmodozó maga rakja össze a szavakat, hogy azt jelentsék, amit ép ő kíván.

Meglepő az is, mily gazdag tartalmuk van e szavaknak. Egyetlenegy szóból is nagyon sokat megért a lélek és pedig valami egészen különös módon és úgy, hogy ez az értés egyáltalában nem felel meg értelmünk természetes működésének. Rendesen ugyanis mi csak alapos magyarázatból értünk. Ha ellenben az Úr megszólal, akkor szinte beszéd nélkül is értünk és csodálatosan sokkal többet tanulunk meg, mint ami a beszédben foglaltatik.

Ha pedig valaki talán az ördögtől való félelmében fülét bedugná, hogy ne halljon, ez mit sem használna, mert maga a szellem kényszerít rá, hogy a szavakat hallgassuk. És ha másra akarnánk gondolni, hogy ne hall-

juk e szavakat, az, aki megállította a napot, megállítja a szellemi tehetségek működését is és mégis meg kell hallanunk a szavakat.

A belső szózatok tehát nem a képzelet játéakai, hanem valóságok.

Ámde lehet-e beszélni száj nélkül? — kérdi valaki.

Hall-e a süket hangokat — kérdem én — fül nélkül?

Beethoven legszebb műveit süketen írta. Testi füleivel ugyan nem hallott semmit, de szellemének belső fülével annál szebb melódiákat élvezett.

Az Ur szava is a misztikus szellemének mélyén csendülnek meg. Ott, a szellem központjában szól az Ur és e mélységből törnek ki a hangok az értelembé és az érzésekbe és végül a fülbe. Amint pedig a természetben nincs hang, csak levegőrezgés, amelyet a fül dallamokba foglal, épúgy a misztikus szellemében sincs hang, csak Isten csodás hatása, amelyet a szellem hangok és szavak alakjában sugároz ki a lelki képességekbe és az érzékekbe. És amint a fülnek megvan a sajátos munkaképessége, hogy még az elektromos áram benyomását is hang alakjában érezze, épúgy a szellemnek is megvan a képessége arra, hogy Isten belső tevékenységét, mint beszédet fogja fel és azokat az értelembé és az érzékekbe továbbbítsa. Amint végül sok-sok idő telt el, amíg rájöttünk arra, hogy a természetben nincsen sem szín, sem hang, sem íz, sem szag, hanem ezek mind bizonyos külső hatásoknak, amelyeket eddig nem is ismertünk, a lélekben végbemenő feldolgozásai, épúgy talán el fog valaha jönni az idő, amidőn a szellem ráeszmél arra is, mit is művel voltaképp az Ur, amidőn benne szózatok zenegenek.

A titok tehát nem a hang, hanem az Ur működése, amely a misztikusban hang alakjában visszhangzik és értelmében mint bölcs szózat fogamzik meg.

8. Látomások.

Mennél bensőbbben egyesül a lélek Istennel, annál bensőbbben egyesül Isten is a lélekkel. Mennél jobban keresi a lélek az Urat, annál jobban keresi az Ur is a lelkét. Mennél előbbre halad tehát a lélek az Úr felé, annál állandóbb kísérője lesz neki az Ur Jézus. Nagy szentek, akiket az Ur kegyelmeivel tüntetett ki, lépten-nyomon érezték, hogy az Ur mindig közelükben van és keresi a lélekkel való érintkezést.

Ilyen érintkezés a jelenések és a látomások is.

A látomások háromfélék: érzéki, képzeleti és értelmi látomások.

Az *érzéki* látomásban a látó testi szemeivel lát valami jelenést. Így jelent meg Lourdesban a Szűzanya a kis Bernadettenek.

A *képzeleti* látomásban a jelenés a képzeletben tűnik föl ugyan, de érzékelhető alakban. A jelenés továbbá nem testi, hanem lelki szemekkel látható olyfélékép, mint ahogy az álmokat látjuk.

Az *értelmi* látomás abban különbözik a két előbbitől, hogy ennél az ember sem testi, sem lelki szemeivel nem lát semmi érzékelhető jelenést, hanem egyszerűen tudja, hogy a jelenés ott van és anélkül, hogy bármit is hallana, érti, amit a jelenés mond. Míg tehát az előbbieken a látás és a hallás tényleg szerepelnek, itt csupán az értés és a tudás látnak. Míg az érzéki és a képzeleti látomásnál nagy a tévedés lehetősége, mert esetleg Istentől származó jelenésnek tekinthet valaki olyasmit is, aminek a forrása csak saját beteges képzelete vagy pedig a rossz szellem; az értelmi látomásnál ez az eshetőség sokkal inkább ki van zárva.

Tudom, sokan nehezen tudják beleélni magukat abba, milyen is hát az a szemlélet nélküli értelmi látomás? Ehhez szükséges, hogy tudjunk elvontan gondolkodni,

sőt tudjunk elvont gondolkodás útján szellemileg alkotni is. Az értelmi látomást ugyanis csak *elgondolni* lehet és nem elképzelni. A képzeléshez ugyanis szemléletes, érzéken kifejező szavak szükségesek. Az elgondoláshoz azonban szemlélet nélküli elvont fogalmak. Mennél magasabban szárnyal értelmünk, annál inkább él testetlen és érzékiesség nélküli szavakkal. Amint a matematikusok matematikai látomásait elvont algebrai jegyekbe foglalják, épúgy az értelmi látomásban a látó gondolatokban lát és szemlélet nélküli módon áll előtte a testetlen szellemvilágnak megjelenése.

Szent Teréz, akinek csak képzeleti és értelmi látomásai voltak, pontosan leírja mind a kettőt és pontosan megtanít arra is, hogyan óvakodjunk az öncsalódástól.

A látomás — mondja — rendszeren hirtelen jelenik meg. A lélek a legtávolabbról sem sejti, hogy Isten őt erre érdemesnek tartja, amidőn egyszerre csak tudja, hogy az Úr Jézus mellette van. Azonban sem testi, sem lelki szemeivel őt nem látja. Ime ez az értelmi látomás. A lélek tehát egyrészt semmi érzéket nem lát, másrészt semmi kétsége sem merül fel az iránt, hogy az Úr van mellette. Az az Úr, aki már előbb oly sokszor szólott hozzá.

Valahogyan így van ő az Úrral. Gondolja az Urat, tehát vele van. Mert, ha nem volna Ő ott, nem is gondolná. Az Úr tehát a gondolatban jelenik meg és a gondolatból tűnik el.

Akinek először van ilyen látomása, ugyancsak nagy zavarban van. Nem tudja, mit gondoljon? Ha elmegy a gyóntatójához, az megkérdi, milyen az arca? Erre azonban ő nem tud válaszolni, hiszen nem látta. Csak arról az egyről van meggyőződve, hogy értelmében az Úr jelenik meg, aki vele már többször beszélt és hogy ez nem csalódás. Mikor pedig a sok kételkedés, amely az ily lelket körülveszi, végül is elbúsítja, akkor egyszerre elhang-

zik az Úr szava : Ne félj, én vagyok ! és ez még jobban megerősíti őt meggyőződésében.

Az értelmi látomás, vagyis az Úrnak az értelemben való megjelenése huzamosabb ideig szokott tartani. Eltarthat néhány napig, sőt egy esztendeig is.

Ez az értelmi látomás épúgy, mint az értelemben ki-villanó isteni szavak, nagy gyötrelmet okoztak mindig a filozófusoknak. Ezekkel a nehézségekkel már e mű folyamán is többször foglalkoztam. Több ízben kiemeltem, hogy minden megismerés (a bölcselek szerint) valamikép az érzékekből indul ki. Az érzékekből ugyanis érzetek, az érzetektől pedig képzetek és fogalmak jönnek létre. Bár maguk a fogalmak nem szemléletesek, hanem elvontak, mégis a szemléletből erednek és ismét szemlélhetővé tehetők.

De hogyan látom vagy hogyan hallom az Urat? Érzékekkel? Nem. Szent Teréz leírja, hogy az Úr «szavait nem akkor hallotta, amikor kívánta, hanem rendesen egészen váratlanul, amikor az Úrra épen szükség volt. Érezte, hogy a jobb oldalán van, de ezt is nem azokkal az érzékekkel tapasztalta, amelyekkel máskülönben szoktunk valakit észrevenni, ha az a valaki tényleg mellettünk van. Sokkal magasztosabb úton történik ez az észrevevés, amelynek kifejezésére azonban emberi ész nem képes. De ez a mód teljesen bizonyos és sokkal jobban kizár minden kétséget, mint bármely közönséges érzéki megfigyelés. Az érzékek birodalmában ugyanis még mindig lehetséges a képelődés, ellenben itt nem. Ugyanis *oly nagy lelki haszon* kíséri ezt a kegyelmet és oly magasztos benső hatásai vannak, hogy azt sem melankóliának (azaz hisztériának) nem lehet tulajdonítani, sem pedig az ördög szemfényvesztésének. Egyik sem volna képes akkora jót tenni a lélekkel». Szent Teréz végül arról is tanuskodik, hogy az ily látomás Istennek valami sajátos módon való megismeréséhez vezet. Az ő

szent Felségével való folytonos együttlétből ugyanis rendkívül gyöngéd szeretet fakad Iránta s a lélekben még jobban megerősödik a vágy, hogy Neki szolgáljon !

Ámde ilyen látomásokban olykor még a boldogságos Szűz vagy valamely szent is megjelenhetnek. A különös és meglepő pedig ezen megjelenéseknél is az, hogy a lélek, bár a látomás csak értelmi, mégis tudja, kit lát?

Kérdem most már újból, milyen látás ez az értelmi látás? Hogyan lehet látni látás nélkül? Hallani hallás nélkül? Ha a bölceletnek megállapított tanaival igyekszem a dolgot megmagyarázni, semmire sem megyek. A bölcelet érzetekkel és képzetekkel dolgozik, ezek pedig itt nincsenek.

Én csak egy magyarázatot ismerek, amelyet a szellemvilág lelki életének tárgyalásánál is eléggé kifejtettem.

Az értelmi látásban az Ur, a végtelen szellem szól az emberi szellemhez szellemi nyelven. Ex influnitia divini luminis, az isteni fény kisugárzásából mennek át az ismeretek a lélek erőibe, azaz az értelembe, a képzeletbe és az emlékezetbe. Isten közvetlen besugárzása révén lát és hall a lélek. A szellemvilágban ugyanis nincsenek érzékek, tehát nincs érzéki megismerés sem. Ha ott a testetlen lelkek egymással közölni akarják testetlen gondolataikat, akkor a gondolatok a kijelölt szellemben gondolatává is válnak. Így válnak az Ur gondolatai a szent gondolataivá is és a szent gondolatai az Ur gondolataivá. Ez a megismerési mód tehát nem a közönséges lélektan, hanem a szellemek megismerésének lélektanába tartozik.

Már könnyebben megérthetők a képzeleti látomások. Ezek a látomások ugyanis a képzeletben mennek végbe és szemléletesek. Ha az Ur Jézusnak úgy tetszik, hogy a lelket megörvendeztesse, világosan megmutatja neki az Ő szent emberiségét is. Vagy úgy, amilyen volt, midőn e földön élt, vagy pedig úgy, amilyen a feltámadása után volt. E látomás azonban rendesen oly hirtelen folyik le,

mint a villámlás és oly mélyen vésődik be az emlékezetbe, hogy lehetetlen azt elfeledni. Olykor az Úr még beszélget is a lélekkel, sőt nagy titkokat is közöl vele.

«Midőn Isten ezt a kegyelmet adja a léleknek, az előbb legtöbbször elragadtatásba jut, mert gyengesége éber állapotban nem képes ezt a félelmetes látomást elviselni. Az Úr megjelenésének végtelen felsége nagyon megfélemlíti a lelket.» «Ezen látomásban nagyon is úgy mutatja be magát az Ur, mint az égnek és a földnek Ura.» (Szent Teréz.)

A képzeleti látomások tehát érzékeinkhez szólnak, bár nem az érzékekből erednek. Az Ur a lélek elragadtatása közben a képzeletbe önti a maga képét és szemléletessé teszi önmagát.

Igy nyer a lélek egyre forróbb vágyat a másvilág után. Így fokozódik fel szeretete elragadtatássá.

9. Elragadtatás.

Nagy titok a szeretet. Nemcsak érzelem, nemcsak szó, hanem mérhetetlen erőforrás is és világokat alkotó hatalom.

A fizikai világban minden testi, a lelki világban minden testetlen. Amott az erők anyagokat szülnek, mozgatnak és robbantanak; emitt lelkeket nemesítenek, alkotnak vagy tönkretesznek. Amott van vonzás és taszítás és e két erő szüntelen teremti és bontja a világokat; emitt van szeretet és gyűlölet és e két pszichikai erő hozza létre az ember összes alkotásait és ezek döntik romba a kultúrákat és a népeket.

A szeretet tehát erő és amilyen a tárgya, olyan a szeretet. A szeretet, mint érzelem, önmagában véve egy, de tárgyai szerint más és más alakban jelentkezik. Ki mit szeret azonban, azzá lesz. A szeretet ugyanis összeforraszt azzal a tárggyal, amelyre irányul. A vallás isten-

szeretet. A természettudomány természetszeretet. A tudomány maga tudásszeretet. A művészet művészszeretet. És amint a tudós eggyé lesz a tudománnyal, a művész a művészettel, a természetbarát a természettel, épúgy a vallásos eggyé lesz Istennel.

Mennél nagyobb tudós, művész vagy természetbarát valaki, annál jobban összeolvad szerelme tárgyával. És mennél jobban összeolvad valaki azzal, amit szeret, annál több titkot nyilatkoztat ki neki az a tárgy, amelyet szeret.

Ó, a szeretet elmerülés, belesüllyedés, összeolvadás és egyélevés azzal, amit szeretünk.

Isten szeretete is Istennel való egybekelés és megistenülés. Amint azonban minden szeretet nagy erőfeszítést szül és erőfeszítésből izzik ki, úgy ez az istenszeretet is a lélek teljes odaadása és minden szellemi erejének Istenben való elmerülése. Ezen magasztos összeforrás nagy tüzből ered az elragadtatás.

Mennyiszer ismétlem magamat! De hiszen nem lehet eléggé hangsúlyozni és elég sokszor elmondani, hogy a lélek nagy és hatalmas láthatatlan világ (kozmosz), amelynek vannak benső erői, erőforrásai, képességei, fejlődési irányai és céljai épúgy, mint a látható, a fizikai világnak. Amint azonban a külső világban annyi a katasztrófa, annyi a végzet, épúgy a lelki világban is.

A legnagyobb katasztrófa azonban a lélekre, ha nem ismeri önmagát és nem tudja, hogy az ő célja nem ez a világ, hanem az Isten kegyelmével való szakadatlan előrehaladás az átszellemülés útján.

A szentek ezt a titkot ismerik és ezt az életet élik. Minden szeretetük az Istené és viszont Isten minden szeretete az övék.

A fizikusok meghódítják a levegőt, a vizet, a földet. A szentek meghódítják az Istent, a szenteket és a szellemeiket. Azok megmutatják, milyen hatalmas úr az ember a

természetben, ezek pedig kinyilvánítják, mire képes az ember a szellemvilágban. Amazok felrepülnek a magasságokba és elmélyednek a mélységekbe, ezek felrepülnek a szellemvilágba és alámerülnek a lélek legismeretlenebb mélységeibe. Amazok a föld urai, emezek pedig a szellemi beavatottnak és rendkívüli szellemi erőnek a részesei. Tudod-e, mi az elragadtatás? A saját természetét nem ismerő ember gyámoltalanul maga elé néz e szó hallatára és azt mondja: nem! A földbe merült anyagelvű tudós ezt feleli: valami babona. Az egyébként jámbor életet élő, de ép a vallás mélységeit nem is sejtő pedig borzongva hallja ezt a szót, «elragadtatás».

Mi tehát az elragadtatás? A szellemmé izzott és a Végtelen felé felfokozott léleknek Istenhez való valóságos felrepülése.

Tudd meg, olvasóm, hogy a lélek annyira elfinomíthatja és annyira áthevítheti összes erőit, hogy az szinte túlrepülhet még a testen is és Istenhez emelkedhet.

Tudd meg, ó testvér, hogy a szellem már itt e földön annyira elszakadhat testi kötelékeitől, hogy mint szellem élheti a maga szellemi életét és már itt a földön szellemi erőivel láthatja Urát és hallhatja szentséges szavait.

Tudd meg, ó testvér, hogy nemcsak a hipnózisban vagy a szomnambulizmusban szabadul fel a lélek a testtel való szoros kapcsolatától, hanem az elragadtatásban is. Míg azonban amott valami külső és erőszakos erő vágja mintegy ketté a test és a lélek szoros egységét és épazért a lélek mit sem tud arról, ami a külső tényezők hatása alatt ezen állapotban vele történik, az extasisban minden másképp történik. A szellem ugyanis Isten után való szakadatlan vágya, a földi burokból való kiemelkedése, a szellem erőinek gigászi kitágulása, Isten kegyelmének a lélekkel való közlése folytán egyre jobban önmagára talál, egyre ragyogóbbá csiszolja képességeit, folyton jobban bele nő a Végtelenbe, mindig erősebb

segítséget talál Istenben, míg végül bekövetkezik az az áldott pillanat, hogy a szellem, mint szellem, érzékek és külső fizikai hatások nélkül, agy és érzékszervek közreműködése nélkül, mint tiszta szellem látja az Urat vagy a szellemeket és érintkezik velük.

A szellem, ez az angyali lepke, áttöri a testet, a földi gubóját és most már mint szellempillangó röpköd, lát és élvez a végtelenségben. Hiszen ezt jelenti a szó is : extasis ; magyarul kiröppenés.

A szellem ilyenkor természetesen nem alszik, sőt talán sohasem is volt még oly éber, mint most. Mivel pedig nem erőszakosan, hanem mintegy természetes szellemi fejlődés útján nőtt ki gubójából, azért ért és tud is mindent, ami csak az elragadtatásban vele történik. Emlékezik is mindenre, amit csak látott és hallott. Nem úgy, mint a hipnotizált vagy a szomnambul. Az elragadtatás állapotában tehát épúgy képzeleti, mint értelmi látomásokban részesül a szent. Látja az ő Jegyesét, akinek szeretetén nevelkedett fel ennyire. Lát nagy titkokat és pedig hol a képzelete vásznán, hol pedig szelleme legmélyén, értelmi belátás alakjában. Hiszen nem minden titok lehet a képzelet tárgya. Sőt mennél nagyobb és mélyebb igazságokat lát, annál inkább látja azokat pusztán fénylő, világító és melegítő igazságok alakjában. Isten, a végtelen gondoló és gondolat egy személyben, a szellemben sugározza a maga gondolatait. Nem a szellem gondolja a maga gondolatait, hanem a szellem gondolatvillanásai az Ur gondolatainak a szellemben való kivillanásai. Az elragadtatásban levő lélek tehát a testben mintegy otthon hagyja földi képességeit és egészen a szellemek módjára él a szellemvilágban. És amint a szellemvilágban Isten szakadatlanul a szellemekbe sugározza gondolatait, épúgy a test fölé kiragadt lélek is egészen benne él az ő Jegyesének gondolat-sugárzásában. In lumine eius vidit lumen. Az Ő világosságában látja a világosságot. A szent pedig teljesen oda-

adja magát ezeknek a gondolatoknak, amelyek benne mintegy továbbérnek és gondolkodnak. Az ő magasztos élete ezen pillanatokban Isten gondolatainak a felfogásában telik el. Akarata pedig arra irányul, hogy ezeket a gondolatokat az emlékezetben úgy megrögzítse, hogy azok akkor is megmaradjanak az emlékezetben, ha magához tér.

Jól mondja szent Teréz, hogy minden elragadtatás lényeges eleme a titkok világának meglátása. Ezt mondja a saját elragadtatásáról szent Pál is. Ha tehát a lélek nem pillanthat be a mennyei birodalomba, akkor az nem is volt elragadtatás. Ezzel a csodás meglátással azonban nagy-nagy alázat és hódolat társul és szent Teréz ép úgy, mint szent Pál, titokként őrzik meg mindazt, amit ott tanultak. A lélek életének ezen a magas és fenséges szintjén a fecsegés valóban természetellenes volna.

Egyébként is igen súlyos logikai akadály van annak, hogy a szent mindent el tudjon mondani.

A szellemi látás ugyanis, mint emlékezet, megmarad ugyan az elragadtatás után is a lélekben, de a lélek azt nem tudja a maga egészében fogalmakra lefordítani. A szellem ugyanis, mint szellem, egyszerűen lát és nem okoskodik. Okoskodás nélkül tud és nem tanul. Rendes tudatunk azonban okoskodáson épül föl, fogalmakban alakul ki és ezekben a fogalmakban raktározza el eszünk is a maga összes ismereteit. A szellemek azonban az égben nem a fogalmak hálóiiban fogják meg az ismereteket. Ott van tudás tanulás és okoskodás nélkül is. És ez a tudás az igazságok eleven szemlélete és nem azok fogalmi tükörképe. A szellem látásai tehát az elragadtatás után is látások maradnak és ezeket a látásokat már csak azért sem tudja fogalmakba szorítani, mert ezek a látások nem ezen világról valók és ezekkel az érzékekkel és értelmi fogásokkal meg nem ragadhatók. Ha tehát a

látó mégis fogalmakba akarná azokat önteni, a földről vett fogalmakba kellene neki oly látásokat szorítania, amelyek egy egész más világból, tudniillik a szellemi világból valók, ahol pedig nincsenek ilyen látások számára fogalmak.

Bár merész a hasonlat, amellyel élni akarok, de nem egészen tulzó. Amint a lónak hiába igyekeznénk emberi fogalmakat közölni, az azokat nem értené meg, mert az ő esze csak érzéki képekre van berendezve; épúgy a szellemvilág ismereteit a földi ész azért nem képes szellemi módon megérteni, mert ez meg csak földi fogalmakra van berendezve és nem szellemi belátásokra. Épazért szent Pál és a szentek lelkében csak egy fenséges emlékép maradt meg az elragadtatás után, amelyet azonban fogalmakkal ők sem tudtak kifejezni. A hittudósok nagyszerű magyarázataik végén is megmarad ez a docta insipientia, ez az okos oktalanság, és meg is kell maradnia, mert szent Pál is azt mondja, hogy titkos igéket hallott, amelyeket embernek nem szabad kimondania.

Az elragadtatás lefolyása nem mindig egyforma. Van röpké elragadtatás is, mikor az Úr egy pillanat alatt úgy röpíti fel a lelket, hogy még a test is vele együtt felemelkedik a levegőbe. Hiába minden ellentállás. Mert amily mértékben akarna a lélek ellenszegülni, olyan mértékben érezné a húzást előre. Valóban félelmetes módon nyilvánul meg ilyenkor az Úr ereje. A lélek pedig érzi, hogy úgy, amint van, átröppent valami más országba, amely lényegesen különbözik attól, amelyben mi élünk. Egészen más fény és annyira más világ tárul eléje és a miénktől annyira különböző dolgokat lát, hogy ha egész életén keresztül torné is rajtuk a fejét, nem tudná őket elképzelni. Egy pillanat alatt annyi mindent megért, hogy értelme éveken keresztül sem tudta volna azokat elsajátítani. «Úgy látszik, az Úr meg akarja

mutatni a léleknek az ígérlet földjének egy részletét, amely felé haladnia kell.» (Szent Teréz.)

Az elragadtatás egy másik alakja a fájdalmas elragadtatás. A lélek ebben úgy érzi magát, mintha törszúrás, vagy tüzes nyíl hatná át lelkét. «Akármilyen történet is azonban, világosan érthető, hogy az nem származhatik a mi természetünkből.» «De meg nem is ott érzi azt az ember, ahol a testi fájdalmakat szokás, hanem sokkal beljebb, a léleknek a legmélyén.»

Mindezen rendkívüli kegyelmek valami kimondhatatlan vágyat ébresztenek a lélekben, hogy elhagyja a földet és az Úrhoz menjen. Ki szabadít meg engem a halál testétől — mondja szent Pál.

Az elragadtatásnak azonban vannak testi tünetei is. A nagy lelki lángolások közben ugyanis a test szinte meghal. Az érverés annyira gyenge, mintha már a lélek elhagyta volna a testet. A test melege is megcsappan, a lélek ellenben pedig lángban ég. A test e közben ugyan fájdalmat nem érez, de utána néhány napig nagy és általános gyöngeség fogja el.

Mindezekben csak a szentek elragadtatásával foglalkoztam. Nem is térek ki Plátónak, Plotinosnak vagy Danténak állítólagos elragadtatásaira. Még Pascal elragadtatásával sem foglalkozom. Nem lehet ugyanis tudni, tényleg elragadtatások voltak-e azok vagy inkább csak az ihletésnek heves kitörései.

De miért vannak ezek az elragadtatások? — Kérdi egy ízben szent Teréz. Bizonylyal azért — feleli — hogy a lélek már itt a földön is lássa, mit élveznek a szentek. Tehát a szentek a zálogai annak a nagy kegyelemnek, amelyet egyszer mi is élvezni fogunk.

Az elragadtatás annak a Jegyesnek ajándéka, aki jegyesét Magához akarja emelni és neki megmutatni a boldogság honát.

10. Az Úr ölen.

Az elragadtatás egyúttal a lélek nászutazása az ő Jegyével. A lélek most már az Úr ölen pihen. Minden izzó hangulat, minden forró szeretet, minden teljes és tökéletes lemondás a világról és odasimulás az Úrhoz, a lelki házasság szent érzelmeiből fakadnak. A lélek többé már nem önmagáé, hanem az Úré. A lélek otthona az Úr szíve.

Most tehát a lélek útján már a végső állomáshoz jutottunk. A lélek az Úr ölen pihen. Csoda-e, ha az Úr a lelket most kegyelmeivel még gazdagabban elhalmozza? Csoda-e, ha szinte önmagát és legbensőbb titkait mutatja meg a léleknek? Az elragadtatások még mindig tartanak. Sőt megjelenik a Szentháromság is. Mint valami lángtenger, mint valami ragyogó fényességű köd, úgy jelenik meg a szellem előtt külön-külön a három isteni személy. Ugyanakkor valami csodálatos megértés fakad fel a lélekben, minek folytán világosan belátja, hogy a három isteni személynek egy a lényege, egy a hatalma, egy a tudása s a három személy egy Isten.

Nem tudjuk, volt-e Danténak elragadtatása avagy csak a misztikusok után írt oly gyönyörűen a Szentháromságról, de tény, hogy leírása csodálatos.

«A dicső fény mélységes és világos bensejében három különböző színű, de egykiterjedésű gyűrű tűnt föl előttem. Az egyik a másikon úgy tükröződött vissza, mint a szivárvány a szivárványban, a harmadik pedig, mintha mind a kettőjükből egyenlőképen kiáradó tűz lett volna. Ó, milyen gyarló is az én szavam és milyen homályos fölfogásomhoz képest! Ó, örökké való világosság, aki egyedül csak magad által létezel és magadat ismerve és magadtól ismertén gyönyörködve szereted önmagad! Ama körforgás, mely mintha visszasugárzott

fény gyanánt jelent volna meg benned, mihelyest jobban szemügyre vettem, bensejében a tulajdon maga színeiből festett emberi alaknak tűnt föl előttem, úgyhogy látásom egészen elmélyedt benne.»

«Mint amilyen a mérnök, aki abban van elmerülve, hogy a kört megmérje, de fejét törve sem találja meg a neki szükséges elvi alapot, ilyen voltam én is ezzel az új látománnyal szemben.»

«Meg akartam érteni, hogyan illik össze az ábrázat a körrel és hogyan vág vele egybe, azonban nem voltak erre elég erősek a magam szárnyai. Ámde egyszerre hirtelen egy gondolatvillám cikázott át agyvelőmön és attól kívánsága kielégült.»

«A dicső képzeletnek azonban itt szárnya törött. Epe-désemet és akarásomat, mint valamely egyenletesen mozgó kereket, itt már magával ragadta az a szeretet, amely forgat napot és égi testeket.» (Kenedi Géza fordítása.)

Az Úr ölen pihenő jegyes lelkén is átvillámlik az Úr fénye és ő is megért mindent. Megérti a hit legmélyebb titkait, amint azt Babits fordítása még zengőbben ecseteli:

Csüggedtem volna lankadt képzelettel,
de folyton gyors kerékként forgatott
vágyat és célt bennem a Szeretet, mely
mozgat napot és minden csillagot.

Megérti a jegyes is a világrend életét, hogy tudniillik a Szeretet mozgat mindent a világon. És ez a Szeretet most már a lélek házastársa. Ezzel a Szeretettel lesz eggyé a lélek. És amint a földön az ember nem válhatik el házastársától, úgy az Úr sem akar már többé elválni a lélektől, sem a lélek az Úrtól.

Erről beszél szent Pál, midőn azt mondja, hogy aki Istenhez közeledik és hozzá ragaszkodik, egy szellemmé

lesz vele. Ugyancsak azt is mondja : «Élek én, de már nem én élek, hanem Krisztus él énbennem». Ime ezentúl Krisztus a lélek élete.

És a lélek érzi is, hogy Isten adja neki az életet és vágyakozik utána forró szerelemmel. Az Úr pedig állandóan a keblén tartja a lelket és úgy látszik, «mintha tej patakanék belőle és az egész embert azzal táplálná». Így tisztul meg a lélek minden anyagiságtól úgy, hogy csak a tiszta szellemi marad meg benne. Miután pedig a lélek így mindent kivetett önmagából, ami nem isteni, az Úr azonnal önmaga tölti azt be. És beteljesedik az Úr Jézus mondása : Én öbenünk vagyok.

Az Úrral egyesült lélek tudja és érzi is ezt, hogy az Úr benne van. Bármit tegyen, bárhol legyen, önmagában érzi az Úr jelenlétét.

Az ilyen lélek nem vágyódik már többé sem szellemi örömek, sem látomások, sem elragadtatások után. Sőt ezek mind meg is szűnnek ezentúl. Hiszen már benne és vele van az Úr állandóan. Ennél többet már Ő sem adhat. A lélek immár Isten temploma és «ebben az Isten-templomban csupán Ő és a lélek élvezik egymás társaságát nagy csöndesség közepette».

Ime a lélek, mint Noé galambja a béke olajágával, végre szilárd talajra talált ezen világnak viharai és vizei közepette az Úr ölen.

És most ismét hangsúlyozom, hogy ezen emberi érzések és kifejezések a legcsodálatosabb természetfölötti kegyelmeket igyekeznek megéreztetni. Ha angyalok volnánk, angyali nyelvvel és angyali érzésekkel fejeznők ki magunkat. Mivel azonban emberek vagyunk, Isten végtelen jóságát csak emberi természetünkkel fogjuk föl és csak emberi természetünkön keresztül hozzuk öntudatra.

Rendkívüli testi jelenségek a szentek életében.

Törekedtem azokat a csodás rejtett folyamatokat leírni, amelyek a szent lelkében végbemennek, amidőn az az útját Isten felé veszi és Vele a legbensőbbben egyesülni óhajt. Az a nagy elhatározás és az az óriási erőfeszítés, amellyel a szent összes lelki erőit összeszedi, hogy benne a földi és anyagi ember megtisztuljon, a nova creatura, a szellemi ember pedig kibontakozzék és istenivé magasztosuljon, sokkal bámulatraméltóbb, mint a természetnek bármely nagy alkotása. Mert, amit a természet alkot, az a természet rendjében marad. Amit ellenben a szent önmagából létrehoz, az a természet fölé emelkedik. A szent valóban égi ember. A szent oly ember, akinek a testi, lelki és szellemi vágyai a földi élet és a földi igények fölé csúcsosodnak. A szent a Felséggel frigyre lépett és ebből a Hatalmassal való egyesülésből jön létre az igazi emberfölötti ember, a mennyei ember, az új teremtmény, a nova creatura.

Ámde, aki a Végtelennel legbensőbbben egyesül, nem részesül-e a Végtelen erejében? Szent Teréz gyönyörű észrevétele, «hogy mikor a lélek ezen a szellem és szellem között létrejött felséges frigy folytán eggyé lett a Hatalmassal, szükségképen reá is ragad valami Annak mindenhatóságából». «A lélek — folytatja — issza annak a pincének borát, amelybe Jegyese bevezette és ahonnt nem ereszti ki többé és annak ereje átszármazik a gyöngé testre épenúgy, mint ahogy az étel, amelyet a gyomor vesz magába, erőt ad a fejnek és az egész testnek.»

Mindig voltak olyanok, akik, mint Simon Magus, természetes úton és esetleg pénzért is iparkodtak rejtett erők és képességek birtokába jutni. Ám ezek sohasem jutottak az igazi természetfölötti erők és hatalom birtokába. De mindig voltak szentek is, akik semmi rendkívüli földi után nem vágyódtak, sőt minden földi jóról és vagyon-

ról is lemondottak, hogy egyedül Istent nyerjék el osztályrészül és ezek mégis isteni hatalom és isteni kegyelmek részesévé váltak. Mert, amint a természetben minden gyümölcs az ágon érik, az ág pedig a törzsből sarjadzik, a törzs pedig gyökerekből emelkedik ki, a gyökerek pedig a föld erőiből erednek és onnan táplálkoznak, épúgy a szentség a lélek mélységeiből ered, a lélek mélységei pedig erős alakító munka folytán mélyülnek ki, az alakító munka pedig erős elhatározásból, az erős elhatározás és annak minden ága-boga pedig az Élet forrásából ered. És amilyen természetesen bontakozik ki a földön a természet erőiből az élet, époly természetesen virágzik ki a természetfölötti erőkből a természetfölötti élet, vagyis a szentség. És amint a földi életnek megvan a maga díszje és virága, épúgy a természetfölötti életnek is megvan a maga földöntúli bája és varázsa. Végül, amint minden élő csak a maga talajában és a maga hazájában fejlődik ki egész pompájában, épúgy rendkívüli emberi cselekedeteket is csak oly rendkívüli egyének hoznak létre, akik helyükön, otthonukban és saját igazi erőforrásaik birtokában vannak. Más esetben csak korcsművek születnek. Mivel pedig a szentek, a Legszentebbnek testvérei és hatalmának részesei, azért ők nemcsak lelki jelenségeikben, hanem még testi életük számos folyamatában is csodálatos tüneményeket ragyogtatnak.

A szentek nem keresik, nem akarják a csodákat és mégis szinte kell nekik csodákat művelniök, mert már magasabbrendű és hatalmasabb is a természetük.

Viszont vannak, akik csodákat akarnak művelni és csak félszeg tetteket mutatnak.

Itt van tehát az ideje, hogy most már a szentek életében előforduló rendkívüli fizikai tüneményekkel is foglalkozzunk.

Mindjárt eleve ki kell azonban emelnem, hogy a szentek képességei egészen mások, mint a médiumoké.

A médiumok ugyanis eddig még ismeretlen okból tudnak rendkívüli tetteket végrehajtani. És nem is annyira ők, mint kísérletezőik élnek a médiumok képességeivel. Nem is a médiumok, hanem a kísérletezők végeznek velük rendkívüli dolgokat. A médiumok nem ismerik önmagukat, mások ismerik őket. Amit pedig a kísérletezők önmaguktól nem tudnának létesíteni, azt a kísérletezők a médiumokból a médiumok tudta és akarata ellenére hozzák elő. Valami betegség vagy lelki megrázkodtatás folytán ugyanis a médium rendkívüli szellemi erői hozzáférhetőek lesznek a kísérletezők számára. Vannak ugyan esetek, például a telepátia, amidőn a médium maga akar erőivel élni, ámde ilyen munkája után őt is rendkívüli fáradtság fogja el. És ép ez a kimerülés mutatja, hogy tette nem természetes, hanem természetellenes.

A szentek más képet mutatnak. Amily mértékben emelkedik fel a szent a szentség lépcsőin, és amily mértékben lesz egyre szellemibb, oly mértékben hatja át a szellem a testet és oly mértékben válik az is folyton szellemiebbé. Így elfinomulnak a szent összes érzékszervei. A szellem ereje megedzi és átissza a test összes erőit. Sőt a húsát, az izmait és minden porcikáját is. A szent teste már a földön is szinte corpus spirituale, azaz minden ízében szellemi test.

Igy lesz a szent testi és szellemi berendezése oly finom felfogó készülék, amely az anyagi világ hajszálfinom rezgéseit is épúgy megérzi, mint a szellemi világ kisugárzásait.

A szent épúgy kozmométer, mint theométer. Ő a természet és az istenség zöngeszekrénye.

1. A szentek érzékszervei.

A lélek a test építőmestere. Amilyen a lélek, olyan a teste. A muzsikusz lélek muzsikusz fület, a festői lélek

szín iránt érzékeny szemeket dolgoz és finomít ki a test képességeiből.

Kinek milyen tehát az érdeklődése és lelki szervezete, olyan felfogó készülékeket választ ki magából.

A szent érdeklődése a másik világ felé sóvárog. A szent egész életének súlypontja is tehát odaesik.

Ahová azonban a súlypont esik, oda szárnyal a szeretet is. *Pondus meum amor meus* — mondja szent Ágoston. Az én súlypontom a szeretetem. Ámde milyen ez a szeretet? A földi emberé a földre irányul, az égi emberé azonban az Égbe emel.

A földi embert saját nehézkedése a földre húzza. A lelki embert ég felé vágyódása és szeretete felfelé röpíti.

Mert nemcsak a nehézkedés világot egyensúlyozó erő, hanem a szeretet szárnyalása is világokat emelő erő. Amint a repülőgép csavara fölfelé emel, épúgy a lélek misztikus erői is a nehézkedéssel szemben fölfelé törnek.

Nem csoda !

A szent teste az önmegtagadás, a lemondás, az égiek felé vágyódás tüzeiben átszellemül. Sok salaktól, amelyek őt lefelé húzták, megtisztult és a testi nehézkedéssel szemben valami könnyűségre tett szert, mint a pehely, amely fölfelé száll. Sőt a lelke is minden földies vonzalomtól megszabadult. Így azután a test és a lélek közös erővel küzdenek a földi nehézkedéssel szemben, hiszen mindkettőjüknek lelki szárnyaik nőttek.

A szentek élete felemlíti, hogy Agredai Máriát égő szeretete egész életén át oly csodálatos mozgékony-sággal és pehelykönnyed szárnyalással töltötte el, hogy látszólag a testének nem is volt már súlya. Ugyanezt olvassuk Limai Rózáról is. És vajjon a Nerei szent Fülöpöt nem a szeretet emelte-e magasba, midőn betegágya fölött mintegy a levegőben lebegett és a szent Szűzzel társalgott?

Ámde, ha valaki valamit nagyon szeret, akkor azt minden érzékszervével megragadni és élvezni igyekszik.

Szeretetünk tárgyát, annak jóságát és édességét szinte még ízlésünkkel is élvezzük. Avagy nem mondjuk-e : édesanyám ! Nem érezzük-e, hogy az anyai szeretet, mint édesség, ömlik el szánkban?

Nos és a szent is így érzi és így ízeleli belsőleg a jó Istent és minden isteni dolgot, ami után csak vágyódik. Ennek az édes megízlelésnek szép bizonyossága a himnusz is : Jesu dulcis memoria, dans vera cordis gaudia ; sed super mel et omnia, eius dulcis praesentia.

Édes és szívderítő az Úr Jézus emlékezete, de méznél is édesebb az ő édes jelenléte. Schnabelburgi Lucia a szá-jában, sőt az összes tagjaiban valami rendkívüli édességet érzett, ha a Miatyánkot imádkozta. Folignói Angela, Löveni Ida ugyanezen édességet érezték.

Van továbbá a dolgoknak illatuk is. Vagyis van a dolgok atomjaiban valami erő, ami orrunk kémiai sejtjeinek szerkezetében mint szag válik ki és úgy jön tudatunkba. Nem a dolgok szagosak. A dolgok csak valami sajátos elváltozást idéznek elő orrunkban, amit mi szagnak ész-lelünk.

A szentnek néha még orra is sajátoságosan elfinomul. Az orr is a lélek eszköze. Amit a lélek nagyon szeret, azt orrával is megfigyeli és élvezi. Amitől a lélek undo-rodik, annak kisugárzása az orrban is kellemetlen érzést vált ki. Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy a szentek orrukkal is megéreztek a jót és a rosszat, az erényt és a bűnt.

Az is nyilvánvaló, hogy az erények illatosak, a bűnök pedig rossz szagúak. A nép is tudja ezt, mikor mondja : már messziről büzik. Lehet-e akkor csodálkozni, hogy a szentek az emberek erkölcsét szagukról megismerték? Ilyenek voltak pl. Reggíói Egyed, Nerei Fülöp, Szienai Katalin.

Kevés fogalmunk van még a szellemi világról, pedig talán egészen benne élünk. Hiszen, ahol Isten van, ott

van a szellemi világ is. Már pedig mi Istenben élünk, mozgunk és vagyunk, tehát mi is a szellemi világnak mintegy a központjában élünk.

Bár a tiszta szellemek oly közel vannak hozzánk, mi őket még sem észleljük. Ámde talán észleli őket a szent, akinek súlypontja már e földi életben is ott van? Nem nyílnak-e ki Isten kegyelméből a szent fülei, hogy a szellemvilág muzsikáját is hallja?

És valóban a szentek története elbeszéli, hogy ők az elragadtatás mámorában zenét hallanak, sőt az Úr vagy a szent Szűz is szóltak hozzájuk. Sőt ők elragadtatás nélkül is olykor titokzatos szavakat hallanak; hallanak bájos énekeket.

És ez a zene, mint a földi élet végső akkordja, füleikben sokszor a halál pillanatában hangzik fel úgy, hogy a környezetből még a nem szentek is hallják azt.

A szentek életében nagy szerepe van a szemnek is. Már a régiek mondták, hogy az embernek nemcsak testi, hanem lelki szemei is vannak. Ha lezárom a testi szemeimet, kinyílnak a lélek szemeim. Ha becsukom a lelki szemeimet, kinyílnak a testi szemeim. Nézni testi látószerv nélkül, magasabb fokú nézés. Empedokles a monda szerint kiszúratta a testi szemeit, hogy annál jobban lásson lelki szemeivel.

Mi a földön rendszeren csak testi szemeinkkel látunk és csak a testi jelenségeket észleljük. Ami szemeink nem pillantanak a jelenségek mögé és nem tekintenek be mások lelkébe sem.

A szent azonban gyakran belát mások lelkébe és szívébe is. Szent Teréz és szent Imre herceg is a test burka mögé tekintettek.

Sőt voltak olyanok is, akik a látható Szentostya mögött a láthatatlan Úr Jézust is meglátták az Oltáriszentségben. Folinói Angela, Loyolai szent Ignác, Szienai Katalin és még számosan részesültek e kegyelemben.

Amint pedig a szent láthat olyast, amit más nem láthat, épúgy csodálatosan ő maga is olykor láthatatlanná válhatott. Így menekült meg néhány szent üldözői elől. Vagy így merülhettek el nem egyszer istenes gondolataikba úgy, hogy mások őket nem zavarhatták. Hogyan lehet ez? — kérded. Hát hogyan lehetett, hogy a tanítványok az Ur Jézus feltámadása után csak a kenyértörésben ismerték meg és azután ismét eltűnt szemeik elől. A szellem láthatatlan ereje a szemet nemcsak kitágíthatja, hanem egyúttal meg is béníthatja és akkor a sugarak inkább elfödnek, mint felfödnek.

A természetben más csodás felismerések vagy tudatlanságok is előfordulnak. Amint a növények a fény iránt, az állatok az időjárás vagy a téri távolságokkal szemben érzékenyek, épily rejtélyes érzékenységek és vonzódások vannak a szentek életében is.

A szeretet csodálatos titkáról már beszéltem. Most újból hangsúlyozom, hogy a szeretet mindent legyőz. A szeretet valami sajátos lelki kisugárzás, amely úgy a szervetlen, mint a szerves világot meghódítja. A szeretetnek varázsereje szinte lenyűgözi még az anyagot is és megszelidíti a növény- és az állatvilágot is.

A szentek szerették úgy a növényeket, mint az állatokat és azokat megnemesítették. A szentek nemes és minden teremtményt átfogó szeretete mint csodálatos varázslat hatott az élő és az élettelen tárgyakra. A szentek szinte parancsoltak az élő és a holt természetnek és a természet engedelmeskedett nekik.

Nem akarom én e magyarázataimmal a csodás eseményeket csodás jellegüktől megfosztani. Az én szememben azonban a szent maga Isten legnagyobb csodája. A szent maga Isten legfőbb alkotása és az isteni kegyelmek kivirágzása. Minden, ami csak rendkívüli a szentek életében, ennek a szentségnek velejárója és bizonyítéka. És amilyen a szent, olyan a velejárója.

Ha már most még azt is olvasom, hogy némely szent csodálatos finom érzéke megsejtette az Oltáriszentség közellétét vagy helyét, ezen nem csodálkozom és megértem ezt ép a szentség titkos erőinek szempontjából is. A szeretet finom csápjai ugyanis megrezdülnek az Oltáriszentség közelében. Ha lehetséges, hogy valaki megérzi a mélységekben bugyogó forrást vagy az ott pihenő ércet, miért ne érezhetné meg a szeretet az eucharisztikus Úr Jézust? De ehhez ép szentnek kell lenni.

Vagy ha bizonyos elektromosságok egymást vonzzák, akkor én nem csodálkozom, ha ily magnetikus vonzás a Szent ostya és a szent között is észlelhető. Midőn egy alkalommal szent Teréz áldozni ment, hirtelen elragadtatás lepte meg és oly hévvel fogta őt meg, hogy teste is a magasba emelkedett. És midőn az áldoztató pap ép azon gondolkodik, hogyan áldoztassa őt meg, íme a Szentostya a szent szájába röpül. A szeretet szent lángja magához vonzotta e Legfönségesebbet. Ez az eset pedig nem az őskorban történt, hanem a spanyol irodalom és művészet fénykorában.

Ma a távolbalátást sokan elfogadják. Ma tudjuk, hogy bizonyos egyének szemei bizonyos okokból úgy kifinomulhatnak, hogy a távoli eseményeket is, mint a jelenlevőket meglátják. A távolbalátás maga tehát még nem mindig csoda. Csodálatos lehet inkább az az ok, amelynek a távolbalátás a következménye. Ez az ok pedig esetleg valami beteges túlérzékenység. A szenteknél azonban az ok a szentség erejének kisugárzása az érzékszervekre és főleg a látó szemekre is. Így V. Pius pápa Rómában látta, amint a keresztények legyőzték a törököket. A csodás ok tehát itt az Isten kegyelmének a szent lelkére való kiáradása és a szentségnek az érzékszervekre való elfinomító és átlelkesítő hatása úgy, hogy a szent már szinte szellemi testtel érez, észlel és tud.

2. A szentek csodás értelme.

Az első a nyelvek ajándéka.

Isten különös kegyelme a könnyű nyelvtanulás. Ismerünk egyéneket (Mezzofanti vagy a híres Neissei Domonkos, 1650), akik a legnagyobb könnyűséggel tanulták meg úgy az európai, mint az ázsiai nyelveket. A nyelvérzék tehát különös képesség.

A szentek életében azonban olvassuk, hogy egyik-másik az idegen nyelveket tanulás nélkül is egyszerűen megértette sőt beszélt is azokon. Tudjuk, hogy pünkösd napján a Szentlélek kegyelméből a legkülönbözőbb nemzetiségűek is megértették az apostolok beszédét.

A nyelvek ilyen ajándéka csoda. De ennél is azt mondom, hogy nem a megértés az igazi csoda, hanem az az ok csodálatos, amiért a szentek ily csodálatosan értettek, illetőleg gondolataikat ily csodálatosan tudták közölni.

Hiszen eljön az idő, mikor mi is mint szellemek nyelvtan nélkül fogjuk egymást megérteni. Nem lesz szükség nyelvre. Ne is lépjen ez meg bennünket. Hiszen a nyelv is a gondolatközlésnek csak egyik eszköze, úgy, mint az írás vagy a rajzolás. A megértésnél ugyanis nem a nyelv a fő, hanem a gondolat, amelyet megértünk. A gondolat maga pedig testetlen valóság. Mivel pedig a szellem szintén testetlen lény, nincs szüksége sem nyelvre, sem más kifejező jelre.

A gondolat továbbá sem nem magyar, sem nem német, hanem a gondolat gondolat. A gondolatnak önmagában nincs nemzetisége, amint a számoknak sincsen nemzetiiségük.

Ha tehát a szent lelke, mint a szellem működik, akkor, mint szellem megérti azt a gondolatot, ami más lelkekben, mint gondolat él. Sőt tudja saját gondolatait is más lelkek szellemiségébe beilleszteni. Így jön létre a megértés a különböző nyelvűek között.

Ámde hogyan támad az az érzés, mintha a szentek a gondolatokat saját nyelvükön hallanák? Ezt a látszatot a megértéshez a szent maga adja hozzá. Mert amint az elektromos áram a szemben fény, a fülben hang, az orrban szag, a nyelvben íz; épúgy pl. a magyar szent a megértett gondolatot magyarra, a német németre fordítja le önmagában, egészen automatikusan és így hozza azokat agyvelejével önmagának öntudatára.

A nyelvek megértésénél és beszélésénél is tehát a csodának oka a szentség, amely a lelket szellemi magaslatra emeli és a szellemből ezeket a rendkívüli műveleteket kiváltja.

Épígy keletkeznek még a szentben sok egyéb értelmi megvilágosodások is.

Az isteni fény bevilágít eszükbe és közli velük a hit igazságait. Csodás meglátás, megértés és elgondolás következik ennek nyomában. Természetesnek találják azt, amit előbb nem tudtak. Világosnak, ami homályos volt. Egyszerűnek, ami nagyon is bonyolult volt. Találnak hozzájuk világító szavakat, sugárzó kifejezéseket és kifejező képeket. Ugy beszélnek, mintha a titkok közép-pontjában élnének. Nem bizonyítanak, nem beszélnek rá, hanem egyszerűen elmondják élményeit. Mert az ő szavai átélések és az átélések közvetlen erővel hatnak.

És ép ebben van az ő erejük. Igen ; erő van a szavaikban. Szavaik nem üres hüvelyek, hanem erővel és mézzel teljeseek.

Még egy jellemvonásuk van szavaiknak. Ha a szent beszél, úgy tűnik föl, mintha nem is ő beszélne, hanem Isten beszélne az ő nyelvével. Ha pedig ír, úgy ír, mintha csak vezetné a kezét.

A lélektan ezt így fejezi ki : a tudatalattiból beszél, automatikusan ír.

Ámde ezt a művésről is elmondhatjuk.

A szent azonban in lumine Dei vidit lumen. Isten

fényében látja a fényt. Istenből ered tudása. Innen származik bölcsesége.

Sőt az isteni kegyelem megáldja elméjét és arra képesíti, hogy amit ő mint igazságot élvez, azt friss és világos szavakba rögzítse, pontos és kimerítő fogalmakba keretezze és így azokat mások lelki javává is tegye. Így önti a szent a megszentelő élményeket és a nagytűzű és ösztönös bölcs mondásokat a fogalmak bronzába és így fordítja le azokat a tudomány elvont nyelvére és így teszi azokat mindnyájunk közös kincsévé. Rupertus de Deuz, Candidus testvér, Cordovai Katalin, Szienai Katalin, Lopez György, Aquinói Tamás és még sokan részesültek ilyen nagy kegyelmekben.

Sőt ez az isteni kegyelem sokszor még továbbment. Megnyitotta a választottak szemeit, hogy lássák a régmúlt idők eseményeit is, pl. az Ur Jézus kínszenvedését, amint azt Emerich Katalinról (s esetleg a jelenben Neumann Terézről) tudjuk. Vagy feltárja előttük a jövőndőt, hogy mint a próféták megjósolják a bekövetkezőket.

A modern parapszichológusok is tulajdonítanak a szenzitíveknek ilyen képességeket és ha korunkban sokan annyira hisznek az ő kijelentéseinek, akkor annál inkább kell hinnünk Isten szentjeinek. Rudolf Steiner és Helena Blavatsky nem mulják felül a mi szenteink képességeit.

A modern médium ugyanis legfeljebb oly dolgokat lát meg a múltból, illetőleg a jövőből, amelyeket az élesre felajzott ész következtetések révén is hátra és előre az adott tényekből és folyamatokból visszagöngyölíthet, vagy az okok során előre törve azokból kigöngyölíthet. Mind a két esetben pedig csak olyan dolgokat tár föl, amelyek implicite, vagyis mintegy burkolva a tényekben bennrejlének.

A szent ellenben, aki szellemi módon gondolkodik és

mint megtisztult szellem a szellemekkel és a jó Istennel szellemileg közlekedik, talán úgy látja a multat vagy úgy szemléli a jövőt, amint azokat a szellemek Istenben látják. Hiszen minden Istenben él, mozog és létezik és minden Ötöle nyer létet, működést és erőt. Tehát a szellemek, mert testetlen lények, Istenben, mint mindennek eleven forrásában és okában valóban észlelhetik a multat és az elkövetkezendőket. Ex influentia divinis luminis, az isteni fény kisugárzásából táplálkoznak ugyanis a szellemek. Így láthatnak a szellemek hátra és előre és így látnak esetleg a szellemi fokra emelkedett szentek is, mint beavatottak.

Sőt csodákat is művelhetnek. Vajjon az a lélek — kérdem szent Terézszel — aki a szentség révén a Hatalmas-hoz felküzdí magát, nem részesül-e Annak nagyságában és mindenhatóságában is? Vajjon a theozófusok és a yogik, nem akarnak-e a titkos erők birtokosai és csodatévők lenni? Nem törekeshetnek-e az elemeken uralkodni?

Ha napjainkban az ember saját erejét gigászi méretekben igyekszik kiszélesíteni és megnagyobbítani, akkor ne kételkedjünk a szentek csodáiban sem. Őbennük már valóban nagy szellemi erők összpontosulnak és ezek az erők nem volnának képesek a természet rendjén kívül is működni?

3. A szent csodás testi jelenségei.

Más a szent és más a mágus, a varázsló vagy a yogi.

A szent szent akar lenni és Isten kegyelméből szentsége esetleg sok csodás jelenség forrása. A mágus ellenben csak a természet hódító ura óhajt lenni és akaraterojének felfokozásával rendkívüli képességek birtokosává kíván kifejlődni. A szent Isten kegyelméből a természet fölé emelkedik és a természet önkénytelenül is engedelmeskedik neki. A mágus azonban titkos tudományokkal akar a természet titkainak birtokába jutni és a természet esetleg

kényszerülve hódol neki. A szent a magasabb létrendből nyeri a természet fölé emelkedő erejét. A mágus csupán a természet erőinek megrablásával tud látszólag csodás jelenségeket létrehozni.

Szent Péter és Simon mágus, a két ellentétes és örökké szembetűnő típus, akik látszólag egyenlők egymással és mégis egy világ választja el őket.

Simon Magus érzi is a különbséget, amely közötté és szent Péter között van. Tudja, hogy ő csak kívülről hasonló Péterhez. Sejti, hogy ereje is csak látszólag azonos Péter erejével és épazért ő is szeretne Péter lenni. Szeretné pénzért megvásárolni Péter erejét. Péter azonban megátkozza Simont, mert a démoninak nincs semmi köze az istenihez.

A szentség isteni, a démoniség emberi. A szentség a legfőbb isteni jónak vágyából ered. A démoniség ellenben a legfőbb földi jónak szeretetéből. A szent Istennel óhajjt egyesülni, a démoni ellenben a természet erőivel igyekszik egybeformni. A szent a természet fölött áll, a démoni ellenben a természet középpontjába helyezkedik, hogy onnan irányítsa a természet erőit.

A szent is, a démoni is csodálatos dolgokat művelnek, épúgy, mint Mózes és a bűvészek a fáraó előtt. Ha kívülről nézed őket, ugyanazok. Ha belülről nézed őket, végtelenül különbözök.

Ne nézz tehát semmit kívülről, hanem belülről!

Ne tündödjél azon, miért tud a démoni erő is csodálatosat létrehozni!

A vezető irányelve legyen, hogy a csodálatos csak eszköz és nem cél. A csodálatos csak ruha és nem maga a lényeg.

Ugyanazon okozatot sokféle ok hozhatja létre; az okozatból tehát nem mindig következtethetsz az ok benső természetére. A rossznak is lehet jó oka és a jónak is lehet rossz oka.

A csodálatos tehát csak jelenség, de a jelenséget jó és rossz ok egyaránt szülheti.

Aki tehát csodálatos dolgokat lát, mindig vigyázzon, milyen szellemtől erednek azok.

Ha a szent soha nem hoz is létre csodálatos jelenséget, azért mégis lehet szent és bírhatja a szellemi világrendben a szellem minden kiválóságát és értékét.

Viszont, ha a démoni még úgy ragyogtatja is fölényes erejét, sohasem éri el a szentek nagy szellemi értékét.

A csodálatos tehát a szentségnek nem kizárólagos jele és velejárója. Lehet szentség feltűnő életjelenségek nélkül is.

Viszont a csodálatos lehet a démonizmusnak is a jele és következménye.

Az egyik mégis isteni lélek, mert a szentség révén az «isteni természet» isteni létté nő ki benne. Az «isteni mag» isteni életté terebélyesedik ki belőle. Így lesz az ember igazán ex Deo natus, Istentől született.

A másik ellenben erőszakkal szeretne Isten birodalmába betörni és nem a szentségtől, hanem a pusztaság fájától reméli a kígyó ígéreteinek beteljesülését : olyanok lesznek, mint az Isten !

Mindezeket azért hangsúlyozom, hogy megelőzzem a kérdést : előfordulhatnak-e a természetes rendben is bizonyos rendkívüli testi jelenségek, amelyek szinte zavarba hozzák lelkiismeretünket? Válaszom, igen !

Hiszen mindig is voltak bűbájosok, mágusok, fakirok és yogik, akik vagy titkos tudományukkal, vagy akarati életük rendkívüli kinevelésével emberfeletti erőkre és egyúttal szinte a természetfölényes uralomra is szert tettek. Amint azonban a természetben is ugyanazon okozatot különböző okok idézhetik elő, épúgy az ily csodálatos jelenségeknél is nem a jelenségek a fő, hanem az okok, amelyekből erednek.

A csodálatos jelenségek sem itt, sem ott nem önmagukért

vannak. Azok csak utalnak valami rendkívüli-re, t. i. vagy a szentségre, vagy az ördögire

Midőn tehát most majd arról beszélünk, hogyan uralkodnak a szentek a természet elemei fölött, ezzel mi nem azt akarjuk mondani, hogy ezek nélkül nincs is szentség; nem azt, hogy ezek a szentség szükségképeni következményei.

Azt sem akarjuk mondani, hogy a szentek rendkívüli művei a varázslókéival mindenben azonosak. Sőt valljuk, hogy azok csak külsőleg hasonlóak egymással. Vajjon Simon mágus nem érezte-e, hogy szent Péter több, mint ő és művei is az övéinél fensőbbrendűek?

A szentség és démonizmus tehát két külön okság, két külön célkitűzés és két külön belső lényeg tulajdona.

Hogyan uralkodik már most a szent a természet elemei fölött! Lássunk egy pár csodás fizikai jelenséget, amelyek jobban érdekelnek.

Íme az első a lebegés az ég és a föld között, ami legtöbbször az elragadtatás állapotában jön létre és annak a velejárója.

Lebegés az általános nehézkedés erejének, mint a legegyszerűsebb természeti erőnek és törvénynek a legyőzése. Jelenségei: A test a levegőbe emelkedik. Esetleg fény övezi és jó illatot áraszt magából.

Néha ezen helyzetben a szent oly erős, hogy más személyt is magával emel. Viszont néha a szent lebegő teste oly könnyű, hogyha ráfújsz, leng a levegőben. Máskor meg oly merev a teste, mint a szikla és az egyes tagok is mozdíthatatlanok. Hogy mily magasra emelkedik a test, az esetenként különböző. Az elragadtatás végén azonban a test ismét a földre ereszkedik anélkül, hogy megsérülne.

A lebegésnél is csodálatosabb a röpülés. Copertinói József 1663-ban halt meg, tehát nem is oly régen élt, hogy pusztá legendaszámba menne mindaz, amit róla

írtak. Sőt halála után két évvel már élete és csodái fölött a kánoni per is megkezdődött. József csodálatos röpködése nem egyszer történt, hanem sokszor és számos tanu előtt és nem egyszer nagyobb távolságokra is. Főleg a zene hangjaira kezdett nemcsak lelke, hanem teste is szárnyalni. Közben még énekelt is. Megtörtént még az is, hogy röpködésre másokat is magával ragadott a magasba. Nem tudom; mit csodáljon inkább az ember: az elragadtatás hevét-e, vagy a röpködés csodálatos erő-kifejtését? A dalt, a fényt-e, vagy a szentség túlvilági erejét, amely fölötte áll minden földi és természeti törvénynek, sőt azok mint lépcsők és hágcsók szolgálnak neki? Talán nemcsak én, hanem olvasóim is észreveszik, hogy ily jelenség nem a természet törvényeinek a fölfüggesztése, hanem egy magasabb életrendnek és erőnek hozzánk való alászállása. Itt oly erők érvényesülnek, amelyek nem a mi világunkból valók. Ép azért fölösleges is azt kérdezni: képes-e az ember ilyeneket a természet rendjében véghezvinni? Nem tudom, képes-e? Csak azt tudom, hogy e jelenségek mögött csodálatos élet és még csodálatosabb lélek él, liheg, vágyódik és szárnyal. A lélek ereje ragadja magával a testet, az sugározza át fényével és tölti el azt a túlvilági élet illatával. Ha a szentet belsőleg utánozod, esetleg te is oly hatalmas leszel, még ha nem is fogsz úgy szárnyalni. De ha csak külsőleg utánozod és úgy próbálsz szárnyalni, mi hasznod belőle? A lelket kell röpködésre gerjeszteni és a lélek ereje ragad majd a magasba.

A szeretet erőfeszítései azonban különbözök! A szeretet nemcsak szárnyra tud kelni, hanem képes magába illeszteni, átélni és megtapasztalni mások szeretetét is úgy, hogy egy lesz velük.

Mikor szent Pál azt mondja: én az Úr Jézus sebhelyeit hordozom, akkor e szavakkal kijelenti: én beleéltem, beleéreztem magamat Krisztus nagy és halálba

rohanó szeretetébe úgy, hogy vele együtt átszenvedtem a megváltás minden szenvedését és átéltem azt úgy, hogy az ő sebhelyei testembe vésődtek.

Van ezekben a sebhelyekben természetes, de van természetfölötti mozzanat is. A mágia is utánozhatja valamikép a természetes jelenséget, de nem a természetfölöttit.

Mondtam már, hogy az akarat ereje bámulatos.

Az akarat elszakadhat minden földitől. Uralkodhatik a test szervei, az idegrendszer és az érzékek fölött is. Szabályozhatja a vérkeringést, a szívverést, sőt a finom testi szövetek működését is. Sőt az akarat azt is akarhatja, hogy a vér átszívároгjon a bőrön és ott sebhelyeket formáljon. A fakir tényleg sok jelenséget mutogat, amelyek mind az akarat, illetőleg a pszichikai erőnek az átütései.

De van-e mindennek köze a benső élethez?

Ezek a mutatóványok csak artistamutatóványok és nem valami rendkívüli lelki felmagasztosulások külső jelei.

A szentek sebhelyei azonban egészen más virágok.

A szentek megtalálták a módját, hogy bennük megvalósuljon Krisztus élete. Ők az Üdvözítőt nemcsak kívülről, tehát az okoskodó ész formáin és a szótár szavain keresztül ismerték. Ők az Üdvözítő lelkébe hatoltak, beléje illeszkedtek, részévé váltak; lángja szikrájává, áradata cseppjévé módosultak. Ők az Üdvözítő isteni teljességébe merültek, határtalanságába rohantak, szeretetébe belehanyatlottak. Eleven valósággá váltak az Ő eleven valóságában. Ők átérezték az Ő nagy szeretetét, határtalan szenvedését, keresztútjának minden keserves mozzanatát és ők egybeforrtak Krisztus vérenek lüktetésével és szentséges szívének dobbanásával. Őbennük a szent sebek mint szent sebek fájtak, égettek és a bőrön átfakadtak. Miután érzéseik az Úr Jézusba beleolvadtak, azért az Úr Jézus az Ő összes

fájdalmával és fájdalmas sebeivel bennük és rajtuk kiverődött. Ők nem kerestek csodákat, ők éltek, mint Krisztus és Krisztus kiverődött rajtuk összes szenvedéseivel.

Ime ez a szent sebhelyek eredete a szentek testén.

Ők Krisztussá váltak és Krisztus bennük átízzott sebeivel együtt.

De micsoda lelki erőfeszítés és felemelkedés útján jutottak ide! Az érzések milyen megistenülése előzte meg e sebhelyeket?

A szentek tehát nem artisták, nem színészek, hanem alter Christus, azaz Krisztus hasonmásai.

Ha tehát artistákat látsz, akik az akarat erőinek összevonása útján magukból valami jeleket kierőszakolnak, tudd meg, hogy azok nem szent sebhelyek, mert nem él bennük Krisztus. Azok csak bizonyos testi elváltozások.

A parapszichológiában meglepő jelenségek az apportok is. Midőn pl. valaki távoli vidékek virágait hozza el és asztalunkra teszi és nem tudjuk, hogyan és ki hozza azokat zárt ajtókon keresztül. Vagy midőn az előszoba, a kert egyes tárgyai a megfigyelők ölébe hullanak anélkül, hogy bárki is kiment volna értük. A testek — úgy látszik — még sem áthatlanok. A tér távolsága is talán csak számunkra távolság, másféle lények számára ellenben nincs tér és nincs idő sem.

Ime ezek és hasonló jelenségek a szentek életében is igen sokszor előfordulnak. A kételkedő természetesen csak mosolyog rajtuk, a hívő ellenben alázattal hallja azokat. Mégis az újabb időkben a tudomány is már szerényebb.

A mai tudós már nem oly gúnyolódó, mint amilyen az anyagelvűség korszakában volt. Tudja, hogy az a természet, amit mi ma ismerünk, nem maga az egész természet. Természettörvényeink sem az egész mindenség összes

törvényei. Ahol tehát rendkívüli jelenségek tűnnek föl, ott szerinte is ismeretlen erők és törvények szerepelnek.

Az emberi természet erőit sem ismerjük mi mind. Úgy látszik, hogy vannak bennünk is erők, sőt talán anyagok is, amelyek kisiklanak úgy az érzékszervek, mint a boncoló kés alól.

És lehetnek olyan rendkívüli módon nevelt egyének is, akikben ezek az erők akár tudatosan, akár pedig csak ösztönösen működnek és az ilyenek csodálatosan túlteszik magukat a mindennapi jelenségeken és törvényeken. Ha tehát azt olvasom, hogy kiváltságos szentek előtt az ajtók és záruk megnyíltak, vagy hogy ők zárt ajtókon keresztül megjelentek, ez bár szokatlan, de a mai tudomány szempontjából sem lehetetlen. Az okság elvének természetesen ily esetben is érvényesülnie kell. De ép az a baj, hogy mi még e csodás jelenségek okát nem ismerjük. Az okság elvét tehát ezekben is fenntartjuk, de azt szemtől-szembe még nem látjuk.

Rendkívül érdekesek még a távolbahatás esetei. Bár ezek az esetek látszatra egészen kívül esnek a természet rendjén, mégis a természetes rendnek is van köze hozzájuk. Ép ez az oka, hogy ezeknek bizonyos korcs esetei a parapszichológiában is ismeretesek.

Három esetet kell felhoznom. Az első eset, amidőn a kiválasztottat valami erő húzza és az odamegy, ahová mennie kell. Megy pedig sziklákon és zárt ajtókon is keresztül. Így vezette Keresztelő szent János Cassiai Rittát a szentágostoniak kolostorába. A jámbor apácák pedig ugyancsak meglepődtek, midőn látták, hogy éjjel és zárt ajtókon keresztül érkezik közejük vendég.

A második eset az, amidőn a szent, bár testben és lélekben is otthon van, egyszerre azonban valami belső vágyódás folytán láthatatlanul messze-messze megy, hogy bizonyos kötelességét teljesítse, aminek zálogául azután még emléket is hoz magával.

Végül a harmadik eset, midőn a szent egyszerre két helyen (bilocatio) teljesít szolgálatot és mind a két helyen látják is őt.

Hogyan, miképpen történik ez a szellemi utazás, nem tudjuk.

Talán legjobb, ha arra gondolunk, hogy a szent testben is szellemi életet élhet. Szelleme annyira fölszabadulhat a test járma alól, hogy erőkisugárzásának működése túl a testen messze kihat. Mivel ugyanis nem a szellem van a térben és időben, hanem inkább a tér és az idő hódolnak a szellem erejének, lehetséges, hogy az, ami a mi szemünkben már tér, az a szellem erői számára még nem tér, mert ezek a szellemi erők erőkifejtéseikkel oly nagy távolságot is kitöltenek, mint amilyen egyes városok, sőt országrészek között is elterül. Amint a villámot napkelettől napnyugtáig látjuk, úgy látható a szellem ereje is, ha akarja, napkelettől napnyugatig és úgy teheti magát láthatóvá ott is, ahová az emberi szem hordozó ereje el nem ér.

A szentek életét tehát sokszor nem a mi fizikánk, sem a mi rendes lélektanunk, szemüvegén keresztül, hanem a szellemek magasságaiból kell néznünk és megértenünk.

Mindezekből következik, hogy a szentek a maguk földi megnyilatkozásaikban is új életeket és jobb életet hirdetnek. Olyan világ körvonalait tárják elénk, amelyben más törvények, más erők és más lehetőségek uralkodnak. A hatalmas Isten birodalmába engednek bepillantani, ahol mi is hatalmasak és isteniek leszünk.

S feltárul előttem a nagy titok, hogy a szent íme az emberi képességek és erők teljes kivirágzása.

Az ember a Szentírás szerint Isten magja. Isten tehát adott valamit az embernek ; adott egy kis fényt abból, amely Őt betölti. A szent is fény. Amíg nem volt szent, sötétség volt. De mikor az a kis fény kigyulladt benne, istenivé tette az embert. Ez a nova creatura, az új ember.

«Nem tudjátok, hogy istenek vagytok és hogy mindnyájan a Fenségesnek gyermekei vagytok?» kérdi a zsoltáros.

Valóban csak akkor értjük meg a szentet, ha Isten fényében nézzük őt. Akkor érezzük, hogy neki olyan csodálatosnak, olyan hatalmasnak és olyan természet fölé csúcsosodónak kell lennie, amilyennek életíróik rajzolják őket.

Ha nem ilyenek volnának, nem is észlelnők, hogy szentek.

Ha nem uralkodnának a fizikai törvényeken (amennyiben Isten úgy akarja), akkor nem is látnók, hogy ők már túl vannak minden anyagi befolyáson és hogy ők már a mennyek vonzókörében élnek.

BEFEJEZŐ.

LÉLEK EGÉSZ NAGYSÁGÁT, minden rejtett mélységét és isteni hivatását óhajtottam az olvasó szeme elé varázsolni.

Tudd meg, hogy mi vagy? Tudd meg, hogy minden földi természet koronája vagy! Értsd meg, hogy hivatásod e föld fölé szárnyal.

Ne tapadj e földhöz.

Nyiljék ki szemed és lásd, hogy e földön és húsruhádban csak vándor vagy. A cél felé tekints!

Ex Deo nati sumus. Istentől eredünk.

Filii Dei estis. Isten fiai vagyunk.

A Szentírás e szavai nem jelképes szépmondások, hanem lényeges igazságok.

Higyjünk e szavaknak! És éljünk szerintük.

E szavak az újjászületés varázsigéi. Csak e szavak erejénél fogva leszünk azok, amiknek lennünk kell. Nova creatura. Új teremtmény. Új ember. Új világ.

TARTALOM.

	Oldal
Bevezető	3

I. FEJEZET.

Mi vagy?

Anyag vagy?	9
Világ vagy?	15
Isten vagy?	18
«Olyanok lesztek, mint az Isten»	21

II. FEJEZET.

Ember vagyok	26
A rejtélyes ember	32

III. FEJEZET.

A lélek első köre.

Mire képes a lélek a testben?	39
A lélek a test építőmestere	39
A lélek kettős élete... ..	47
A lélek földi arca. (Homo faber)	50
A lélek mennyei arca. (Homo divinus)	58
A lélek rejtett kincsei	64
Az ember mint jelkép	73

IV. FEJEZET.

A lélek második köre.

Mire képes a lélek, ha a testtől elválík?	77
A lélek. magábarévülése	78

A lélek a túlsó parton	82
Találkozás a szellemekkel	88
A szellemek beszélnek	94
Amint az elvált szellem a világot látja... ..	97
Az elvált lélek látóköre	101
Haza látogathat-e a lélek?	104
A jövőbe látó szellem	108
A halottak megjelenése	115

V. FEJEZET.

A lélek harmadik köre.

Mire képes a lélek Istennel?... ..	120
Természet és kegyelem	120
Isten és a szellem	124
A szentség útján	127
Rendkívüli lelki jelenségek a szentek életében	135
1. Szívbeli örömök	137
2. Szellemi örömök	138
3. Isten a lélekben	139
4. A titkos pecsét	141
5. A lélek sötét éjjele... ..	145
6. Ébresztő hangok... ..	148
7. A szózatok	151
8. Látomások	155
9. Elragadtatás	159
10. Az Úr ölen	166
Rendkívüli testi jelenségek a szentek életében	169
1. A szentek érzékszervei	171
2. A szentek csodás értelme	177
3. A szent csodás testi jelenségei... ..	180
Befejező... ..	190

SZENT ISTVÁN KÖNYVEK

Katholikus kultúrát fejleszteni, katolikus tudományt terjeszteni és népszerűsíteni, ez a hivatása a *Szent István-Társulatnak*, ez a hivatása a kiadásában megjelenő *Szent István Könyveknek*.

A *Szent István Könyvek* sorozata az emberi tudás minden ágát fel akarja karolni. A *Szent István Könyvek* a tudomány mai színvonalán mozognak. Oly stílusban jelentetjük meg, amely alkalmassá teszi őket arra, hogy minden művelt egyén érdeklődéssel olvashassa. Viszont súlyt helyezünk arra, hogy a *Szent István Könyvek* mindegyike a katolikus világnézetnek legyen beszédes hirdetője.

Ily módon, reméljük, elérjük azt a célt is, mely e könyvek kiadásánál szemünk előtt lebegett: az olvasni vágyó katolikus közönségnek oly műveket nyújtani, amelyek kielégítik igényeiket anélkül, hogy veszélyeztetnék hitüket, sőt amelyek alkalmasak arra, hogy a tudás és műveltség eszközeivel is megerősítsék őket vallásos meggyőződésükben és világnézetükben.

Természetesen e program megvalósítása nagyban függ attól, hogy a kath. közönség felkarolja-e, támogatja-e nagylelkűen e vállalatot. A *Szent István-Társulat* igen nagy anyagi áldozatokat hoz, amikor fenntartja és továbbfejleszti a *Szent István Könyvek* sorozatát, a nagy közönségtől függ, hogy a könyvek eljussanak oda, ahová szánva vannak.

A *Szent István Könyvek* sorozatában eddig megjelentek :

	Pengő
1. Zubriczky Aladár dr.: Jézus élete és a vallástörténet	—
2. Wolkenberg Alajos dr.: A teozófia és antropozófia ismeretése és bírálata	—
3—4. Wolkenberg Alajos dr.: Az okkultizmus és spiritizmus multja és jelene	5.60
5—6. Balanyi György dr.: A szerzetesség története	5.60
7—8. Alszechy Zsolt dr.: A XIX. század magyar irodalma...	—
9. Miskolczy István dr.: Magyarország az Anjouk korában	2.80
10. Palau-Timkó Jordán: Krisztus útján. A katolikus tevékenység főelvei	2.80
11. Quadrupani-Babura László dr.: Útmutatás jámbor lelkerek számára	2.80
12. Prohászka Ottokár: Elbeszélések és utirajzok	2.80
13. Trikáli József dr.: Természetbölcselet	2.80
14. Bognár Cecília dr.: Értékelmélet	2.80
15. Prohászka Ottokár: A bűnbocsánat szentsége	2.80
16. Babura László dr.: Szent Agoston élete	2.80
17. Lepold Antal dr.: Szalézi szent Ferenc válogatott levelei	—
18. Áldásy Antal dr.: A keresztshadjáratok története...	—
19. Marosi Arnold dr.: Atöröklés és nemzetvédelem ...	2.80
20. Zoltány Irén dr.: Erotika és irodalom	2.80
21. Horváth Sándor dr.: Aquinói szent Tamás világnézete	2.80
22. Balogh Albin dr.: Művelődés Magyarország földjén a magyar honfoglalás előtt	2.80
23. Marczell Mihály dr.: A katolikus nevelés szelleme ...	—
24—25. Molz Atanáz dr.: A német irodalom története...	5.60
26. Babura László dr.: Szent Ambrus élete	2.80
27. Márkt Sándor dr.: II. Rákóczi Ferenc élete	—

	Pengő
28. Kiss Albin dr.: A magyar társadalomtan története	2.80
29. Szabó Zoltán dr.: A növények életmódja	2.80
30. Weszelszky Gyula dr.: A rádió és az atomelmélet...	2.80
31. Balangi György: Assisi szent Ferenc élete	2.80
32. Dávid Antal: Babel és Assúr. I. Történet	3.40
33. Fejér Adorján: Római régiségek... ..	4.50
34. Balogh József: Szent Ágoston, a levélíró	3.40
35. Babura László dr.: Szent Jeromos élete	3.40
36. Karácsonyi János dr.: Szent László király élete... ..	3.40
37. Miskolczy István dr.: A középkori kereskedelem története	4.50
38. Szémán István dr.: Az újabb orosz irodalom	4.50
39. Bán Aladár: A finn nemzeti irodalom története ...	3.40
40. Trikál József dr.: A gondolkodás művészete	4.50
41. Kúhár Flóris dr.: Bevezetés a vallás lélektanába ...	4.50
42. Babura László dr.: Nagy szent Gergely élete	4.—
43—44. Kúhár Flóris dr.: A keresztény bölcsélet története	8.—
45. Weszely Ödön dr.: Korszerű nevelési problémák... ..	5.60
46. Somogyi Antal dr.: Vallás és modern művészet	3.—
47. Divald Kornél: Magyar művészettörténet	5.60
48—49. Birák Géza dr.: A francia irodalom története	8.—
50. Wodetzky József dr.: A világegyetem szerkezete... ..	3.50
51. Záborszky István dr.: Rabindranath Tagore világnézete	3.50
52—53. G. Kurth-Michel K.: A modern civilizáció kezdetei ...	10.—
54—55. Dávid Antal: Babel és Assúr. II. Művelődés	7.30
56. Horváth Jenő dr.: A modern Amerika története... ..	3.30
57. Balogh Albin dr.: Ország és nyelv	4.70
58. Meszlényi Antal dr.: A katolikus egyház és az állam 1848/49-ben	7.30
59—60. Radó Polikárp dr.: A kereszténység szent könyvei. I. Összövetség	8.30
61. Kecskés Pál dr.: A házasság etikája	4.—
62. Huszár Elemér: A katolikus házasság jog rendszere ...	3.30
63. Petró József dr.: Az ősegyház élete	5.—
64—65. Radó Polikárp dr.: A kereszténység szent könyvei. II. Újszövetség	8.80
66—67. Trikál József dr.: A jelenségekben a valóságba	7.—
68. Erdély Ferenc dr.: Kant valláserkölcsei világnézete ...	4.—
69—71. Hartmann Gábor: Luther Márton élete (Fordította Hoitsy Lajos Pál)... ..	12.—
72. Tóth Ágoston: Bevezetés a meteorológiába	5.80
73—74. Bánhegyi Jób dr.: A magyar irodalom története I. ...	6.60
75—76. Divald Kornél: A magyar iparművészet története ...	7.50
77. Balangi György: A római kérdés... ..	6.40
78—79. Bánhegyi Jób dr.: A magyar irodalom története. II.	7.—
80. Pitroff Pál dr.: Bevezetés az esztétikába... ..	3.—
81. Kúhár Flóris dr.: A vallásbölcsélet főkérdései	5.—
82—84. Körösi Albin: A spanyol irodalom története	11.—
85. 'Sigmond Elek dr.: A mezőgazdasági növények termelési tényezői	4.—
86—87. Kalmár Gusztáv dr.: Európa földje és népe	8.—
88. Késs Albin dr.: Szent Ágoston 'De Civitate Dei' című művének méltatása	4.—
89. Trikál József dr.: A lélek rejtett élete	4.—
90—91. Petró József dr.: A szentmise története	5.50
92. Meszlényi Antal dr.: A magyar jezsuiták a XVI. században	4.50
93. Mihelics Vid dr.: Az új szociális állam	4.—
94. Ehik Gyula dr.: Prémek és prémes állatok	3.—

NB. Azok a számok, amelyeknél a bolti ár nincs feltüntetve, csakis a teljes sorozat megrendelése esetén kaphatók.

MIHÁLYFI ÁKOS BESZÉDEI

I. kötet: EGYHÁZI BESZÉDEK. 372 oldal.

II. kötet: TÁRSADALMI BESZÉDEK. 360 oldal.

A két kötet ára 20 pengő.

ERDÖSI KÁROLY:

NAPSÜTÉSES INDIÁBAN

Újabb, bővített (IV.) kiadás; olcsóbb, de elsőrangú kiállításban.

Egészvászon díszkötésben 7.— pengő.

WOLKENBERG ALAJOS dr.:

A KATHOLIKUS VILÁGMISSZIÓ KÖNYVE

716 lap, 14 térkép.

Fűzve 25 pengő.

TARCZAI GYÖRGY:

AZ ÁRPÁDHAZ SZENTJEI

SZENT IMRE-JUBILEUMI EMLÉKKÖNYV.

Díszkötésben 22 pengő.

Megrendelhetők

a Szent István-Társulat kiadóhivatalában

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.